V. M. BATYREV — V. K. SITNIN

NEUVOSTOLIITON FINANSSI- JA LUOTTOJÄRJESTELMÄ

Tammi

173/35

NEUVOSTOLIITON FINANSSI- JA LUOTTOJÄRJESTELMÄ

36

V. M. BATYREV — V. K. SITNIN

Neuvostoliiton finanssi- ja luottojärjestelmä

Venäjän kielestä suomentanut
JUHO TIRRANEN

Alkuteos
FINANSOVAJA I KREDITNAJA SISTEMA SSSR
ilmestyi v. 1945

10.778
LAPPEENRANNAN
KAUPUNGINKIRJASTO
POISTETTU

Copyright in Finnish by Kustannusosakeyhtiö Tammi

Helsinki 1946. Sanoma Oy.

JOHDANNOKSI

Kun Helsingin Yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkintovaatimukset kesällä 1945 vahvistettiin, otettiin finanssiopin kurssiin myös Neuvostoliiton finanssijärjestelmää koskeva teos. On tuiki tarpeellista, että finanssiopin opiskelijat saavat tietoja Neuvostoliiton talouselämän ja erityisesti sen finanssijärjestelmän rakenteesta ja toiminnasta. Eikä ainoastaan ylioppilaille vaan myös laajemmille kansalaispiireille on hyötyä perehtymisestä Neuvostoliiton talousjärjestelmään varsinkin nyt, kun pyrimme läheiseen sivistykselliseen ja taloudelliseen vuorovaikutukseen naapurimme kanssa. Tätä silmällä pitäen ryhdyttiin toimenpiteisiin Neuvostoliiton finanssi- ja luottojärjestelmää käsittelevän teoksen julkaisemiseksi suomenkielellä. Tarkoitukseen soveltuu erityisen hyvin V. M. Batyrevin ja V. K. Sitninin venäjän kielellä julkaistu teos, joka nyt suomennettuna ja Kustannusosakeyhtiö Tammen kustantamana saatetaan julkisuuteen.

Suomalainen lukija saa teoksesta runsaasti tärkeitä asiatietoja, jotka hänelle aikaisemmin ovat olleet vallan tuntemattomia. Vaikka teos on lähinnä tarkoitettu meillä yliopistolliseksi kurssikirjaksi, se tulee varmaan herättämään mielenkiintoa myös laajemmissa kansalaispiireissä, joissa on elävää halua Neuvostoliiton taloudelliseen järjestelmään perehtymiseen.

Helsingissä, toukokuussa 1946.

Matti Leppo
Helsingin Yliopiston finanssiopin
professori.

I

FINANSSIT JA LUOTTO SOSIALISTISESSA TALOUDESSA

Neuvostovaltio organisoi ja käyttää laajaperäisesti hyväkseen finanssisuhteitten järjestelmää ohjatessaan maan kehitystä sosialistisen yhteiskunnan rakentamisen tiellä kohti maan taloudellisen ja sotilaallisen voiman lujittumista sekä työtätekevien aineellisen ja sivistyksellisen tason nousua.

Finanssisuhteet muodostuvat neuvostotaloudessa valtion suorittaman rahavarojen jakamisen pohjalla. Tämä jakaminen on riippuvainen yhteiskunnan sekä aineellisten varojen että työvoiman suunnitelmallisesta sijoittamistehtävästä ja on samalla sidottu valtion tarkastustoimintaan, joka kohdistuu mainittujen talouden voimavarojen taloudelliseen ja tarkoituksenmukaiseen käyttämiseen.

Sosialistisen yhteiskunnan hyödykkeet tuotetaan ja ovat liikkeessä hyödykkeinä, so. ei ainoastaan käyttöarvojen yhtymänä vaan myöskin raha-arvojen summana. Laadullisesti erilaisten ja toisiinsa vertaamattomat käyttöarvot omaavien tavarain hinnoilla mitataan rahassa yhteiskunnan kulutusta. Sosialististen tuotantolaitosten tuotantoprosessi edellyttää *rahavarojen* käyttämistä tuotannonvälineiden ja työvoiman maksamiseen. Nämä kustannukset korvautuvat tuotantolaitoksille tavarain *myynnistä saatavana raha-*

tulona. Tämän lisäksi rahatulona kertyy varoja, jotka edustavat lisähyödykkeitten raha-arvoa. Hyödykkeitten jakaantuminen tapahtuu neuvostotaloudessa tavarain vaihdannan muodossa ja on sen vuoksi sidottu rahaliikkeeseen.

Tuotantolaitosten liikevaihdossa tavarain realisoimisesta kertyvät rahavarat ovat valtion suunnitelmallisesti ohjaaman jakaantumisen kohteena. Finanssijärjestelmän uomiin vedetään osittain myöskin väestön rahalliset tulot. Tällä jakaantumisella määräytyvät sosialistisen suurtuotannon tehtävien mukaisesti tarpeelliset suhteet hyödykkeitten jakaantumisessa tuotannon ja kulutuksen kesken, samoin eri taloudenhaarojen kesken sekä työtätekevien henkilökohtaisen kulutuksen ja heidän kollektiivisten tarpeittensa kesken.

Rahavarojen kokoaminen ja jakaminen kansantaloudellisen suunnitelman mukaisesti sekä rahan kiertokulun säännöstely toteutetaan finanssijärjestelmän avulla.

Valtion tuotantolaitosten ja järjestöjen, samoin kuin tietyssä määrässä osuustoiminnallisten yritysten ja kolhoosien rahatulot esiintyvät finanssijärjestelmään nähden *yhtenäisenä rahavarain fondina,* mitkä *rahavarat edustavat* sosialistisen yhteiskunnan *hyödykkeitä.*

Alistaen taloudellisen hintalain suunnitelman alaiseksi ja muovaten sen siten uudelleen neuvostovaltio käyttää tätä lakia sosialismin eduksi ja vaikuttaa siinä erikoisesti finanssimetodien avulla. Finanssijärjestelmän kautta valtio jakaa resurssit yhteiskuntaelämän eri alojen kesken ja samanaikaisesti valvoo varojen kulutusta. Näin valtio käyttää finanssimenetelmiä talouden suunnitelmallisessa ohjaamisessa. Tämän vuoksi finanssijärjestelmä onkin tuotannon, tavarain jakamisen sekä työvoiman valmennuksen ja käytön välittömän suunnittelun rinnalla *oleellisimpia menetelmiä, joita valtio käyttää johtaessaan maan koko yhteis-*

kuntaelämää. Kaikki tämä tekee finanssijärjestelmän *välttämättömäksi renkaaksi sosialistisessa suurtuotannossa.*

Neuvostoliiton taloudessa ei vaikuta kapitalistinen hyödyn laki. Tuotannonvälineiden ja työvoiman siirtyminen talousalalta toiselle ei tapahdu tahdottomasti pääomien siirtymisen seurauksena ns. lainapääomien markkinoilla, vaan organisoidusti ja valtion finanssijärjestelmän myötävaikutuksella. Tämän järjestelmän avulla valtio suuressa määrin toteuttaa taloudelliset organisatooriset tehtävänsä.

Finanssijärjestelmän kautta jakaantuvien rahavarojen tulolähteet sekä jakaantumisen suuntaus ja finanssimenetelmien vaikutus tuotannon ja jakaantumisen prosesseihin määräytyvät siten, että *sosialismin vallitessa hyödykkeitten jakaantuminen tapahtuu yleensä säännönmukaisesti ja että taloutta hoidetaan itsekannattavaisuuden periaatteeseen pohjautuvia johtamismenetelmiä käyttäen.*

Puhuessaan sosialistisen yhteiskunnan hyödykkeitten jakaantumisesta Marx osoittaa, että yhteiskunnan työn tuottamasta hyödykkeitten kokonaismäärästä on ennen niitten jakaantumista eri tuotannontekijäin kesken ensiksi korvattava kulutetut tuotannon välineet, toiseksi on varattava osa tuotannon laajentamiseen ja kolmanneksi on luotava vara- ja vakuutusrahastot. Hyödykkeitten yhteismäärän jäännöserällä on katettava hallinnolliset menot, turvattava yhteisesti tyydytettävien tarpeitten vaatimukset, kuten koulujen, sairaaloiden ym., on muodostettava työkyvyttömien huoltorahastot. Lopuksi hyödykkeitten jäännösosa jaetaan yhteiskunnan jäsenten kesken heidän työnsä määrän ja laadun mukaan.[1])

---

[1]) Katso: Marx, Gothaun ohjelman kritiikkiä, Marx ja Engelsteos, nidos XV, s. 272—273. (Маркс, Критика Готской программы, Маркс и Энгельс, Соч., т. XV, стр. 272—273).

Tämä hyödykkeitten jakaantumisen rakenne ilmenee tavarain myynnistä saadun rahatulon käyttämisessä. Tavarain hinnat sisältävät tavallisesti tavarain *tuotantokustannusten arvon* kokonaisuudessaan ja sen lisäksi määrätyt *rahaylijäämät.*

Tuotantokustannuksiin sisältyvät tuotannonvälineiden ja työvoiman aiheuttamat tuotantolaitosten menot. Rahatulojen vastaava osa käytetään osaksi *kulutettujen tuotannonvälineitten korvaamiseen* ja osaksi *yleisenä kulutusfondina* jaetaan eri tuotannontekijäin työn määrän ja laadun mukaan. Työpalkkamaksujen ohella siihen sisältyvät sosiaaliseen vakuutusrahastoon siirrettävät erät. Myyntitulojen se osa, joka muodostaa ylijäämän ja vastaa lisähyödykkeitten arvoa, käytetään *tuotannon laajentamiseen* joko samassa tuotantolaitoksessa tai vastaavalla tuotannon alalla tai myöskin muilla aloilla, samoin sitä käytetään *yleisten tarpeitten tyydyttämiseen*, kuten sosialistisen valtion tehtävien suorittamiseen maanpuolustuksen, hallinnon, sosiaalisen työn ja valistustoimenpiteitten aloilla.

Tuotantolaitosten myyntituloissa esiintyvien tavaran eri hintaelementtien liikkeen erilaisen luonteen määrää ei ainoastaan vastaavien hyödykeryhmien määrätty tarkoitus, vaan myöskin sosialistisen talouden johdon rakentuminen *itsekannattavaisuuden periaatteen pohjalle.*

Itsekannattavaisuuden periaate edellyttää, että jokaisen tuotantolaitoksen käyttöön varataan rahavaroja. Niiden määrän rajoittavat suunnitelman mukaiset normit, jotka tarpeellista taloudellisuutta noudatettaessa turvaavat tuotannollisten tehtäväin suorituksen. Tuotantolaitos käyttää itsenäisesti varojaan suunnitelman toteuttamiseksi ja vastaa valtiolle niiden säilymisestä.

Varat, jotka tuotantolaitos tarvitsee toimintansa jatku-

vaa kehittämistä varten, muodostuvat sille ensi kädessä sen oman toiminnan tuloksena.

Tuotantolaitos on välittömästi kiinnostunut suunnitelman määrällisten ja laadullisten tavoitteiden menestyksellisestä saavuttamisesta. Suunnitelman toteuttamisen seurauksena tuotantolaitoksen käyttöön karttuu voittovaroja, jotka käytetään sekä siirtoihin valtion talousarvioon että myöskin tuotantolaitoksen tuotannon laajentamiseen.

Tuotantokustannuksia vastaavan rahavarojen osan tuotantolaitos käyttää pohjimmaltaan itsenäisesti. Tuotannon kulun yhteydessä nämä varat suunnataan raaka- ja polttoainevarastojen täydentämiseen sekä työvoiman kustantamiseen jne.

Jäljellä olevaa osaa varten, joka vastaa ylijäämän osuutta ja joka on ennakolta määrätty käytettäväksi tuotannon laajentamiseen ja yleisten tarpeitten tyydyttämiseen, on vahvistettu keskitetty käyttötapa. Rahavarojen tämä osa, joka vastaa lisähyödykkeitten osuutta, käsittää pohjaltaan ne varat, joiden liikkumista finanssijärjestelmä johtaa.

Tuotantokustannuksiin sisältyvät raaka- ja polttoaineitten sekä sähkövoiman ja työpalkkojen aiheuttamien kustannusten ohella myöskin varaukset kuoletuksiin, jotka vastaavat perusfondien kulumisen kautta *menetettyä* arvoa. Näiden varojen käyttö tapahtuu keskitettyyn tapaan finanssijärjestelmän kautta, samoin kuin tuotantolaitosten ylijäämien käyttö.

Talouden sisäisten ylijäämien muodostumisen perustana ovat työtehon tason nousu ja tuotantokustannusten lasku talouden kaikilla aloilla ja ennen kaikkea raskaassa teollisuudessa. Jo vuonna 1931 talousmiesten neuvottelussa Stalin teroitti mieliin seuraavaa: »Voimistamalla ja kehittämällä aikaisempia ylijäämien lähteitä on siis pyrittävä siihen,

että raskas teollisuus, ennen kaikkea koneteollisuus, antaisi myöskin ylijäämiä.»[1])

Jokaisen tuotantolaitoksen toiminnan tulokset työtehon kohottamisessa, kulujen supistamisessa ja tuotantokustannusten alentamisessa kuvastuvat liikevoiton osoittajassa.

Tuotantolaitoksen voittovarat, sitten kun niistä on siirretty valtion talousarvioon pakolliset vähintään 10 %, käytetään tavallisesti ensi sijassa suunnitelman edellyttämiin saman tuotantolaitoksen ja muiden saman alan laitosten tarpeisiin lisämäärärahoina, juoksevan tuotannon laajentamiseen ja pääomakustannuksiin. Siitä jälelle jäävät käyttämättömät voittovarat siirretään valtion talousarvioon voittovarojen luovutuksena.

Kulut, jotka liittyivät uuden tekniikan ensimmäiseen omaksumiskauteen, ja eritoten se, että äsken rakennettuihin tehtaisiin maalta saapuneen työväen laadullinen taso oli alhainen ja että oli olemassa huomattavan suuri lukumäärä tehtaita, joitten teknillisten laitteitten uusiminen oli kesken, aiheuttivat sen, että ensimmäisenä ja toisena viisivuotiskautena raskaan teollisuuden tuotteitten hinnat jäivät alle tuotantokustannusten, mitä seurasi välttämätön valtion apurahojen jakaminen metalli-, kone- ja muitten alojen tuotantolaitoksille. Tämä heikensi asianomaisten laitosten mielenkiintoa tuotantokustannusten alentamiseen. Siksi vuoteen 1936 mennessä, jolloin uusi tekniikka oli jo omaksuttu ja työväen laadullinen taso oli parantunut, luotiin pohja näitten tuotantolaitosten kannattavalle toiminnalle, myyntihinnat korotettiin ja valtionavun antaminen lopetettiin. Siitä seurasi, että raskaan teollisuuden alalla pyrkimys tuotantokustannusten supistamiseen voimistui ja tämän alan ylijäämät alkoivat kasvaa.

[1]) Stalin: Leninismin kysymyksiä, 11:s painos, s. 346—347. (Сталин, Вопросы ленинизма, изд. 11-го, стр. 346—347).

Nykyiset myyntihinnat, vain erittäin harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, turvaavat jokaiselle teolliselle tuotantolaitokselle liikevoiton ehdolla, että suunnitelman edellyttämät tavoitteet saavutetaan. Kannattavaisuuden osoittaja (voiton suhde tuotantokustannuksiin) on tärkeimpiä laadullisia osoittajia tuotantolaitoksen toimintaa arvosteltaessa. Tuotantolaitos on välittömästi kiinnostunut tuotannon kannattavaisuuden kohottamisesta, sillä se antaa laitoksen käyttöön lisää rahavaroja. Tämä kiinnostus taasen kiihottaa uusien tavaralajien tuottamiseen, puuttuvien raaka-aineitten korvaamiseen vastikkeilla jne.

Kannattavaisuuden virheellinen määrittely suunnitelmassa ja eri tavarain erilainen kannattavaisuustaso voivat johtaa suunnitelman edellyttämän tavaralajitelman laiminlyömiseen, jos sitä ei riittävästi valvota, sillä tuotantolaitokset tavoitellessaan kannattavimpien tavarain valmistamista välttävät vähemmän kannattavien tavarain valmistusta ja liikkeeseen laskemista. Tällaiset suunnitelmakuriin kohdistuvat rikkomukset vääristävät itsekannattavaisuuden periaatteen. Eräänä keinona taistelussa rikkomuksia vastaan on se, että suunnitelman ylittävää voittoa, minkä laitos on saanut jättämällä täyttämättä suunnitelman tavaralajitelman, ei katsota tuotantolaitoksen toiminnan hyväksi osoittajaksi.

Eri alojen tuotantolaitoksille tuotteittensa realisoimisesta kertyvien ylijäämien määrät eivät ole samansuuruisia kuin juuri samalla tuotannonalalla tuotettujen lisähyödykkeitten arvo. Itse asiassa lisähyödykkeitten arvon osuus eri tavaroitten hinnoissa on merkittävässä määrässä riippuvainen niiden työntekijäin työtehosta, jotka tuottavat nämä lisähyödykkeet. Samalla kuitenkin eräitten tuotannonalojen (koneteollisuuden, työkoneteollisuuden, puolustusteollisuuden) myyntituloihin sisältyvät rahalliset ylijäämät ovat

suhteellisesti pienemmät kuin *ravintoalan ja kevyen* teollisuuden ylijäämät, vaikka edellisten työteho on esimerkillinen ja koneet tekniikan viimeisen sanan mukaisia, ja jälkimmäisillä ei aina ole tarpeellisia edellytyksiä työtehon nostamiseen yhtä korkealle tasolle. Siten raskaan teollisuuden osuus teollisuuden sisäisten ylijäämien määrästä (voitto ynnä liikevaihtovero) oli v. 1938 vain 16 %, mutta ravintoteollisuuden vastaava luku 50 %

Tällainen eroavaisuus eri tuotannonalojen ja tuotantolaitosten osallistumisessa lisähyödykkeitten muodostamiseen ja ylijäämien yhteisen rahaston kokoamiseen aiheutuu eri tavarain hintatason poikkeamisesta näiden tavarain arvosta.

Kapitalistisessa taloudessa hinnan poikkeamisen tavaran arvosta määrää ensi tilassa voiton keskinormilaki sekä kysynnän ja tarjonnan välisen suhteen aiheuttama hintatason heilahtelu tuotantohinnan kahden puolen. Sosialistiseen talouteen hyödyn laki ei vaikuta. Valtio suuntaa sijoituksensa eri tuotannonaloihin ottaen huomioon suunnitelman edellyttämän asianomaisen alan osuuden kansantalouden kehityksen prosessissa. Valtion tuotantolaitosten realisoimien tavarain hinnat eivät myöskään ole alttiita kysynnän ja tarjonnan keskinäisen suhteen aiheuttamille vaihteluille. Tavarain hintojen poikkeamiset tavarain arvosta johtuvat pääasiallisesti pyrkimyksestä vaikuttaa hinnan avulla tuotannon kulkuun ja eri tavarain kulutukseen.

Eroavaisuuksilla hintatason suhteessa tuotantokustannuksiin ja siitä johtuvilla eroavaisuuksilla eri tavarain tuottamain ylijäämäin tasossa pyritään säännöstelemään suunnitelmallisesti kulutusta ja edistämään tuotannossa säästäväisyyttä tavarain käytössä. Siten polttoaineiden alhaisten hintojen korottaminen on näytellyt epäilemättä osaa taloudellisuuden voimistumisessa polttoaineiden käytössä sovhooseissa (valtion maataloustiloilla) ja konetraktoriase-

milla. Henkilökohtaisessa kulutuksessa on määrätty suhteellisen korkea hintataso toisarvoisille kulutustavaroille ja alhainen hinta ensisijaisen välttämättömille tarvikkeille. Verrattakoon vain esimerkiksi viinan ja toiselta puolen leivän ja perunain hintoja, samoin muotikenkien ja lastenjalkineitten sekä naisten käsilaukkujen ja koululaukkujen jne. hintoja, niin nähdään, että kulutustavarain yleinen hintataso, jonka on taattava suunnitelmassa määrätty ylijäämien taso, toteutetaan varsin erilaisin perustein väestön kulutuksen etujen mukaisesti.

Tavarain suunnitelmalliset hinnat neuvostotaloudessa esiintyvät yhtenä niistä tekijöistä, jotka määräävät kansantulon jakaantumissuhteen ylijäämäfondin ja kulutusfondin kesken. Tämä kansantaloudellisesti mitä tärkein suhde, joka turvaa ja mitä otollisimmin sovittaa yhteen valtakunnan teknillisen voiman kehityksen, työtätekevien sivistyksellisen ja aineellisen elintason nousun sekä valtakunnan sotapotentiaalin vahvistumisen, määräytyy sekä uudelleen luoduilla luontaisilla hyödykkeillä että määrätyillä hintasuhteilla, erikoisesti työpalkkojen fondeilla ja kulutustavarain hintatasolla.

Kansantulon järkiperäistä jakaantumista silmälläpitäen määrätyt hinnat, joiden tarkoituksena on vaikuttaa suunnitelmallisesti kulutukseen, voivat aiheuttaa ylijäämien kohtuuttoman korkean tason eräillä tuotannonaloilla. Viinan, tupakan, kondiittorituotteitten, jalkineiden jne. hinnat edellyttävät niin suuria ylijäämämääriä, että jos ne kokonaisuudessaan jäisivät tuotantolaitoksen voitoksi, laitos saavuttaisi epätavallisen korkean kannattavaisuuden.

Omatessaan näin epätavallisen korkean kannattavaisuuden tason tuotantolaitokset olisivat hyvin vähän kiinnostuneita tuotantokustannustensa alentamisesta. Huomattavatkin tuotannolliset saavutukset antaisivat näennäisesti vähäi-

sen tuloksen verrattuna hintatekijäin aiheuttamaan voiton suureen määrään. Sen vuoksi tällaisia liiallisia ylijäämiä ei sisällytetä laitoksen liikevoittoon, vaan *valtio kokoaa* (akkumuleeraa) ne keskitettyä menetelmää käyttäen — so. *liikevaihtoverona*. Sen suuren merkityksen ohella, mikä liikevaihtoverolla on valtion talousarvion tulojen muodostumisessa, tämä menetelmä rahavarojen vetämiseksi pois liikkeestä toimii tuotannon kannattavaisuuden säätäjänä ja edistää itsekannattavaisuuden periaatteen vahvistumista.

Neuvostotalouden rahaylijäämä jaetaan suunnitelman mukaan ja käsitellään yhtenäisenä valtion fondina.

Tämä jakaminen tapahtuu, kuten me näemme, kahden pääetapin kautta: ensiksi eri tuotannonalojen liikevaihtoon suunnataan *hintajärjestelmän* avulla ne rahavarat, jotka edustavat lisähyödykkeitä.

Toiseksi valtion talousarvio keskittää *liikevaihtoverona ja voittovarojen luovutuksina* huomattavan osan talouden rahaylijäämästä ja jakaa sen tuotantolaitosten ja järjestöjen kesken suunnitelmassa edellytettyjen tarpeiden mukaisesti. Ylijäämävarojen jäännösosa jätetään suunnitelman mukaisesti tuotantolaitosten ja tuotannonalojen itsensä käyttöön.

Annettaessa rahavaroja tuotantolaitoksille ja taloudellisille järjestöille määräytyvät jakamismenetelmät ja organisatooriset muodot jaettavien varojen kiertokulun luonteen perusteella, joka niillä on tuotannossa ja vaihdannassa.

Marxin toteamalla erotuksella työvälineiden ja työnkohteiden välillä, joka erotus aiheutuu niiden funktioiden luonteesta tuotannon prosessissa, on merkityksensä, ei ainoastaan kapitalistisessa taloudessa, vaan myöskin sosialistisessa taloudenhoidossa.

Tällä pohjalla erottuu oleellisesti tuotantolaitoksen varojen sen osan liikkeen luonne, johon sisältyy omaisuuden,

varusteiden, koneitten jne. arvo (*perusvarat*) ja sen osan, joka edustaa raaka-aineitten, polttoaineiden ja muiden liikkuvien varojen sekä valmiiden tuotteitten arvoa ynnä rahavaroja (*liikevarat*).

Työnprosessissa vain hitaasti kuluvien työvälineiden arvo siirtyy valmiin tuotannon arvoon vähän kerrallaan, sikäli kuin hyötyvälineet kuluvat, ja sisällytetään tuotantokustannuksiin pääoman *kuoletuksina*. Vuotuinen kuoletuksen suuruus on Neuvostoliitossa käytännössä määrätty eri tuotannon aloilla 5—8 %:ksi tuotantolaitosten peruspääoman vastaavien osien alkuperäisestä arvosta (rakennukset, voimakoneet, työkoneet ym.) Se merkitsee sitä, että varat, jotka on käytetty perusfondien luomiseen korvautuvat valmiitten tuotteitten arvon osana ja palautuvat rahana laitokselle tuotteitten myyntitulona keskimäärin 15—20 toimintavuoden aikana.

Mikäli työvälineet ennen täydellistä kulumistaan osallistuvat tuotannon prosessiin vaatimatta muuta kuin osittaista uusimista peruskorjauksina, tuotantolaitokset voivat itse käyttää kuoletuseristä koneitten ja laitteitten kunnossapitämiseen vain lain hyväksymän määrätyn suuruisen osan, joka on varattu peruskorjauksiin. Kuoletusvarojen muu osa sisällytetään valtion yleisiin rahavaroihin, joita käytetään suunnitelman edellyttämällä tavalla perusrakennustoiminnan tarpeisiin niin hyvin samassa kuin muissa tuotantolaitoksissa tai tuotannonaloilla.

Sosialistinen suurtuotanto tarvitsee jatkuvia uusia pääomasijoituksia uusien tuotantolaitosten rakentamiseen ja jo toimivien laitosten laajentamiseen.

Näitten sijoitusten materiaalikantana ovat sosialistisen yhteiskunnan lisähyödykkeet, mutta rahavarat ammennetaan niihin pääasiassa sosialististen tuotantolaitosten *yli-*

jäämistä sekä, kuten juuri osoitimme, otetaan osana näiden laitosten pääomien kuoletusvaroista.

Toisin tapahtuu tuotantolaitoksen *liikevarojen* kiertokulku. Tuotantokauden aikana käytettyjen työkohteiden arvo sisältyy kokonaisuudessaan tuotteitten arvoon ja kustannukset palautuvat täydellisesti rahan muodossa tuotantolaitosten myyntitulosta.

Useimmilla teollisuuden aloilla tuotantokausi mitataan päivillä, ei kuitenkaan niillä aloilla, joissa valmistuskausi kytkeytyy välttämättömyyteen jättää raaka-aineet tai tuotteet pitkäksi ajaksi luonnon olosuhteiden tai pitkällisten kemiallisten prosessien ym. vaikutuksen alaiseksi. Materiaaliarvojen (valmistusprosessin eri vaiheissa olevien raaka-aineitten ja tarvikkeiden) täytyy viipyä tämä aika tuotannon prosessissa.

Sitä paitsi teknilliset ja taloudelliset olosuhteet, joissa raaka- ja polttoaineitten valmistus tapahtuu, osien kokoaminen, valmiitten tuotteitten lastaaminen ym. tekevät välttämättömäksi valmistuksen alaisena olevien tuotteitten viipymisen tietyn ajan varastoimisvaiheessa tuotannon tarveaineena ja tavarana. Kaikkien näitten tekijäin vaikutuksen tuloksena muodostuvat laitoksen liikkeessä samoin kuin vaihdannassa olevien fondien kiertokaudet. Vaihdannan kiertokauden pituus määrää tuotantolaitoksen liikepääomien kiertokyvyn.

Varat, jotka tuotantolaitos käyttää raaka-, poltto- ja tarveaineitten sekä työvoiman maksamiseen, palautuvat siis lyhyen ajan sisällä rahana. Samanaikaisesti tuotantolaitoksen liikkeessä on pysyväisesti materiaaliarvoja varastoina ja valmistuksen alaisena, mikä merkitsee rahavarojen määrätyn suuruisten erien jatkuvaa sijoittamistarvetta tuotantolaitoksen liikkeessä. Kunakin tiettynä hetkenä liikevarat ovat määrätyllä tavalla sijoitettuina tuotannon

tarveainevarastoihin, materiaaliarvojen jäännöksiin, jotka ovat valmistusprosessin alaisina, valmiisiin tuotteisiin, rahavaroihin ja maksuliikkeeseen ostajain kanssa.

Tuottamisprosessissa käytetyt raaka-, poltto- ja tarveaineitten varastot täydennetään entisiin määriinsä myyntitulojen lukuun. Tuotteitten valmistumista seuraa uusien materiaaliarvojen joutuminen valmistusprosessiin. Tavaravarastot supistuvat tavaratoimitusten kautta ja täydennetään uusilla valmiitten tavarain erillä, joita tulee varastoihin tuotannosta. Tuotantolaitoksen liikevaihtoon sijoitetut varat siirtyvät sen yhteydessä lakkaamatta vaiheesta toiseen, saaden kausittain materiaalivarastojen työprosessissa olevien arvojen ja valmiiden tuotteiden muodon.

Tuotannon määrän kasvaminen vaatii tavallisesti myöskin tuotantolaitoksen liikevaihtoon sijoitettujen varojen määrän suurentamista.

Tällainen liikevarojen samoin kuin pääomasijoitusten lisäys katetaan pääosaltaan talouden omilla ylijäämillä, joista valtio pitää tiliä ja jakaa ne keskitetyssä järjestyksessä.

Finanssisuunnittelu ja rahavarojen sijoittaminen organisoivat varojen kiertokulun neuvostotaloudessa ja turvaavat tavarain tuotantoprosessien jouduttamisen, tavarain saattamisen nopeasti kuluttajille sekä materiaalivarojen ja työvoiman taloudellisen käyttämisen.

Tuotantolaitosten ja kokonaisten tuotannonalojen tarvitsemien liikevarojen suuruuden määrää valtion suunnitelmalaitos kutakin suunnitelmakautta varten tuotannon ja vaihdannan prosessin eri vaiheissa olevien varojen kiertokulun nopeusnormien perusteella. Siten määrätään »normatiivit» päivissä: polttoaineille, tarve- ja perus-raaka-aineiden eri lajeille, aputarveaineille, puolivalmisteille ja valmiille tuotteille. Normatiiveissä on otettu huomioon materiaaliarvojen normaali viipymisaika kussakin vaiheessa.

Normatiivien sekä vastaavien raaka-ainelajien, polttoaineitten ja tarvikkeitten keskimääräisen päivittäisen tarpeen mukaisesti lasketaan tuotantolaitoksen liikepääoman tarve mainittujen tuotannollisten tarvikkeitten varastoimista varten. Laitoksen kokonaistuotannon suuruus ja kustannusten kasvun vauhti tuotannonjaksossa määräävät tuotannonalaisia valmisteita varten tarvittavien varojen määrän. Normatiivit valmiita tuotteita varten ja päivittäin valmistuvien tuotteiden määrä osoittavat toimitettavaksi valmiiden tavaroiden varastoimisesta aiheutuvan varojen tarpeen. Tuotantolaitoksen tarvitseman liikepääoman kokonaismäärä lasketaan ottamalla huomioon suunnitelman edellyttämä tehtävä kiertokyvyn parantamiseksi tuotannonjakson eri vaiheissa. Suunnitelmassa tuotantolaitokselle varatun liikepääoman ja laitoksen hallussa olevan liikepääoman määrien vertaaminen toisiinsa osoittaa joko laitoksen tarvitsemien lisävarojen määrän tai että sen hallussa on liikoja varoja, jotka kuuluvat siirrettäviksi saman tuotannonalan muitten tuotantolaitosten käyttöön. Mutta jos varoja on liikaa tuotannonalalla kokonaisuudessaan, on ne luovutettava valtion talousarvion hyväksi.

Itsekannattavaisuuden pohjalla toimivat tuotantolaitokset käyttävät ja voivat itsenäisesti liikutella niille varattuja liikepääomia. Valtio kuitenkin määrää tuotantolaitoksille varattavien varojen määrän kutakin tuotantokautta varten, lähtien suunnitelman edellyttämistä tuotteitten valmistusmäärän tavoitteesta ja varojen kiertokulun nopeudesta valmistuksen ja vaihdannan prosessissa.

Tuotantolaitosten ja tuotannonalojen toiminnan yhteydessä tapahtuva rahavarojen muodostuminen ja jakaantuminen määrätään laitosten ja talousalojen finanssisuunnitelmilla, jotka useimmilla tuotannonaloilla laaditaan *tulojen ja menojen taseen* muotoon. Tavarain yksityiskohtaisen

lajitelman sisältävän realisoimissuunnitelman pohjalla ja ottaen huomioon vahvistetut hinnat määritellään tulojen ja menojen taseessa laitoksen tulot tavarain realisoimisesta ja muut tulojen muodot, kuten laitosten yhteistalouksien antamat ym. Näitä tuloja vastaamassa ovat ennen muuta realisoitavien tuotteiden tuottamiskustannukset sellaisina, kuin ne esiintyvät suunnitelman tärkeimmässä, tuotantokustannukset määrittelevässä asiapaperissa — tuotannon kustannusarviossa. Tulojen ja menojen taseessa osoitetaan myöskin realisoitavista tuotteista liikevaihtoverona suoritettavat maksut sekä lasketaan tuotantolaitoksen suunnitelmanmukainen voitto. Samalla tulojen ja menojen tase sisältää ei ainoastaan tuotannon yhteydessä olevat juoksevat kulut, vaan myöskin tuotantolaitoksen laajentamissuunnitelman edellyttämät kustannukset, kuten sijoitukset liikevaihtoon ja perusrakennustoimintaan. Liikevoiton ja uusien sijoitusten määrien toisiinsa vertaaminen osoittaa joko *valtiontalousarvioon siirrettävän vapaan voiton määrän* tai päinvastoin *tuotantolaitoksen määrärahojen tarpeen* sen määrän lisäksi, minkä laitos käyttää omia varojaan.

Tuotantolaitoksen ja finanssijärjestelmän keskinäiset suhteet eivät kuitenkaan rajoitu tähän. Laitoksen varojen ollessa liikevaihdossa syntyy rahavarojen sijoittamisen tarve *luoton* muodossa.

Kapitalistisessa taloudessa tapahtuu suurtuotannon vauhdin määräävä pääomien liikkuminen lainapääomien markkinoilla. Luotto ja erikoisesti sijoitusten osakemuoto helpottaa erittäin suuresti pääomien keskittymistä ja niiden siirtymistä taloudenaloille, jotka lupaavat suurimman voiton. Pankkitalletuksiin ja arvopapereihin sijoitetaan kapitalististen yritysten vararahastojen varat sekä mahdollisimman edullista käyttöä hakevat voittovarat, samoin markkinasuhdanteitten vuoksi toimintaansa supistavista

yrityksistä vapautuvat liikepääomat, koroillaan eläjien tulot ja ei-kapitalistisien kansanluokkien säästöt jne. Suureksi osaksi näillä varoilla toteutetaan perustettavien uusien ja laajentuvien kapitalistisien yritysten perus- ja liikepääomasijoitukset.

Rahapääomien keskittyminen ja siirtyminen etupäässä luoton varassa johtuu kapitalismin tuotannollisista suhteista — tuotannonvälineiden yksityisomistuksesta ja hyödynlaista. Se, että pääoman omistaminen voidaan erottaa pääoman käyttämisestä, antaa mahdollisuuden pääoman omistajille — lainoja antaville kapitalisteille — nauttia kapitalistisen riiston hedelmistä ja säilyttää omistusoikeutensa luovutettuihin pääomiin ottamatta henkilökohtaisesti osaa tuotannon- ja vaihdannanprosessin organisoimiseen.

Neuvostotaloudessa ei ole lainapääomien suhteita. Tuotantolaitosten ja taloudellisten organisaatioiden resurssien suunnitelmallisessa uudelleensijoittamisessa on tärkein merkitys talousarvion kautta tapahtuvalla varojen jakamismenetelmällä. Talouden liikevaihdossa syntyy samalla tarve luottosuhteitten käyttämiseen, joita hoitaa valtakunnanpankki.

Sosialististen tuotantolaitosten varojen kiertokulku on sidottu resurssien jatkuvaan vapautumiseen rahana, minkä perustana ovat tuotanto ja hyödykkeitten vaihdanta tavarana.

Rahavarat, jotka näin vapautuvat, eivät ole tarpeettomia tuotantolaitokselle. Vapautumisella on *väliaikainen* luonne ja *vapautuvat määrät vaihtelevat jatkuvasti.* Tuotantolaitoksen käytettävänä on liikevaroja laitokselle hyväksyttyjen normatiivien edellyttämä määrä. Samalla kuitenkin laitoksen raaka- ja polttoainevarastot jatkuvasti kuluvat tuotannon prosessissa ja niiden täydentäminen suoritetaan tietyin väliajoin. Siksi tällaisten varastojen

suuruus ennen määräaikaista hankintaa on normatiivien edellyttämän tason alapuolella ja vastaavat varat ovat muuttuneet rahaksi. Edelleen, työnalaisena olevia tuotteita koskevat normatiivit edellyttävät työpalkkojen laskemista tavaralle sen mukaan, kuin tarveaineita käytetään. Työpalkkojen maksaminen tapahtuu kuitenkin tosiasiassa tavallisesti kahdesti kuussa. Tämä myöskin edellyttää vapaitten rahavarojen muodostumista tuotantolaitoksille. Ja lopuksi, tuotantolaitokselle kertyy kassaylijäämiä myöskin siten, että liikeylijäämät viipyvät laitoksen liikevaihdossa, koska myyntitulojen saamisaika ja toiselta puolen valtion talousarvioon, perusrakennustoimintaa rahoittaville pankeille ym. menevien maksujen suoritusajat eivät satu yhteen.

Nämä *kassareservit* turvaavat tuotantolaitokselle mahdollisuuden suorittaa säännöllisesti maksut valtion talousarvioon, hankkijoille, työläisille ja virkailijoille. Näitä reservejä voidaan käyttää muiden tuotantolaitosten ja taloudenalojen tarpeisiin, mutta vain tilapäisesti ja ehdolla, että kyseelliset varat ovat heti vaadittaessa asianomaisen tuotantolaitoksen käytettävissä sen omiin määräaikaisiin maksuihin. Tämänlaatuiset varat joutuvat luottosuhteitten pohjalla tapahtuvina pakollisina talletuksina tuotantolaitosten maksutileille valtakunnanpankkiin. Kaikki tuotantolaitokset ja järjestöt ovat velvollisia säilyttämään vapaat rahavaransa valtakunnanpankin tileillä lukuunottamatta vähäisiä käteiskassavaroja, jotka ovat välttämättömiä pienien juoksevien maksujen suorittamiseen. Tiliylijäämiään pankissa laitokset voivat käyttää maksuihinsa. Valtakunnanpankki maksaa näitten varojen käyttämisestä tilien omistajille korkoa. Pankki kasaa rahavarat ja keskittää valtion ja osuustoiminnallisten tuotantolaitosten, valtiontalousarvion ja kaikkien muitten laitosten ja järjestöjen maksujen suoritukset.

Samanaikaisesti syntyy talouden liikevaihdossa luotto-varojen käytön tarve.

Tuotantolaitosten liikevaihtoon sijoitetut varat vapautuvat systemaattisesti niiden täydellistä kiertoaikaa vastaavin lyhyin väliajoin rahan muodossa muuttuakseen sen jälkeen uudelleen tuotannon materiaalielementtien muotoon. Tällä pohjalla käy mahdolliseksi luoda *erikoiset muodot varojen kiertokyvyn tarkastamiseksi* tuotannon- ja vaihdannanprosessin *eri vaiheissa*. Itse asiassa jo liikevarojen antaminen tuotantolaitokselle normatiivisia kassaylijäämiä koskevan suunnitelman rajoissa luo järjestelmän laitoksen varojen kiertokyvyn ja tuotantokustannusten valvomista varten kokonaisuudessaan. Ylittäessään suunnitelmassa huomioidut tuotantokustannukset tai jos varojen kierto hidastuu, laitos ei enää kykene täsmällisesti suorittamaan maksujaan ja joutuu finanssivaikeuksiin. Mahdolliset repeämät laitoksen työnkulun eri jaksoissa eivät kuitenkaan tämän yhteydessä tule täysin esille, mikäli ne voidaan kompensoida laitoksen sisäisillä reserveillä. Yksityiskohtaisempi tuotannon- ja vaihdannanprosessin kulkuun lähemmin liittyvä tarkastus on toteutettavissa, jos tuotantolaitokselle myönnetään rahavarat vain laitoksen varojen kiertokulun määrättyjä konkreettisia jaksoja varten ehdolla, että varat on palautettava määräaikoina, jotka vastaavat suunnitelman edellyttämiä varojen kiertoaikoja kyseellisissä jaksoissa. Annettaessa esimerkiksi laitokselle varoja erityisesti raaka-ainevarastojen muodostamista varten ajaksi, joka vastaa raaka-aineitten normatiivista varastoimiskautta, tai annettaessa varoja tekeillä olevia tuotteita varten ajaksi, joka vastaa varojen viipymistä juuri siinä vaiheessa, tuotantolaitos velvoitetaan noudattamaan näitä normatiivisia määräaikoja.

Erikoisen tärkeää on tällaisen menettelytavan merkitys

tuotantolaitosten rahoittamisessa liikevaroilla niissä tapauksissa, jolloin laitoksella esiintyy *tilapäinen lisävarojen tarve*, esimerkiksi tuotannonaloilla, joilla on sesonkiluontoinen tuotanto tai jotka muodostavat raaka-aineitten kausivarastoja. Tällaisissa tapauksissa on laitokselle annettava lisävarat vain siksi ajaksi, kuin se niitä todella tarvitsee, ja ne on vedettävä tuotantolaitoksen liikevaihdosta pois sikäli, kuin niiden tarve on ohi (esimerkiksi mikäli sesonkiluontoisia raaka-ainevarastoja on käytetty).

Tällaista rahoittamista, joka tekee mahdolliseksi laitoksen käyttövarojen tilapäisen suurentamisen ja niiden kiertonopeuden valvomisen tuotannon- ja vaihdannanprosessin eri vaiheissa, käytetään Neuvostoliiton taloudessa *pankkiluoton* muodossa.

Valtakunnanpankki antaa tuotantolaitoksille määrättyihin tarkoituksiin lainoja suunnitelman edellyttämien normien rajoissa ja ajaksi, joka vastaa varojen suunnitelmanmukaista kiertoaikaa. Turvatakseen lainavarojen määräaikaisen palauttamisen luottoa saaneen laitoksen on ankarasti noudatettava kiertoaikoja eikä sallittava normatiiveistä poikkeavaa varojen liikkumattomuutta.

Varojen jakamista luoton muodossa käytetään laajalti valtion ja toiselta puolen kolhoosi- ja kooperatiivisten järjestöjen välisissä suhteissa. Varat kolhoosien ja osuustoiminnallisten järjestöjen (niin hyvin kulutus- kuin kotiteollisuusosuuskuntien) pääomansijoituksiin luovutetaan pitkäaikaisena luottona. Luottoprinsiippiä noudatetaan myöskin näiden järjestöjen ylijäämävaroja akkumuloitaessa (kolhoosien jakamattomat rahastot, kotiteollisuusosuuskuntien rahastot pitkäaikaista luottoa varten). Varojen jakamista luoton muodossa tässä tapauksessa edellyttää nimenomaan sen sosialistisen omaisuuden luonne, joka kuuluu osuuskunnille ja kolhooseille eikä koko kansalle, valtiolle.

Valtio antaa Selhorzbankin (maatalouspankin) kautta finanssiapua kolhooseille ehdolla, että valtion antamat määrärahat palautetaan ja varojen käyttämisestä maksetaan korvaus korkona.

* * *

Sosialististen tuotantolaitosten ylijäämävarojen akkumuloiminen, jakaminen ja käyttäminen tuotannonalan omiin tarpeisiin sekä luovuttaminen yleisiin tarkoituksiin valtiolle, samoin tuotantolaitosten finanssitarpeitten tyydyttäminen valtion rahavarojen ja valtion antaman luoton lukuun — kaikki tämä toteutetaan valtionsuunnitelman pohjalla ja määritellään eri tuotannonalojen tuotanto- ja finanssisuunnitelmissa. Valtion tuotantolaitokset kasaavat ja käyttävät suurimman osan niistä raharesursseista, joista finanssijärjestelmä pitää tiliä ja jotka se jakaa. Siksi *kansantalouden tuotannonalojen finanssit* ovatkin Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton (SNTL:n) finanssijärjestelmän perustana.

Mikäli valtion tuotantolaitokset ovat valtion yhtenäisen talouden osia, jota taloutta hoidetaan valtion omistuksen pohjalla ja tuotannon tuottamilla varoilla sekä yhtenäisen valtion taloussuunnitelman mukaan, sikäli talouden finanssit sisältyvät elimellisenä ainesosana SNTL:n valtion finanssien yleiseen järjestelmään. Talouden tuotannonalojen finanssien organisoimis- ja suunnittelumenetelmät, itsekannattavaisuuden periaatteelle rakentuneina, ovat orgaanisesti sidottuja valtiontalousarvion ja pankkien rahavarojen jakamissuunnitelmaan. Talousarvion ja pankkien operaatioiden laajuus ja toiminnan muodot määräytyvät taasen huomattavassa määrässä niistä tehtävistä, jotka kuuluvat talouden tuotannonalojen finanssien johtamisen piiriin.

Kansantalouden tuotannonalat ovat mitä läheisimmässä yhteydessä *valtion talousarvioon ja valtakunnanpankin* liikevaihtoon. Valtion talousarvioon joutuvat tuotannon alojen liikevaihdosta poistettavat ylijäämät (liikevaihtovero ja siirrot voittovaroista). Valtakunnanpankki kokoaa luoton pohjalla tuotantolaitosten ja järjestöjen tilapäisesti vapautuvat varat (kassareservit).

Valtion talousarviosta tuotantolaitokset saavat määrärahat liikevarojensa muodostamiseen ja täydentämiseen sekä perusrakennustoimintaa varten. Valtakunnanpankin varoista laitokset saavat lainavarat liiketoimintaa varten lyhytaikaisina lainoina.

Valtion talousarvion laatii ja toteuttaa raha-asiain kansankomissariaatti,[1]) joka on yleisliittolainen kansankomissariaatti. SNTL:n valtakunnanpankki on ainoa pankki, joka rahoittaa tuotannon ja vaihdannan lyhytaikaisella luotolla, toimii maksu- ja kassakeskuksena koko neuvostotaloutta varten sekä panee täytäntöön setelinanto-operaatiot käteisrahoja liikkeeseen laskettaessa tai liikkeestä poistettaessa. Sillä on Liiton kansankomissariaatin valtuudet.

Valtion talousarvio hoitaa perusrakennustoiminnan rahoittamisen *rakennustoimintaa rahoittavien erikoispankkien* kautta, joihin keskittyvät kaikki siihen tarkoitukseen määrätyt rahavarat ja jotka tarkastavat varojen tarkoituksenmukaista käyttöä sekä valvovat rakennustoiminnan kustannusten pysyttämistä suunnitelman puitteissa.

Rakennustoimintaa rahoittavat erikoispankit on organisoitu tuotannonalojen mukaan ja ne on alistettu Liiton raha-asiain kansankomissariaatin alaisiksi (»Prombank» —

[1]) Neuvostoliiton kansankomissariaatit on nyt muutettu ministeriöiksi. Laki 15. 3. 1946 julkaistu mm. Izvestijassa 21. p. maaliskuuta 1946. (Suomentajan huomautus).

Teollisuuspankki, »Torgbank» — Kauppapankki, »Selhozbank» — Maatalouspankki ja kunnallisten pankkien järjestelmä).

Hoitaessaan talousarvion varoista myönnettävien määrärahojen jakamisen rakennustoimintaa rahoittavat pankit akkumuloivat sen ohella pitkäaikaisina talletuksina kolhoosien ja osuuskuntien ylijäämät sekä antavat kolhooseille ja osuustoiminnallisille laitoksille pitkäaikaisia lainoja niin hyvin näistä talletusvaroista kuin myöskin erikoisista valtion määrärahoista.

Valtion talousarvio kokoaa, talouden rahavarojen ohella, myöskin osan väestön tuloista, mikä toteutetaan ensiksi *verojen* muodossa ja toiseksi *valtionlainojen avulla.*

Sitä paitsi valtio käyttää väestön varoja erityisten valtion finanssilaitosten *säästökassojen* ja valtion *vakuutuselinten* kautta, joista ensiksimainitut suorittavat väestön talletusten vastaanotot ja tileiltämaksut, toiseksimainitut luovat määrätarkoituksiin suoritettavista maksuista vakuutusrahastoja turvaamaan tapaturmien, luonnon onnettomuuksien jne. aiheuttamien vahinkojen korvaamisen.

Valtion talousarviosta rahoitetaan ei ainoastaan taloudelliset organisaatiot, vaan myöskin valtion elimet, jotka suorittavat *hallinnollisia ja puolustukseen kuuluvia sekä sosiaalisia ja sivistyksellisiä ym. tehtäviä.*

Finanssijärjestelmän kaikki osat toimivat yhtenäisen valtionsuunnitelman mukaan.

Valtio käyttää finanssivoimakeinoja sosialistisen suurtuotannon päämäärien toteuttamiseksi, välttämättömän vauhdin saavuttamiseksi maan taloudellisessa, sotilaallisessa ja sivistyksellisessä kehityksessä sekä järjestää valvonnan materiaalivarojen ja työvoiman mahdollisimman tehokkaaksi käyttämiseksi jokaisessa tuotantolaitoksessa ja jokaisella tuotannonalalla.

II

NEUVOSTOLIITON VALTIONTALOUSARVIO

Neuvostoliiton finanssijärjestelmän perusosana on *valtion talousarvio*.

Valtion tärkeimmät menot maksetaan valtion talousarvion lukuun. Puna-armeijan, laivaston ja valtion hallintokoneiston kulut sekä vallitseva osa sosiaali- ja kulttuurimenoista suoritetaan talousarvion varoista. Samat varat ovat myöskin tärkeimpänä lähteenä sosialistisen suurtuotannon rahoittamisessa. Siten viimeisen sotaa edeltäneen vuoden 1941 talousarvion mukaan oli määrä kattaa talousarvion määrärahoilla 77,7 % kapitaalitöiden koko rahoittamistarpeesta. Saman suunnitelman mukaan valtion talousarvio kattoi 32,3 % talouden liikevarojen lisäkasvun arvioidusta määrästä. Tuloksena oli, että vuoden 1941 talousarvion menojen kokonaismäärä oli suunniteltu 216 miljardiksi ruplaksi.

Tällaiset suunnattoman suuret menojen määrät asettivat luonnollisesti valtiolle vaatimuksia vastaavan suuruisten tulolähteitten omaamisesta. Talousarvio kasaa taloudellisten organisaatioiden rahaylijäämien pääosan. Puheenaolleen vuoden 1941 talousarvion mukaan taloudessa muodostuvien ylijäämien (so. liikevaihtoveron ja voiton) kokonaismäärän piti olla 169,3 miljardia ruplaa, joista noin 92 % oli

määrä periä talousarvioon liikevaihtoverona ja voittovarojen luovutuksena.

Niin muodoin valtion talousarvio kokosi sodan edellä yli 9/10 yhteiskunnallistetun talouden kaikista ylijäämävaroista ja samanaikaisesti se esiintyi ratkaisevana tulolähteenä sosialistisen tuotannon, maanpuolustuksen ja -hallinnon sekä kulttuurivallankumouksen toteuttamistoimenpiteitten rahoittamisessa.

Talousarvion osuus sosialistisessa tuotannossa tekee sen todelliseksi kansantalouden budjetiksi.

Valtion talousarvion tulojen päätulolähteenä ovat yhteiskunnallistetun talouden tuotantolaitosten ylijäämät. Niiden ohella valtion talousarvio mobilisoi osan väestön rahatuloista henkilökohtaisina veroina ja lainoina.

Siten toisen viisivuotiskauden aikana valtion talousarvion tulojen rakenne muodostui seuraavaksi prosenteissa:

	Vuosina					Viiden v:den aikana
	1933	1934	1935	1936	1937	
Kaikkiaan tuloja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
joista yhteiskunnallistetun talouden antamia	80,1	84,0	88,8	91,3	91,0	88,3
Näistä:						
liikevaihtoverona	60,8	68,2	74,3	74,4	72,5	71,2
voittovarojen luovutuksina	9,5	7,3	5,8	7,0	8,6	7,4
Väestön veroina ja maksuina	6,3	5,8	4,6	4,1	3,8	4,6
valtionlainoina.....	7,2	6,1	5,2	4,0	4,1	5,0

Näin ollen yhteiskunnallistetusta taloudesta toisena viisivuotiskautena kertyneet tulot muodostivat lähes 90 % talousarvion kaikkien tulojen määrästä. Valtavimman osan

tuloista antoi liikevaihtovero. Voittovarojen luovutukset alkavat esiintyä huomattavana tekijänä vuodesta 1936 alkaen, jolloin raskas teollisuus vakavasti siirtyi kannattavan tuotannon tielle. Tästä ajankohdasta alkaen kasvaa keskeytymättä voittovarojen luovutusten merkitys valtion tuotantolaitosten ylijäämien mobilisoimismuotona.

Väestön varojen mobilisoiminen käsittelyn alaisina vuosina on näytellyt huomattavasti pienempää osaa talousarvion tulojen muodostumisessa.

SNTL:n valtiontalousarvion menoista on ratkaiseva merkitys ollut seuraavilla menoilla (prosenteissa):

	Vuosina					Viiden v:den aikana
	1933	1934	1935	1936	1937	
Kaikkiaan menoja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Niistä käytetty:						
kansantalouden rahoittamiseen	65,4	59,7	57,2	51,3	43,2	52,0
sosiaaliseen ja kulttuuritoimintaan	15,4	16,0	18,8	24,5	25,7	21,0
maanpuolustukseen	3,8	9,6	12,0	18,2	17,5	11,6

Enemmän kuin puolet talousarvion kaikista menoista toisena viisivuotiskautena oli suunnattu kansantalouteen. Näiden menojen osuus aleni kuitenkin vuosi vuodelta. Tässä ilmiössä kuvastui talouden kannattavaisuuden kasvu, joka salli tyydyttää suuremman osan talouden finanssitarpeista turvautumatta talousarvioon. Toiselta puolen, kansainvälisen tilanteen kiristyminen vaati puolustusmenojen lisäämistä talousarviossa. Ja lopuksi sosialistisen valtion finanssivoimain yleinen kasvu salli aina suurenevien erien suuntaamisen väestön sosiaalisten ja sivistyksellisten tarpeitten tyydyttämiseen.

Suuren isänmaallisen sodan olosuhteissa valtiontalousarvion osuus kasvoi vielä enemmän, sillä talousarvion harteille lankesi sodan rahoittamisen pääpaino. Talousarvio on kyennyt kattamaan täydellisesti sotamenot. Talousarvion lukuun on katettu valtavalta osalta myöskin kansantalouden sotakannalle siirtymisestä aiheutuneet menot, samoin kuin vihollisen hävittämien alueiden jälleenrakennuskustannukset. Tämä on aiheuttanut talousarvion kasvun, ja se nousi v. 1944 240 miljardiin ruplaan.

Sotavuosina puolustusmenot muodostivat luonnollisesti painavan osan talousarviosta. Vuoden 1944 valtiontalousarvioehdotuksessa, joka vahvistettiin SNTL:n korkeimman neuvoston kymmenennessä istunnossa, puolustusmenot muodostivat 128,4 miljardia ruplaa. Kansantalouden rahoittamiseen oli määrätty 44,7 miljardia ruplaa, joista 16 miljardia ruplaa oli varattu saksalaisista vapautettujen alueitten talouden jälleenrakentamiseen.

Erittäin luonteenomaista sosialistisen valtion koko finanssipolitiikalle on se, että huolimatta sodasta, sosiaalisten ja kulttuurimenojen määrä vuodelle 1944 laskettiin 51,4 miljardiksi ruplaksi, so. suuremmaksi kuin kansantalouteen varattu erä.

Vuoden 1944 talousarvion tulot nojautuvat edelleen ratkaisevalta osaltaan yhteiskunnallistetun talouden tuotantolaitosten ylijäämiin. Yksistään liikevaihtoveron maksut oli laskettu 81,5 miljardiksi ruplaksi ja voittovarojen luovutukset 19,3 miljardiksi ruplaksi.

Raha-asiain kansankomissaari toveri Zverev osoitti budjettipuheessaan, että valtion sotamenojen kasvu ja välttämättömyys suurentaa kansantalouden jälleenrakennus- ja edistämistoiminnan määrärahoja kohottivat väestönverojen

ja -maksujen merkitystä.[1]) » Tulot väestön valtionveroista v. 1944 arvioitiin 34,6 miljardiksi ruplaksi ja tulot valtionlainoista 31,8 miljardiksi ruplaksi.

Talousarvion ratkaiseva osuus sosialistisen rakennustyön eri puolien rahoittamisessa juontuu nimenomaan Neuvostovaltion ja sen talousjärjestelmän luontaisista ominaisuuksista. Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (b) XVIII kokouksessa pitämässään puheessa toveri Stalin korosti Neuvostovaltion taloudellis-organisatooristen ja valistuskasvatuksellisten tehtävien ratkaisevaa merkitystä valtion kehityksen toisessa vaiheessa.

Neuvostovaltio on määräävänä voimana maan taloudellisessa kehityksessä ja se omistaa tuotannon perusvälineet. Valtion tuotantolaitoksissa luodaan yhteiskunnan hyödykkeitten valtavin osa ja siten valtio on maan rahaylijäämien perusmassojen isäntä.

Kapitalistiselle valtiolle, etenkin nykyaikaiselle, taloudellinen toiminta ei ole myöskään vierasta. Valtion talous missä tahansa kapitalistisessa maassa on kuitenkin erittäin vaatimatonta verrattuna yksityiseen taloustoimintaan. Valtion antamat avustukset eri taloudenaloille ja kapitalistiryhmille nousevat suuriin mittoihin, mutta kokonaisuudessaan ne eivät vedä läheskään vertoja niiden sijoitusten mittasuhteille, jotka suoritetaan lainapääomien markkinoilla ilman valtion myötävaikutusta.

Siksi valtio kapitalistisissa oloissa asennoituu talouteen pohjaltaan kuten sivullinen voimatekijä. Taloudellisten resurssien mobilisointi valtion tarpeisiin on huomattavassa

[1]) Zverev, SNTL:n valtiontalousarvio vuodeksi 1944 ja vuosien 1940, 1941, 1942 talousarvioitten toteuttaminen. Valtion poliitt. kustannusliike, 1944, s. 24. (Зверев, О государственном бюджете СССР на 1944 г. и исполнении государственного бюджета СССР за 1940, 1941 и 1942 гг., Госполитиздат, 1944, стр. 24).

määrässä saavutettavissa ainoastaan pakkomenetelmin, jotka eivät ole taloudellista laatua. Toisin on asia neuvostojärjestelmän yhteydessä. Aikakautena, jolloin on jo alkanut kapitalisteilta pakkoluovutettujen tuotantovälineiden yhteiskunnallistuttaminen, valtiovalta lakkaa olemasta tuotantoprosessin yläpuolella olevana laitoksena ja alkaa muuttua organisaatioksi, joka välittömästi hoitaa maan talouden johtotehtävät, ja sikäli myöskin valtion talousarvio muodostuu koko kansantalouden *talousarvioksi* kokonaisuudessaan.[1]) Valtion talousarvio, sosialistisen valtion finanssijärjestelmän perusosana, suorittaa sosialistisessa suurtuotannossa mitä tärkeimpiä tehtäviä maan raha- ja siten myöskin materiaalivarojen suunnitelmallisessa jakamisessa valtion suunnitelmassa määrättyjä kehityksen mittasuhteita vastaavasti. Jakamistehtävään vaikuttaa samalla valvonnan pyrkimys valtion varojen mahdollisimman järkiperäiseen ja taloudelliseen käyttämiseen ja sisäisten resurssien täydelliseen mobilisoimiseen valtion ja huomattavassa määrässä myöskin osuustoiminnallisen talouden kaikissa asteissa.

Näitä finanssiresurssien jakamis- ja elimellisesti niihin liittyviä finanssien käyttöön kohdistuvia valvontatehtäviä sosialistinen valtio toteuttaa niin hyvin *talousarvion laatimisprosessissa kuin myöskin talousarvion toteuttamisen yhteydessä*. Nämä tehtävät suoritetaan eri tavalla itsekannattavaisuuden pohjalla toimivissa tuotantolaitoksissa ja laitoksissa, jotka työskentelevät yksistään talousarvion määrärahojen varassa.

Itsekannattavaisuus edellyttää, että laitosten tuotannolliset kulut korvautuvat säännöllisillä myyntituloilla. Siksi se osa laitosten rahavaroista ei esiinny talousarviossa.

---

[1]) »NKP:n (b) ohjelma ja säännöt». Gospolitizdat, 1938, sivu 47. (Программа и устав ВКП (б), Госполитиздат, 1938, стр. 47).

Itsekannattavaisuuden periaatteen pohjalla toimivat tuotantolaitokset ovat tavallisesti yhteydessä talousarvion kanssa maksujensa kautta, jotka suoritetaan talousarvioon laitosten ylijäämistä, ja määrärahojen kautta, joita laitokset saavat talousarviosta suurtuotantoaan varten. Tämän ohella taloudelliset laitokset, samalla kun ne tuottavat tuloja valtion talousarvioon maksamalla liikevaihtoveroa ja luovuttamalla voittovaroja, saavat useimmassa tapauksessa talousarviosta määrärahoja. Tuotantolaitoksen ja talousarvion välisten maksujen lopullinen tulos määräytyy laitoksen saavuttamista tuotannollis-raha-asiallisista osoittajista ja suunnitelmassa laitokselle vahvistetuista tuotannon laajentumisen mittasuhteista.

Taloudellisten järjestöjen ja valtion talousarvion väliset suhteet eivät yleensä voi rajoittua ainoastaan vapaitten ylijäämävarojen luovuttamiseen talousarvioon tai järjestöjen tarvitsemien rahamäärien saamiseen talousarviosta. Joukko syitä tekee välttämättömäksi läheisempien suhteitten solmiamisen talouden ja valtion talousarvion välille.

Ensiksi. Valtion talousarvion tulot on turvattava ratkaisevalta osaltaan riippumatta siitä, täyttyykö suunnitelma ylijäämien muodostumien kohdalta vai ei. Siksi talousarvio kokoaa osan taloudellisten järjestöjen myyntituloista välittömästi tuotteiden realisoimisen yhteydessä, perimällä liikevaihtoveroa. Liikevaihtoveron maksulähteenä ovat yleensä tuotantolaitosten ylijäämät. Mutta liikevaihtoveron suuruus ei kuitenkaan ole välittömästi riippuvainen enempää suunnitelman edellyttämien ylijäämämäärien tosiasiallisesta muodostumisesta kuin lisämäärärahojen tarpeestakaan laitoksen sijoituksiin.

Toiseksi. Kuten olemme jo maininneet ja kuten näemme yksityiskohtaisemmin III luvusta, valtio käyttää liikevaihtoveroa välineenä *säännöstellessään suunnitelmallisesti ta-*

louden tuotannonalojen ja eri tuotantolaitosten kannattavaisuutta, minkä vuoksi ylijäämien akkumulointi liikevaihtoveron avulla toteutetaan katsomatta siihen, onko laitos uusien sijoitusten tarpeessa vai ei.

Kolmanneksi. Yleisvaltakunnallisen merkityksen omaavien eri uudisrakennustöiden toteuttamista ei voida jättää asianomaisen tuotannonalan ylijäämien karttumisen varaan. Tällaiset uudisrakennustyöt rahoitetaan kokonaisuudessaan valtion talousarvion lukuun huolimatta siitä, että asianomaisella tuotannonalalla saattaa muodostua vapaita ylijäämiä, jotka siinä tapauksessa on luovutettava talousarvioon.

Neljänneksi. Useassa tapauksessa osa tuotannonalan voitosta määrätään perittäväksi valtion talousarvion hyväksi, vaikka samanaikaisesti samaa tuotannonalaa rahoitetaan talousarviosta. Tämä sen vuoksi, että luotaisiin mahdollisimman läheiset raha-asialliset suhteet asianomaisen tuotannonalan ja valtion talousarvion välille ja että saavutettaisiin mahdollisimman yksityiskohtainen finanssivalvonta, joka kohdistuu niin hyvin ylijäämien muodostumiseen kuin varojen sijoittamiseen liikevaihtoon ja perusrakennustoimintaan. Tällä seikalla on sitä suurempi merkitys, kun valtion talousarvio ei ole välittömissä finanssisuhteissa tuotantolaitoksiin, vaan tuotannonaloihin tai tarkemmin sanottuna, tuotantolaitosten muodostamiin ryhmiin, joissa laitoksia yhdistää jonkin talouskansankomissariaatin alainen ylihallitus (esim. Moskovan puuvillatehtaitten ylihallitus. Silkkiteollisuuden ylihallitus jne.)

Talouden kannattavaisuuden lisääntyminen johtaa siihen, että suurin osa talouden lisämäärärahan tarpeesta tyydytetään talouselinten omien varojen lukuun.

Suuren isänmaallisen sodan olosuhteissa, jolloin valtakunnan sotakoneiston rahoittamisen yhteydessä valtion

talousarvion osalle lankesivat sangen vastuulliset tehtävät, oli välttämätöntä vapauttaa talousarvio maan talouden sen osan rahoittamisesta, mikä voitiin hoitaa talouden sisäisiä resursseja järjestelemällä. Sodan aikana laajennettiinkin kansankomissariaattien oikeutta sijoitella finanssi- ja materiaalivaroja tuotannonalojen omassa piirissä. Tuotannonalojen finanssisuunnitelmia käsiteltäessä suurin osa pääomasijoituksista merkitäänkin rahoitettavaksi tuotannonalan omien ylijäämävarojen lukuun.

Siitä huolimatta nykyäänkin *valtion talousarvion ja tuotannonalojen keskinäisten suhteitten perusmuotona* on tuotannonaloille muodostuvien ylijäämien osittainen akkumuloiminen talousarvioon ja näiden alojen samanaikainen rahoittaminen talousarvion varoista.

Järjestäessään talouden ja talousarvion finanssisuhteita finanssielimet käsittelevät talousarvioehdotuksen valmisteluprosessin yhteydessä tuotannonalojen finanssisuunnitelmat (tulojen ja menojen taseet) erittäin huolellisesti. Pääpyrkimyksenä tässä analyysissä on löytää vielä käyttämättä olevia voimavaroja jokaisella tuotannonalalla ja jokaisessa tuotantolaitoksessa, jotta valtion määräämät tehtävät voitaisiin suorittaa mahdollisimman pienin kustannuksin. Tällaisen käsittelyn yhteydessä määrätään myöskin varojen lisälähteet ja perustat tuotteiden valmistuksen lisäämiseksi ja tuotantokustannusten sekä kapitaalitöiden aiheuttamien kustannusten pienentämiseksi, samoin kuin materiaaliarvojen kiertokulun jouduttamiseksi, mikä puolestaan turvaa liikepääoman tarpeen supistumisen, jne. Kaikki nämä tavoitteet määritellään valtion talousarvioehdotuksessa tuotannonalan maksuina, liikevaihtoverona ja voittovarojen luovutuksina sekä niinä määrärahoina, jotka tuotannonala tarvitsee suunnitelman edellyttämien juoksevan tuotannon ja peruskustannustoiminnan mittasuhteitten poh-

jalla. Vastaavat korrektiivit merkitään kansantalouden tuotannonalojen tuotanto- ja finanssisuunnitelmiin.

Näin ollen valtio käyttää talousarvion laatimista hyväksi siten, että se sen yhteydessä tarkistaa tuotannonalojen suunnitelmat ja hakee esille tuotannonalojen materiaali- ja raharesurssien sisäiset lisäreservit ja mahdollisuudet tuotannon lisäämiseksi, vaihdannan jouduttamiseksi ja talouden sisäisten ylijäämien suurentamiseksi.

Vielä läheisemmäksi muodostuu talousarvion ja sellaisten laitosten keskinäinen yhteys, jotka toimivat yksistään talousarvion myöntämillä menosäännön mukaisilla määrärahoilla (sosiaaliset ja sivistykselliset laitokset, valtion hallinnolliset elimet ja taloudellisista laitoksista kone- ja traktoriasemat). Näillä laitoksilla ei ole omia ylijäämävaroja eikä useimmassa tapauksessa omia rahatulojakaan, ja niiden liikevaihto sisältyy kokonaisuudessaan valtion talousarvion liikevaihtoon. Tällaisten laitosten rahalähteinä ovat melkein yksinomaan valtion talousarviosta annettavat määrärahat, ja erilaatuisten menojen suuruus on menoluokkiin ja pykäliin jaetun menosäännön kiinteästi rajoittama. Kyseellisten laitosten menojen huomioiminen ja hyväksyminen talousarviossa turvaavat varojen tarkoituksenmukaisen ja taloudellisen käytön.

Talousarvio on läheisessä kosketuksessa paitsi kansantalouden eri tuotannonalojen finanssisuunnitelmiin ja talousarviosta määrärahansa saavien laitosten menosääntöihin, myöskin finanssijärjestelmän muiden osien — säästökassojen ja vakuutuslaitosten suunnitelmiin. Säästökassojen vapaat varat, jotka muodostuvat talletustilien pysyvistä, pienentymättömistä ylijäämistä, ja vakuutuslaitosten vararahastojen varat luovutetaan valtion talousarvioon ostamalla valtion lainaobligaatioita. Luovutettavien varojen määrät hyväksytään säästökassojen ja vakuutuslaitosten finanssi-

suunnitelmissa. Toisen viisivuotiskauden aikana säästökassat ja valtion vakuutuslaitokset luovuttivat valtion talousarvioon omia vapaita varojaan yli 6 miljardia ruplaa.

Näin muodoin valtion talousarvio määrittelee ennakolta kansantalouden tuotannonalojen, säästökassojen ja vakuutuslaitosten toiminnan raha-asialliset tulokset. Sitä paitsi talousarvioon sisältyvät kokonaan sosiaalisten ja sivistyslaitosten sekä valtion hallintokoneiston menosäännöt, samoin maanpuolustusmenot. Talousarvioon liittyvät myöskin väestön veronmaksut sekä valtionlainoihin sijoitetut väestön säästöt. Tällainen maan tärkeimpien finanssisuhteiden esiintyminen talousarviossa tekee sen *sosialistisen valtion pääfinanssisuunnitelmaksi*.

Näissä olosuhteissa valtion talousarvion tulojen ja menojen välisen suhteen probleemi kasvaa puhtaasti budjettiprobleemin puitteita suuremmaksi ja muodostuu koko sosialistisen valtion tulojen ja menojen tasapainokysymykseksi.

Sosialistisella valtiolla tulee olla kulta- (maailmanrahan reservi) ja materiaalireservit (ruokatarvike-, polttoaine-, metalli- ym. varastot). Kulta- ja materiaalireservien muodostaminen edellyttää rahoittamista talousarviosta ja aiheuttaa menoja talousarviolle. Sitä paitsi talousarviolla voi olla oma reservinsä, mutta vain puhtaana rahana.

Koska valtakunnanpankki hoitaa valtion talousarvion kassatoimen, talousarvion reservien kasvaminen kuvastuu talousarvion shekkitilin ylijäämien kasvuna valtakunnanpankissa. Nämä ylijäämät valtakunnanpankki voi käyttää omiin operaatioihinsa ja suurentaa niiden määrällä luottosijoituksiaan talouteen. Tässä tapauksessa pankin luotolla rahoitettujen talouslaitosten reaaliset materiaaliarvot, joihin varat on sijoitettu, vastaavat talousarvion reserviä, ja tämän reservin tosiasiallinen uudelleen käyttäminen talousarvion

tarpeisiin vastaisuudessa edellyttää pankin luoton vapautumista näistä varastosijoituksista.

Kuitenkin on mahdollista, että talousarvion säästöt pankissa jäävät käyttämättä luottotarkoituksiin. Siinä tapauksessa talousarvion reservin muodostumista täytyy vastata rahojen poistaminen liikkeestä.

SNTL:n valtiontalousarvion muodostavat: Liiton, liittotasavaltojen ja paikalliset talousarviot. Paikallisiin talousarvioihin vuorostaan sisältyvät aluepiirien, alueiden, piirikuntien, piirien, kaupunkien, asutuskeskusten ja kyläkuntien talousarviot.

Siten jokaisella neuvostovallan elimellä on oma itsenäinen talousarvionsa. Tällainen talousarvio onkin neuvostojen säännöllisen toiminnan välttämätön ehto, sillä ne ovat valtiovallan elimiä.

Neuvostoliitto on liittotasavaltojen, so. itsenäisten valtiomuodostelmien, vapaa yhtymä.

On itsestään selvää, ettei yksikään liittotasavalloista, jotka omaavat huomattavan oman talouden ja jotka suorittavat mitä suurimpia sosiaalisia ja sivistyksellisiä toimia ja joilla on nykyään omia sotilaallisia muodostelmia ja oikeus ulkomaisiin suhteisiin, kykenisi toteuttamaan näitä tehtäviä, jos niiltä puuttuisi itsenäinen finanssipohja.

Budjettioikeuksien myöntäminen liittotasavalloille on erottamattomasti sidottu monien kansallisuuksien neuvostovaltakunnan henkeen.

Neuvostovallan paikallisina eliminä ovat työtätekevien edustajain neuvostot. Ei ole ajateltavissa, että nämä neuvostot voisivat suorittaa valtion hallinnollisia tehtäviä, johtaa paikallista taloutta ja hoitaa sosiaalisia ja sivistyksellisiä toimenpiteitä ilman niille myönnettyä itsenäisyyttä raha-asioissa.

Täten SNTL:n budjettisysteemin rakenne kuvastaa neuvostovaltion rakennetta.

Paikallisten menosääntöjen järjestelmällä ja menosäännön desentralisoimisella on suuri merkitys finanssien hallintokoneiston oikean rakenteen muodostumisessa.

Paikallisten neuvostojen huoleksi ja vastuulle annetaan välttämättömien rahavarojen mobilisoiminen neuvostojen tarpeita varten. Paikallisten talousarvioiden menojen suuruus asetetaan riippuvaksi valtion tulojen kertymisestä. Juuri täten saadaan ei ainoastaan Neuvostoliiton keskuselimet, vaan koko paikallisten valtionelinten verkosto, alkaen kyläkunta- ja kaupunkineuvostoista, kiinnostumaan talousarvioon tulevien maksujen kantamisesta.

Kun paikalliset neuvostoelimet on samanaikaisesti määrätty rahoittamaan joukon tuotantolaitoksia ja toimenpiteitä, helpottaa se menosäännöstä annettavien määrärahojen oikeaa jakamista ja niiden käytön valvontaa.

On itsestään selvää, että lukuisten kunnallisten ja kansanelämään kuuluvien laitosten, pienten teollisuuslaitosten ja vielä enemmän erittäin laajan kansanvalistus- ja kansan terveydenhoitolaitosten muodostaman verkoston rahoittaminen keskuksesta käsin olisi teknillisesti erittäin vaikeasti hoidettavissa, ja sellainen menettelytapa ei ollenkaan turvaisi varojen käytön valvontaa.

Niin muodoin budjettioikeuksien antaminen paikallisille neuvostoille vastaa täysin pyrkimystä rakentaa ja toteuttaa valtion talousarvio mahdollisimman järkiperäisesti ja oikein. Talousarvioitten moninaisuus ei kuitenkaan riko neuvostovallan talousarviojärjestelmän yhtenäisyyttä. Tämä yhtenäisyys juontuu ennen kaikkea neuvostovallan kaikkien osien yhteisistä tehtävistä ja yhteisestä sosiaalisesta olemuksesta. Neuvostojärjestelmän yhteydessä ei ole eikä voi olla keskushallinnon, sen paikallisten edustajain ja

paikallisten itsehallintoelinten välisiä ristiriitoja, jotka ovat yleensä ominaisia kapitalistisissa valtioissa. Täten poistetaan samalla ristiriidan mahdollisuus valtiontalousarvion ja paikallisten talousarvioiden intressien väliltä.

Talousarviojärjestelmän yhtenäisyyttä on samanaikaisesti lujitettu koko joukolla organisatoorisia toimenpiteitä.

Tämä koskee ensi sijassa talousarvioitten laatimis-, käsittely- ja hyväksymisjärjestystä.

SNTL:n perustuslain mukaan SNTL:n yhtenäisen valtiontalousarvion hyväksyminen, samoin kuin Liiton, tasavaltojen ja paikallisten talousarvioiden muodostamiseen tarvittavien verojen ja tulojen määrääminen on jätetty SNTL:lle, jota siinä edustavat Liiton valtiovallan korkeimmat elimet ja valtion hallintoelimet.

Nimenomaan täten on eri talousarvioiden tulolähteiden määritteleminen sisällytetty Liittohallituksen toimivaltaan.

Sosialistisen talouden kehittyminen yhtenäisen suunnitelman mukaisesti edellyttää talousarviojärjestelmän hyväksi kertyvien kaikkien tärkeimpien tulojen keskittymistä Liiton hallituksen käsiin. Sen vuoksi sekä valtion että osuustoiminnallisten tuotanto- ym. laitosten, samoin kuin väestönkin verosuoritusten pääosa lankeaa yleisvaltakunnallisiin tuloihin. Niihin lasketaan myöskin tulot valtionlainoista, joiden liikkeellelaskeminen kuuluu yksinomaan Liiton hallitukselle.

Näin ollen paikallisten neuvostojen *välittömään* käyttöön jäävät niiden suoranaisessa johdossa olevan talouden antamat tulot, jotka saadaan paikallisten viranomaisten määräyksen alaisten tuotantolaitosten voittovarojen luovutuserinä, sekä paikalliset verot ja maksut. Niiden objektien piiri, joihin paikalliset neuvostot on oikeutettu kohdistamaan erikoisveroja, määrätään keskitetyssä järjestyk-

sessä ja on se verrattain pieni. Tärkeimmät sellaisista objekteista ovat kaupungin rakennukset ja maat.

Kysymys väestön henkilökohtaisten tulojen siitä osasta, joka veroina kannetaan talousarvion hyväksi, on ratkaistava myöskin keskitetyssä järjestyksessä kansantalouden suunnitelman yleisten säädösten ja mittasuhteiden mukaisesti. Tämä pakottaa rajoittamaan paikallisten neuvostojen oikeuksia.

Tulojen jakaantuessa tällä tavoin eri talousarviomuotojen kesken paikalliset neuvostot eivät kykene kattamaan kaikkia menojaan yksistään niiden tulolähteiden antamilla tuloilla, jotka on erikoisesti osoitettu paikallisille neuvostoille.

Voimassaoleva menettelytapa talousarvion tulojen jaoittelemisesta eri neuvostojen kesken ei edellytä, että jokaisen neuvoston talousarvio olisi saatettava tasapainoon yksistään niistä tulolähteistä saatavilla varoilla, jotka on osoitettu asianomaista talousarviota varten. Jos niin olisi, täytyisi paikallisten neuvostojen menot soveltaa tuloihin, jotka saadaan vastaavien neuvostojen toiminta-alueilta, mikä estäisi rahavarojen suunnitelmallista jakamista koko maan alueella. Senpä vuoksi tasavaltojen ja paikallisten talousarvioiden menot katetaan ei ainoastaan tasavalloille ja paikallisille neuvostoille osoitetuilla tulolähteillä (tasavallan ja paikallisen talouden tuottamat tulot, paikalliset verot ja maksut), vaan myöskin yleisvaltakunnallisista tuloista varattavilla määrärahoilla, jotka tulot ovat Liiton hallituksen käytettävänä. Näitä määrärahojen varauksia tehdään valtionlainoista ja melkein kaikista valtion veroista ja maksuista, joita kannetaan yhteiskunnallistetun talouden sekä tuotanto- että muilta laitoksilta, samoin väestöltä. Varattujen määrärahojen yhteismäärä jakaantuu liittotasavaltojen kesken sen mukaan, kuinka suuri yleisvaltakunnallisen tuen tarve niillä kullakin on. Jokaisella liittotasa-

vallalla on taasen oikeus jakaa määrärahansa edelleen paikallisille talousarvioille. Valtion tuloista annettavien määrärahojen tällainen jakaantuminen sallii ottaa huomioon liittotasavaltojen ja paikallisten neuvostojen talousarvioitten laatimisessa kansantaloussuunnitelman yleiset säädökset ja tehtävät ja auttaa ratkaisemaan näiden talousarvioiden puitteissa Neuvostoliiton eri tasavaltojen, alueiden ja piirien taloudellisen ja sivistyksellisen nousun.

Samalla, mikäli varaukset tapahtuvat asianomaisen liittotasavallan, alueen, aluepiirin jne. alueella kertyvistä varoista neuvostovallan vastaavien elinten mielenkiinto yleisvaltakunnallisten tulojen tehokkaaseen keräämiseen omilla hallintoalueillaan voimistuu.

Budjettisysteemin eri osien edellä esitelty tulojen muodostumisjärjestys merkitsee sitä, että talousarvion tulojen ja menojen yhteensovittamisprobleemi, so. talousarvion tasapainoprobleemi suunnitteluvaiheessa, ratkaistaan talousnäkökohdat huomioonottaen ei erikseen kutakin talousarviota, vaan SNTL:n koko valtiontalousarviota varten. Jokainen erillinen talousarvio, jos siinä suunnitellut menot havaitaan ehdottoman välttämättömiksi ja jos talousarviota varten kiinnitetyt tulot eivät ole riittävät, saa vastaavat määrärahat yleisvaltakunnallisista tuloista.

Kuten olemme jo sanoneet, neuvostovallan keskus- ja paikalliselinten yhtenäinen sosiaalinen luonne tekee mahdottomaksi kaikkinaisen vastakohtaisuuden niiden välillä. Tehtävien jakaantuminen näiden molempien kesken on seuraus yhteisistä tehtävistä, joita ne suorittavat sosialistisen valtakunnan ja monien kansallisuuksien Neuvostoliittoon kuuluvien kansojen veljesliiton lujittamiseksi.

Tällä tehtävien jakaantumisella määräytyy myöskin Neuvostovallan eri elinten budjettimenojen suuruus. Jokaisen neuvoston on, luonnollisesti, rahoitettava omasta talous-

arviostaan tuotanto- ym. laitokset, jotka on alistettu välittömästi sen alaisiksi, ja ne toimenpiteet, joiden toteuttamisesta se välittömästi vastaa. Siten Liiton talousarviosta on rahoitettava tuotanto- ym. laitokset, jotka kuuluvat Liiton alaisuuteen ja ovat Liiton hallituksen välittömässä johdossa, piirin talousarvion on rahoitettava tuotanto- ja muut piirille alistetut laitokset, joiden johto kuuluu piirin työtätekevien edustajain neuvostolle, jne.

Tärkeimmät teolliset, kuljetus- ja maataloudelliset laitokset ovat nykyään Liiton hallituksen hallinnassa, minkä vuoksi Liiton talousarvio huolehtii niiden rahoittamisesta. Monilukuiset sosiaali- ja sivistysluontoiset laitokset (kansanvalistuksen ja terveydenhoidon verkostot) hoidetaan paikallisten neuvostojen toimesta. Siten näiden laitosten rahoittaminen kuuluu paikallisten talousarvioiden huolenpitoon.

Neuvostovallan eri hallinnollisten osien tehtävien muuttuminen aiheuttaa muutoksia talousarvion menojen rakenteessa ja määrässä. Niinpä ennen SNTL:n korkeimman neuvoston kymmenettä kokousta kaikki punaisen armeijan menot samoin kuin ulkoasiainkansankomissariaatin kaikki toimintamenot sisältyivät Liiton talousarvioon. Liittotasavaltojen puolustus- ja ulkoasiainkansankomissariaattien perustaminen aiheutti vastaavien menomomenttien esiintymisen liittotasavaltojen menosäännöissä.

Vuoden 1941 talousarvion mukaan jakaantuivat menot Neuvostoliitossa seuraavasti eri budjettimuotojen kesken:

	v. 1941 (milj. ruplina)	(%)
Liiton talousarvio	169.692	78,9
Liittotasavaltojen talousarviot	13.297	6,1
Paikalliset talousarviot	33.061	35,0

Liiton talousarvioon sisältyi kansantalouteen käytettyjen varojen pääosa (83,8 % kaikista yleisbudjetissa tähän tarkoitukseen varatuista määrärahoista), punaisen armeijan ja laivaston kaikki määrärahat ja huomattava osa valtakunnan hallintokoneiston määrärahoista. Sosiaali- ja valistusmäärärahojen suurin osa taasen keskittyi liittotasavaltojen menosääntöihin paikalliset budjetit mukaan luettuna. Näiden menosääntöjen kautta kulki 64,7 % kaikista niistä eristä, jotka neuvostovaltio käytti valistukseen, terveydenhoitoon ja muihin sosiaalisiin ja sivistyksellisiin toimenpiteisiin.

Edelläselostettu tulojen ja menojen jakaantuminen eri budjettimuotojen kesken turvaa siten talousarvioitten välisen tiiviin yhteyden. Tämä vuorostaan edellyttää, että eri talousarvioiden laatiminen, käsittely ja analysoiminen ei tapahdu erillisesti, vaan ottamalla huomioon niiden keskinäisen yhteyden koko talousarviosysteemin yleisessä suunnitelmassa.

Käytännöllisen työn SNTL:n talousarvion laatimisen yhteydessä suorittavat SNTL:n raha-asiainkansankomissariaatti ja liittotasavaltojen raha-asiainkansankomissariaatit sekä niiden paikalliset elimet, jotka vastaanottavat tuotannonalojen finanssisuunnitelmaehdotukset sekä järjestöjen ja laitosten menoarvioehdotukset. Finanssielin käsittelee jokaisen tällaisen finanssisuunnitelman ja menoarvion siinä mielessä, että se löytäisi uusia reservejä ylijäämien kasvun lisäämiseksi ja mahdollisuuksia menojen supistamiseksi. Sen jälkeen talousarvioehdotuksiin sisällytetään finanssisuunnitelmien saldot, ja menoarviot kokonaisuudessaan. Näissä talousarvioehdotuksissa kuvastuvat samalla sellaiset tuloerät, jotka eivät välittömästi näy finanssisuunnitelmassa (esim. tulot väestön veroista). Alistetun finanssielimen laatima budjettiehdotus esitetään ylemmän portaan finanssi-

elimen käsiteltäväksi. Tämä laatii oman talousarvionsa ohella yhdistelmän alemmassa portaassa laadituista paikallisista menosäännöistä. Esimerkiksi alueen finanssiosasto laatii alueen menosäännön ohella yhdistelmän alueeseen kuuluvien piirien, kaupunkien ja asutuskeskuksien talousarvioista.

Kuljettuaan näin alhaalta ylöspäin läpi koko finanssielimien ketjun liittotasavaltojen talousarvioehdotukset, joihin sisältyvät niin hyvin tasavaltojen omat talousarvioehdotukset kuin yhdistelmät paikallisista talousarvioehdotuksista, joutuvat SNTL:n raha-asiainkansankomissariaattiin, joka sille esitettyjen liittotasavaltojen talousarvioehdotusten pohjalla (tarkastettuaan ne) ja itsenäisesti laatimansa Liiton talousarvioehdotuksen perusteella laatii yhteisen SNTL:n valtiontalousarvioehdotuksen. SNTL:n raha-asiainkansankomissariaatti esittää tämän ehdotuksensa SNTL:n kansankomissaarien neuvoston käsiteltäväksi. Käsiteltyään raha-asiainkansankomissariaatin ehdotuksen ja tehtyään siihen tarpeelliset korjaukset SNTL:n kansankomissaarien neuvosto esittää sen omassa nimessään SNTL:n korkeimman neuvoston vahvistettavaksi.

Tällainen SNTL:n valtiontalousarvion laatimisjärjestys turvaa ensiksi paikallisten intressien täydellisen huomioonottamisen arviossa ja toiseksi talousarvion rakentumisen SNTL:n finanssipolitiikan yleisiä päämääriä vastaavaksi.

Se, että SNTL:n korkein neuvosto vahvistaa talousarvion, ei riistä tasavaltojen hallituselimiltä ja paikallisilta neuvostoilta oikeutta itsenäisesti käsitellä ja hyväksyä omat talousarvionsa. SNTL:n korkein neuvosto vahvistaa tasavaltojen talousarviot vain niiden tärkeimmiltä kohdilta, joiden hyväksyminen turvaa Neuvostoliiton budjettisysteemin yhtenäisyyden ja valtion taloussuunnitelman asettamien tavoitteitten saavuttamisen.

SNTL:n korkeimman neuvoston kokous, vahvistaessaan SNTL:n valtiontalousarvion, siten nimenomaan ennakolta määrittelee eri talousarvioille niiden yleiset kehykset. Se määrää myöskin Liiton talousarviosta eri talousarvioiden käyttöön siirrettävät erät. Käsiteltyään vuoden 1941 valtiontalousarvion SNTL:n korkeimman neuvoston kahdeksas kokous vahvisti: 1) SNTL:n talousarvion tulojen ja menojen kokonaismäärät, 2) Liiton oman talousarvion tulojen ja menojen kokonaismäärät, 3) liittotasavaltojen talousarvioiden tulojen ja menojen kokonaismäärät jaoittelemalla sekä tulot että menot kunkin tasavallan oman menosäännön ja paikallisten menosääntöjen yhdistelmän osalle, 4) tasavaltojen talousarvioista autonoomisten sosialististen neuvostotasavaltojen ja paikallisten neuvostojen talousarvioihin siirrettävät erät, 5) yleisvaltakunnallisista valtionveroista ja muista tuloista tasavaltojen ja paikallisiin talousarvioihin siirrettävien erien määrät.

On itsestään selvää, että talousarvioiden kokonaismäärien ja samoin yleisvaltakunnallisista tuloista suoritettavien siirtojen määrän vahvistamista on edeltänyt Liiton ja liittotasavaltojen tulojen ja menojen tarkka ja asiallinen käsittely. Tämä käsittely on tapahtunut SNTL:n kansankomissaarien neuvostossa, korkeimman neuvoston budjetti-valiokunnissa ja viimeksi korkeimman neuvoston molempien edustajakamarien yleisistunnoissa. Tällainen käsittely turvaa sekä yleisvaltakunnallisten että Neuvostoliiton eri seutujen paikallisten intressien oikean yhtymisen.

Neuvostoliiton budjettisysteemin yhtenäisyyden rinnalla on sen rakenteen toisena erittäin tärkeänä periaatteena todellinen, laaja demokraattisuus. Aikakautena, jolloin porvaristo esiintyi progressiivisenä kansanluokkana, se kirjoitti lippuunsa tunnuslauseen talousarvion demokratisoimisesta, vaatien talousarvion yhtenäisyyttä, täydellisyyttä ja

julkisuutta, sekä sen esittämistä parlamentin hyväksyttäväksi. Muistakaamme Englannin porvariston taistelua kuninkaita Jaakko I ja Kaarle I vastaan Englannin parlamentin oikeudesta käsitellä ja päättää valtion tulojen kantamisesta. Muistakaamme, että eräänä aiheena Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen itsenäisyystaisteluun oli Englannin toimenpide verojen määräämiseksi useille tavaroille ilman Amerikan porvariston suostumusta. Kuitenkin, jopa kansanvaltaisimmissakin porvarillisissa valtioissa parlamentin oikeudet talousarvioon nähden ovat rajoitetut. Niinpä esimerkiksi Englannin parlamentti vuosittain käsittelee ja vahvistaa vain osan talousarvion menoista. Talousarvion muuta osaa, niin sanottua konsolidoitua fondia, parlamentti ei käsittele joka vuosi. Useimmilla parlamenteilla ei ole budjetti-aloiteoikeutta, so. niillä on oikeus käsitellä talousarvion tuloja ja menoja vain siinä muodossa kuin hallitus on ne esittänyt parlamentille.[1])

Turhaa on mainitakaan, että tämä rajoitettukin demokratia talousarviota koskevissa asioissa oli tyystin hävitetty fascistisissa valtioissa.

Vain neuvostojärjestelmä turvaa talousarviorakenteen todellisen demokratisoimisen.

Stalinin perustuslaki takaa ennen kaikkea itsenäisen talousarvion jokaiselle työtätekevien edustajain neuvostolle aina kyläkunta- ja asutuskeskusten neuvostoja myöten. Jokaiselle neuvostolle on annettu itsenäiset budjettioikeudet.

---

[1]) Siten vielä vuonna 1866 Englannin parlamentti teki seuraavan päätöksen, joka vahvisti aikaisemman käytännön: »parlamentti ei hyväksy mitään ehdotusta, jolla pyritään saamaan minkälaista luottoa tahansa, eikä ota edistääkseen mitään ehdotusta, jolla tarkoitetaan minkälaista menoa tahansa valtion tulojen lukuun, paitsi vaatimuksia, joita kruunu on esittänyt. (sit. Stourm,, Budjetti, Pietari 1907, sivu 47). (Цит. Стурм, Бюджет, СПБ 1907, стр. 47).

Siten saa jokainen työtätekevien edustajain neuvosto tarvitsemansa raharesurssit neuvostolle määrättyjen tehtävien suorittamiseksi.

Talousarvioiden vahvistaminen tapahtuu seuraavaa järjestystä noudattaen: SNTL:n valtiontalousarvion ja Liiton oman talousarvion vahvistaa SNTL:n korkeimman neuvoston kokous, tasavaltojen talousarviot vahvistetaan liittotasavaltojen korkeimpien neuvostojen kokouksissa, paikalliset talousarviot vahvistetaan työtätekevien edustajain neuvostojen vastaavissa täysi-istunnoissa. Täten ainoastaan lakiasäätävillä elimillä on oikeus talousarvioiden vahvistamiseen. Perustuslain mukaan kansankomissaarien neuvostolla ei ole oikeutta talousarvion vahvistamiseen. Sen tehtävänä on vain ryhtyä toimenpiteisiin korkeimman neuvoston kokouksen jo vahvistaman valtiontalousarvion toteuttamiseksi. Talousarvion ennakkokäsittelyjä varten on kaikkien työtätekevien edustajain neuvostojen yhteyteen asetettu budjettivaliokunnat. Tällainen menettelytapa merkitsee sitä, että talousarvioiden käsittelyprosessiin on vedetty mukaan sadattuhannet edustajat, jotka ovat kansan parhaita. Tällainen massojen osallistuminen budjettikäsittelyyn antaa mitä vakavimman vakuuden siitä, että talousarvio todella kuvastaa Neuvostovaltakunnan intressejä.

Samalla edustajain oikeuksia budjettikysymyksien käsittelyssä ei ole mitenkään rajoitettu. Korkeimman neuvoston kokouksissa käydyt keskustelut talousarvioiden käsittelyn yhteydessä antavat riittävästi esimerkkejä budjettialoitteiden esiintymisestä.

Neuvostoliiton budjettirakenteessa on täysin otettu huomioon myöskin sellainen erittäin tärkeä talousarvion demokraattinen prinsiippi kuin yhtenäisyys ja täydellisyys. Neuvostobudjettiin sisältyvät valtiontalousarvion puitteissa toimivien järjestöjen ja laitosten kaikki tulot ja menot.

Erikoisvaroja, jotka eivät esiintyisi talousarviossa, ei juuri ole olemassa. Talousarvioehdotukseen liitetään kansantalousalojen finanssisuunnitelmien yhdistelmät. Siten neuvostojen edustajilla, käsitellessään talousarvioehdotusta, on edessään selvä kuva valtion tuloista ja menoista.

SNTL:n talousarvion rakenteen kolmantena prinsiippinä on Leninin ja Stalinin kansallisen politiikan toteuttaminen. Tämä kuvastuu ennen kaikkea siinä, että kaikille liittotasavalloille sekä autonoomisille tasavalloille ja alueille samoin kuin kansallisille hallinnollisille piireille on annettu itsenäinen budjettioikeus. Kukin kansallisuus, jolla on omat neuvostoelimensä, saa oman talousarvionsa. Kehityksessä aikaisemmin jäljellä olleitten kansallisuuksien talousarviot ovat koko Neuvostoliiton historian aikana kasvaneet nopeammassa tahdissa kuin SNTL:n talousarvio kokonaisuudessaan. Kansallisten tasavaltojen ja alueiden finanssien kasvu on voinut tapahtua vain koko Neuvostovaltakunnan aktiivisen tuen turvin.

Erillisiä kansallisia talousarvioita varten on vahvistettu erikoiset korotetut osuudet niistä varoista, jotka yleisvaltakunnallisista veroista ja maksuista luovutetaan paikallisiin tarpeisiin. Siten vuoden 1941 talousarviosta annetun lain mukaan Venäjän federatiivisen sosialistisen neuvostotasavallan talousarvioon luovutettiin 50 % väestön tuloveron tuottamista varoista, mutta Aserbeidžanin, Gruusian, Armenian, Turkmenistanin, Tadžikistanin, Kasakstanin, Kirgiisian, Karjalais-Suomalaisen, Moldavan, Liettuan, Latvian ja Viron tasavaltojen talousarvioihin luovutettiin kaikki 100 %. Sama oli tilanne niitten maksujen, joita kannettiin kaupungeissa asunto-, valistus- ja yleiseen rakennustoimintaan ja jotka kertyivät kolhoosien tuloverona ja kolhoosien jäsenten sekä yksityistalonpoikien maatalousverona.

Me huomaamme, että talousarvioitten laatimis-, käsittely- ja hyväksymisprosessi on erottamattomasti sidottu talousarviossa esiintyvien kaikkien finanssisuunnitelmien ja menoarvioiden kriitilliseen tarkastukseen. Vielä suuremmassa määrässä kontrollitehtävät sisältyvät talousarvion toteuttamistoimintaan.

Talousarvion määrärahoja ei anneta yksinkertaisesti laitosten ja järjestöjen ollessa varojen puutteessa, vaan talousarviossa ennakolta laadultaan määrättyihin menoihin. Siten esimerkiksi, teollisuuden talousarviosta saamat määrärahat luovutetaan määrättyihin tarkoituksiin kuten pääomasijoituksiin, teollisuuden omien liikepääomien suurentamiseen, suunnitelmassa edellytettyjen tappioiden korvaamiseen ja toimintakuluihin. Tällainen talousarvion varojen tarkoitusperäinen suuntaaminen takaa välttämättömän yhteyden talousarviosta tapahtuvan rahoittamisen ja materiaalista puolta koskevien suunnitelmien kesken.

Talousarviomäärärahojen luovuttaminen tapahtuu sen jälkeen, kun on tarkastettu aikaisemmin talousarviosta myönnettyjen varojen käyttö ja kun todella esiintyy talousarvion varojen tarvetta. Näin ollen talousarvioon merkittyjen määrärahojen määrät osoittavat vain myönnettävien määrärahojen korkeimmat rajat. Myönnettävä määräraha voi olla pienempi, jos finanssielin vakuuttautuu siitä, että varoja ei tarvita suunniteltua määrää.

Talousarvion toteuttamisprosessi alkaa Liiton talousarvion toteuttamista varten laadittavien neljännesvuosisuunnitelmien hyväksymisellä. Ne hyväksyy SNTL:n kansankomissaarien neuvosto. Muutkin Neuvostovallan elimet hyväksyvät samanlaiset suunnitelmat omia talousarvioitaan varten. Eliminä, jotka toteuttavat talousarvion, ovat: Liiton, liitto- ja autonoomisten tasavaltojen raha-asiainkomissariaatit sekä alueiden, aluepiirien, piirien ja kau-

punkien neuvostojen finanssiosastot ja kyläkuntaneuvostot. Niiden velvollisuutena on huolehtia talousarvion, tulojen määräaikaisesta perimisestä ja määrärahojen maksamisesta talousarviosta. Finanssielimet eivät kuitenkaan voi rajoittua yksinkertaiseen varojen luovuttamiseen. Ne ovat välittömästi kiinnostuneita *myönnettyjen varojen oikeinkäyttämisestä* ja *budjettikurin noudattamisesta rahoitettavien järjestöjen taholla.*

Mikäli talousarvion varoja käyttävien järjestöjen, tuotanto- ym. laitosten lukumäärä on hyvin suuri, finanssielimet eivät kykene luomaan välitöntä kosketusta rahoitettaviin tuotantolaitoksiin ja tarkastamaan jokaisen järjestön varojen käyttöä. Sen vuoksi finanssikoneisto ottaa talousarvion toteuttamistyöhön mukaan muutkin kansankomissariaatit ja virastot. Raha-asiainkansankomissariaatti luovuttaa muille kansankomissariaateille talousarviosta niille tulevat erät jaettaviksi alaisilleen laitoksille. Kansankomissariaatit ja virastot vastaavat talousarviosta saatujen varojen oikeasta ja tarkoituksenmukaisesta käyttämisestä. Täten talousarvion täyttäminen menojen osalta tietyssä määrässä siirtyy kansankomissariaateille ja virastoille.

Jonkin verran toisin on perusrakennustoimintaan myönnettävien budjettivarojen laita. Nämä varat annetaan rakennuselimille perustusrakennustoimintaa rahoittavien erikoispankkien kautta, ja varojen käyttö on näiden pankkien tarkastuksen alaista. Täten talousarvion tämän osan täyttäminen annetaan erikoislaitosten muodostelmalle. Kone- ja traktoriasemien budjettimäärärahat maksetaan valtakunnanpankin kautta ja niiden käyttö on sen tarkastuksen alaista.

Talousarvion täyttämiseen ottavat siis osaa menojen kohdalta, paitsi raha-asiainkansankomissariaattia kaikki

kansankomissariaatit ja keskusvirastot sekä luottolaitosten verkosto.

Yksistään raha-asiainkansankomissariaatin vastuulla on talousarvion tulojen perimisen organisoiminen ja perimisten hoitaminen määräaikana. Tähän työhön raha-asiainkomissariaatti käyttää laajassa mittakaavassa paikallisia elimiään, siirtämällä niille verojen laskemisesta ja perimisestä välittömästi aiheutuvan työn.

Verojen perimisen desentralisoiminen on tehnyt mahdolliseksi jättää verojen laskemistyöstä huomattavan osan veronmaksajille itselleen. Valtion ja osuustoiminnalliset laitokset ja järjestöt itse laskevat niiltä itseltään sekä työläisiltään ja virkailijoiltaan perittävät veroerät, ja finanssielinten tehtäväksi jää vain tämän toimituksen tarkistaminen. Maalaisväestöön nähden finanssielimet suorittavat koko työn itsenäisesti, luomalla sitä varten maaseudun veroasiamiesten laajalle haarautuneen verkoston.

Valtakunnanpankki suorittaa talousarvioiden kassatoimen. Tämä merkitsee sitä, että talousarvion kaikki tulot joutuvat loppujen lopuksi valtionpankkiin talousarvioiden tileille. Näiltä tileiltä maksetaan myöskin kaikki talousarvioiden menot. Kullekin talousarviolle avataan pankissa oma itsenäinen tilinsä. Tällainen järjestely sallii raha-asiainkansankomissariaatin suorittaa tehtävänsä ilman omia kassatoimielimiä ja aikaansaada siten huomattavan säästön finanssikoneiston omissa menoissa. Toiselta puolen valtionpankki, talousarvion rahavarainhoitajana, saa mahdollisuuden käyttää tileillä olevia talousarvion vapaita varoja luotto-operaatioihin. Talousarvioiden varat muodostavat valtakunnanpankin resurssien erittäin huomioonotettavan tulolähteen. Valtakunnanpankilla on mahdollisuus käyttää niin hyvin juoksevia kassaylijäämiä kuin talousarvioiden rahareservejäkin, jotka muodostuvat talousarvion tulojen

ylittäessä menot. Niin muodoin valtion talousarviossa kuvastuvat kaikkien muiden finanssisuunnitelmien tulokset, ja talousarvion toteuttamisen lopputulokset kuvastuvat valtakunnanpankin luotonantosuunnitelmassa. Luottosuunnitelman kautta voi tulla esille myöskin valtiontalousarvion vaikutus rahaliikkeeseen.

III

NEUVOSTOLIITON VEROTUSJÄRJESTELMÄ

Verotus on tärkein talousarvion rahavarojen hankintamenetelmä. Vuoden 1941 talousarviossa sosialististen tuotantolaitosten ja väestön verotuksen tuottaman tulon oli määrä muodostaa 70 % SNTL:n valtiontalousarvion kaikista tuloista, mikä seikka ennen muuta turvaa *talousarvion tulojen vakavuuden.*

Verot kannetaan talousarviota varten lain pohjalla *pakkomenetelmää ja vahvistettuja taksoja noudattaen.* Verot eroavat muista pakollisten maksujen muodoista siten, että niitä ei makseta korvauksena tavarasta tai palveluksista, vaan verot ovat valtion menoja varten, ilman vastasuoritusta kannettavia maksuja. Vahvistettu veronkantotapa turvaa verojen pakollisen suorittamisen. Jos esimerkiksi taloudellinen laitos ei suorita määräaikana sille asetettua veron määrää, finanssielimet käyttävät pakko-ottoa veron perimisessä laitoksen maksutililtä valtakunnanpankissa. Tällaista perimismenetelmää käytettäessä taloudellisen laitoksen maksutililtä poistetaan vastaava erä verorästin suorituksena ja, jos tilin varat eivät siihen riitä, käytetään veron suoritukseen maksunsa laiminlyöneen laitoksen maksutilille kertyviä tuloja.

SNTL:n verot voidaan jakaa kahteen ryhmään: yhteiskunnallistetun talouden tuotantolaitosten ja järjestöjen rahaylijäämistä sekä väestön henkilökohtaisista tuloista kannettavat verot.

Verojen edelleen luokitteleminen voidaan suorittaa veron objektien mukaan, so. ottamalla huomioon perustunnusmerkit, joiden pohjalla veroa kannetaan. Tämän mukaisesti SNTL:n voimassaoleva verotusjärjestelmä on nykyään seuraavan kaltainen:

1. *Yhteiskunnallistetun talouden tuotantolaitosten ja järjestöjen rahaylijäämiin kohdistuvat verot.*

   A. Verot, jotka lasketaan liikevaihdon mukaan:
      a. liikevaihtovero
      b. vero liikkeistä, jotka suorittavat palveluksia
      c. elokuvateattereiden ja huvitilaisuuksia järjestävien laitosten vero
   B. Verot, jotka lasketaan brutto- ja puhtaan tulon (voiton mukaan):
      a. osuustoiminnallisten tuotantolaitosten ja järjestöjen tulovero
      b. kolhoosien tulovero.

2. *Kansalaisten henkilökohtaisiin tuloihin kohdistuvat verot*

   A. Verot, jotka lasketaan palkkatulojen mukaan:
      a. työläisten ja virkailijain tulovero
      b. työläisten ja virkailijain sotavero
   B. Verot, jotka lasketaan väestön muiden ansiotulojen mukaan:
      a. kaupunkilaisväestön, paitsi työläisten ja virkailijain, tulovero

b. maatalousvero
c. väestön, paitsi työläisten ja virkailijain, sotavero

C. Omaisuusverot:
a. vero rakennuksista
b. vero yksityistalonpoikaistalouksien hevosista.

D. Muut verot:
a. lapsettomien kansalaisten vero
b. maankorko (vero kaupunginmaista).

Kuten edellä esitetystä selviää, voimassaoleva verotusjärjestelmä on tarpeeksi monipuolinen. Tämä aiheutuu siitä, että SNTL:ssa on kahdenmuotoista sosialistista omaisuutta (valtion ja toiselta puolen osuustoimintalaitoksen ja kolhoosien) ynnä yksityisomaisuutta, ja siitä, että ansiotuloja on monenlaatuisia.

Yhteiskunnallistetun talouden tuotantolaitosten maksamat verot ovat sekä määränsä että merkityksensä vuoksi talousarviossa perustavaa laatua. Tärkein tämän ryhmän veroista on liikevaihtovero (joka oli v. 1941 talousarvioehdotuksessa merkitty 124,7 miljardiksi ruplaksi, mikä merkitsi n. 60 % talousarvion tulojen kokonaismäärästä.)

Liikevaihtovero on säädetty *vuoden 1930 verouudistuksen* yhteydessä. Se korvasi huomattavan suuren määrän aikaisemmin kannettuja muita veroja, kuten teollisuusveron ja joukon kulutustavaroiden valmisteveroja (aksiiseja) (sokerin, viinan, paloöljyn, pumpulikankaitten, kalossien, tulitikkujen ym.) Vuoden 1930 verouudistus aiheutti syvällisiä muutoksia verotusjärjestelmässä ja oli ajan vaatima siirryttäessä entisestä monikerrostusmaisesta taloudesta sosialistisen yhteiskunnan talouteen. Monikerrostusmaisen talouden yhteydessä huomattava osa SNTL:n kansantulosta tuotettiin ja realisoitiin pienissä talonpoikaistalouksissa. Sen ohella vuosina 1921—23, jona aikana syntyi ja kehit-

tyi ennen verouudistusta voimassa ollut verotusjärjestelmä, viranomaisten menetelmät hintojen säännöstelemiseksi olivat puutteellisia, samoin kuin valtion sekä osuustoiminnallisten tuotantolaitosten ylijäämien suunnitelmallinen tilittäminen ja sijoittaminen. Sitä paitsi nämä ylijäämätkin olivat vähäisiä. Senvuoksi oli vielä aikaista rakentaa talousarvion tuloja valtiontalouden ylijäämäverojen luovutusten varaan. Väestön kuluttamien tuotteiden verottamisen täytyi olla talousarvion päätulolähteenä.

Valmisteveron määrääminen useille kulutustavaroille merkitsi sitä, että Neuvostoliitto käytti veronsiirtämismenetelmää.

Valtio säännösteli valmisteveron avulla useitten tavaroitten vähittäishintoja turvaten siten välttämättömän hinnanlisäyksen talousarvion hyväksi.

Valmiste- eli välillisiä veroja maksoivat valtion ja osuustoiminnalliset tuotantolaitokset ja sisällyttivät veron määrän verotettujen tavarain vähittäishintoihin. Tällainen tavarain hintain korottaminen huomattavassa määrässä talousarvion hyväksi kompensoitiin työläisille ja virkailijoille työpalkkojen vastaavalla luokittelulla.

Valmisteverojen järjestelmä (aksiisisysteemi) menetti välillisen veron luonteen taloudessa jo ennen vuoden 1930 verouudistusta suunnitelmatalouden kehittymisen yhteydessä.

Samanaikaisesti valtio käytti välittömiä veroja kaupunkien ja maaseudun yksityiskapitalististen ainesten rajoittamiseksi ja poistamiseksi.

»Veropolitiikan tarkoituksena tulee olla ylijäämien muodostumisen säännösteleminen käyttämällä välitöntä omaisuuden, tulojen ym verottamista. Siinä suhteessa veropolitiikka on siirtymiskautena proletariaatin vallankumouk-

sellisen politiikan tärkeimpänä aseena.»[1]) Nämä sanat on merkitty NKP (b):n XI kokouksen päätöksiin. Neuvostoliiton finanssijärjestelmän kehittäminen uuteen talouspolitiikkaan siirryttäessä tapahtuikin kokouksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Sosialismin voitto ja monikerrostusmaisen talouden hävittäminen teki verojen siirtämismenetelmän ei ainoastaan tarpeettomaksi, vaan myöskin asiallisesti mahdottomaksi. Kansantulon melkein koko määrä tuotetaan sosialistisessa taloudessa. Työtätekevien henkilökohtaisten tulojen määrä määräytyy suurimmalta osaltaan suunnitelmallisesta kansantulon jakamisesta. Valtio määrää valtion ja osuustoiminnallisten tuotantolaitosten tuotteiden hinnat. Niiden tasolla on ratkaiseva osuus kansantulon jakaantumisessa ylijäämien ja kulutuksen kesken.

Määritellessään valtion tuotantolaitosten tuotteiden hintoja Neuvostovaltion vastaavat elimet pitävät ohjeena tuotannon yleisiä kustannuksia, sillä niissä kuvastuvat tavarain hinnat, ja ottavat huomioon kysynnän tyydyttämismahdollisuudet, samoin määrätyn tavaran kulutuksen jouduttamisen tai hidastuttamisen tarkoituksenmukaisuuden, rahaylijäämien kartuttamisen tarpeellisuuden ja joukon muita seikkoja.

Niiden tekijäin suuri lukumäärä, jotka on otettava laskelmissa huomioon hintoja vahvistettaessa, johtaa siihen, että hinnan suhde rahaylijäämiin, so. rahaylijäämien taso, jyrkästi vaihtelee eri tuotannonaloilla.

Liikevaihtovero muodostaa, kuten I luvussa on jo osoitettu, keinon tuotantolaitosten rahaylijäämien tason

[1]) »Neuvostoliiton kommunistinen puolue(bolševikkien)-kokoustensa, konferenssiensa ja pleenumiensa päätöslauselmissa ja päätöksissä», I osa, s. 427. (»ВКП(б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК», ч. 1, стр. 427).

säännösteleminseksi. Sen avulla valtio mobilisoi osan eri tuotannonalojen ja eri tuotantolaitosten rahaylijäämistä ja suuntaa sen yleisvaltakunnallisiin tarpeisiin. Näin ollen ei veron suuruus määrää hintaa, vaan päinvastoin — *suunnitelman edellyttämä tavaran hinnan ja tuotantokustannusten erotus vaikuttaa liikevaihtoveroon.* Toiselta puolen liikevaihtoveron rakenne suo hintasäännöstelyä hoitaville elimille mahdollisuuden määrätä hinnat ilman, että rahaylijäämien ylen korkean tason vaikutus pääsisi heikentämään itsekannattavaisuutta.

Näissä olosuhteissa saattaa hinnoilla ja verolla olla sekä rinnakkainen että toisistaan riippumaton liike. Tarkistettaessa raskaan- ja puuteollisuuden myyntihintoja v. 1936 kannattavaisuuden saavuttamiseksi näillä tuotannonaloilla, alennettiin samanaikaisesti useilla tuotannonaloilla liikevaihtoveron kantaa ja korotettiin myyntihintoja.

Tällaisen verokannan ja hintojen muuttumisen seurauksena aiheutui teollisuuden eri haarojen kesken rahaylijäämien uudelleen sijoittumisia. Mutta kulutusmarkkinoilla realisoitujen tavarain hinnat eivät tämän uudistuksen yhteydessä mitenkään muuttuneet.

Vuosina 1938—39 alennettiin tekstiiliteollisuuden tuotteitten liikevaihtoveron kantaa, myyntihintojen pysyessä entisellään, minkä seurauksena tämän tuotannonalan kannattavaisuus kohosi.

Useissa muissa tapauksissa hintojen muuttumista seurasi verokannan vastaavanlainen muuttuminen. Niin tapahtui esimerkiksi tarkistettaessa vuosina 1942 ja 1943 viinateollisuuden tuotteiden hintoja. Samanaikainen hintojen ja veronkannan muuttaminen suoritetaan tavallisesti milloin hintojen tarkistuksen on aiheuttanut tuotannonalan ylijäämien suurentamisen tarve, jotta näistä ylijäämistä voi-

taisiin suorittaa osa ylimääräisenä luovutuksena talousarvioon.

Tuotantokustannukset ja hinta määräävät tuotannonalan ylijäämien yleisen tason. Liikevaihtovero jakaa ylijäämän kahteen osaan, joista toinen joutuu välittömästi maksettavaksi talousarvioon ja toinen muodostaa tuotantolaitoksen voiton.

Siten liikevaihtoverolla on suuri osuus eri talousalojen kannattavaisuutta järjesteltäessä ja toteutettaessa neuvostovallan hintapolitiikkaa. Liikevaihtoveron rakennekin on muodostunut huomattavalta osaltaan näiden tehtävien mukaiseksi.

Kuten tämän veron nimestäkin huomataan, kysymys on tuotantolaitosten *liikevaihdon* verottamisesta. Tällaisena liikevaihtona pidetään tuotantolaitoksen luovuttamista tuotteista saatua myyntituloa, joka on tullut laitoksen maksutilille pankkiin. Tuotantolaitoksen velvollisuus liikevaihtoveron maksamiseen talousarvioon alkaa vasta, kun sen tuotteita on realisoitu. Veronmaksuja ei suoriteta laitoksen liikepääoman, vaan tuotantolaitoksen ylijäämien lukuun. Suurin osa tuotantolaitoksista ei maksa veroa päivittäin, minkä vuoksi niiden liikevaihtoon säästyy säännöllisesti sellaisia verovaroja, jotka eivät vielä ole langenneet maksettaviksi talousarvioon. Verokannan määrääminen kutakin tavaraa varten erikseen johtaisi verokantojen liialliseen moninaisuuteen. Siksi verokanta ei vaihtele eri tavaran mukaan, vaan tavararyhmittäin.

Muutamien tavarain hinnat vaihtelevat maantieteellisten alueiden mukaan, mistä aiheutuu jossain määrin tavarain kannattavaisuuden heilahteluja tavarain realisoimisalueesta riippuen. Tämä tekee välttämättömäksi erilaisen verokannan määräämisen maantieteellisten alueiden mukaan. Tällai-

nen verokannan erilaisuus esiintyy viljan, lihatuotteiden, sokerin ja eräitten muitten tavarain verossa.

Liikevaihtoveron rakenteessa on tärkeä merkitys sillä seikalla, että verotus *kohdistuu tavaraan vain yhden kerran*. Tavaran kulku tuottajalta kuluttajalle tapahtuu tavallisesti useitten välittävien portaitten kautta, joiden liikevaihdossa siten esiintyy sama tavara. Samalla kuitenkin rahaylijäämien pääosa keskittyy vain yhteen portaaseen, useimmiten tuottajalle. Tavaran hinta lisääntyy muissa portaissa vain niissä koituvien kulujen ja hyväksytyn voiton välillä. Näin ollen liikevaihtoveron kantaminen ja veron käyttäminen kannattavaisuuden säännöstelyn välineenä käy aiheelliseksi vain tavaran valmistaneissa tuotantolaitoksissa. Tässä portaassa onkin siis tavara verotettava. Perusteet veron asettamiseen muissa portaissa puuttuvat. Asia on toisin, jos tavara tässä kulussaan joutuu edelleen jalostettavaksi. Silloin sille määrätään uusi hinta, ja kysymys kannattavaisuudesta ja sen säännöstelemisestä herää uudelleen. Tällainen tavara on uudelleen verotettava.

Edelläesitetyn mukaisesti tavaralle asetetaan vero vain yhden kerran ja siellä, jossa se on tuotettu tai valmistettu. Tavara voi joutua toistamiseen verotettavaksi vain siinä tapauksessa, että se on uudelleen jalostettu.

Veron kantamisen ja finanssielinten tarkastustyön helpottamiseksi tapahtuu veron maksaminen niillä teollisuudenaloilla, joilla on erikoiset myyntielimet, näiden elinten kautta. Tässä tapauksessa tuotantolaitokset eivät maksa veroa niistä tuotteistaan, jotka realisoidaan myyntikeskuksien kautta. Myyntikeskuksille luovutettavien tuotteitten hinnat muodostuvat sen mukaisesti. Tuotantolaitoksen tuottaman tavaran hintaan ei tällöin sisällytetä liikevaihtoveron määrää vastaavaa rahaylijäämää. Se sisällytetään niihin hintoihin, joiden mukaan myyntikeskukset realisoivat tavaran.

Veronmaksuajat sovitetaan mahdollisimman lähelle tuotantolaitosten myyntitulojen saamishetkeä, siis myöskin lähelle sitä ajankohtaa, jolloin tuotantolaitoksen tilille maksetaan talousarvioon luovutettavat rahaylijäämät. Muussa tapauksessa tuotantolaitokset voisivat käyttää näitä ylijäämiä muihin tarkoituksiin. Liian tiheästi tapahtuva verojen suorittaminen on kuitenkin teknillisesti hankalaa. Tämän vuoksi vain suurimmat veronmaksajat ovat velvollisia maksamaan veron *päivittäin*. Keskisuuret maksajat suorittavat veron liikevaihdosta *kuluneelta ajalta kymmenpäiväisin kausin* ja järjestöt, jotka maksavat suhteellisen pieniä veromääriä, tilittävät ne talousarvioon *kuukausittain kuluneelta ajalta*.

Tuotantolaitosten verottaminen tuotteittensa liikevaihdon mukaan sitoo valtiontalousarvion tavarain liikkeeseen laskemista ja realisoimista esittäviin osoittajiin. *Tarkastaessaan liikevaihtoveron suorituksia finanssielimien on tarkastettava* myöskin verotettavien *tuotteiden valmistus- ja toimitussuunnitelmien toteutumista*.

Edellisen yhteydessä on merkityksensä myöskin seuraavalla seikalla. Liikevaihtoveroa ei kanneta suunnitelman edellyttämän, vaan todellisen liikevaihdon mukaan. Veron kantaminen suunnitelman edellyttämän liikevaihdon mukaan, jota menetelmää käytettiin verouudistuksen alkukautena, ei ollut omiaan herättämään finanssielimien mielenkiintoa tavaran liikevaihdon määrään todellisuudessa, mikä heikensi veromenetelmän merkitystä tuotannon valvonnan osalta. Samalla tällainen veronkantamistapa vei tuotantolaitosten raha-asiat epävakaiseen tilaan. Tämä epäkohta poistettiin v. 1931.

Liikevaihtoveroa kannetaan tuotantolaitosten liikevaihdosta vain tavarain realisoimisen yhteydessä. Laitosten rahatulot palveluksista (korjaustyöt, kuljetukset, yleisiä

tarpeita palvelevat laitokset) verotetaan erikoisella verolla, jota kannetaan palveluksista. Tämä vero rakentuu samoille periaatteille kuin liikevaihtoverokin.

Laskettaessa liikevaihtoverona maksettavia eriä ei oteta huomioon laitoksen rahaylijäämien todellista määrää. Veron suuruus määräytyy yksinomaan liikevaihdon suuruuden ja veron laskemisessa käytetyn verokannan mukaan. Liikevaihtoveron talousarvioon antamat tulot ovat täten riippumattomia siitä, kykenevätkö laitokset täyttämään tehtävänsä tuotantokustannusten supistamiseksi vai ei.

Verouudistusta toteutettaessa otettiin huomioon, että laitosten ylijäämien luovutus talousarvion hyväksi ei tapahdu yksistään liikevaihtoverona, vaan myöskin luovutuksina voittovaroista. Tämä oli välttämätöntä siksi, että jos taloudesta talousarvioon luovutettavat maksut suoritettaisiin, ottamatta huomioon liikevoiton todellista muodostumista, voisi menetelmä heikentää maksajien rahallista asemaa siinä tapauksessa, että suunnitelman edellyttämä voiton muodostuminen suurelta osaltaan ei toteutuisikaan.

Voittovarojen luovuttaminen talousarvion hyväksi on antanut finanssielimille tilaisuuden valvoa tuotantolaitosten suunnitelmien toteuttamista ei ainoastaan määrällisten, vaan myöskin laadullisten tavoitteitten mukaan sekä sovittaa laitosten maksut todellisten mahdollisuuksien mukaisiksi.

Voittovaroista talousarvioon suoritettavia maksuja varten ei ole olemassa kiinteästi määrättyä kantaa, vaan maksut määrätään laitoksen rahallisen aseman ja laitoksella olevien suunnitelman edellyttämien vapaitten voittovarojen määrän mukaan. Vapaaksi katsotaan se osa voittovaroista, mikä jää jäljelle, kun niistä on suoritettu suunnitelman edellyttämät maksut. Siksi eri tuotantolaitosten voittovarojen luovutusprosentti määrätään kiinteästi

vasta laitosten finanssisuunnitelmien käsittelyn ja hyväksymisen yhteydessä. Periessään voittovaroja valtio laitoksen omistajana osallistuu voittojen sijoittamiseen. Tällainen menettely on mahdollinen vain valtion laitoksissa, joihin nähden valtio niiden isäntänä syventyy maksajan rahallisen aseman yksityiskohtiin.

Suhteessaan osuustoiminnallisiin laitoksiin valtio ei esiinny tuotannonvälineiden omistajana, vaan ainoastaan valtiovallan käyttäjänä. Tässä tapauksessa voittovarojen luovuttamista rajoittaa ennakolta määrätty laissa säädetty *tuloveron kanta*.

Tuloveron tarkoituksena on, ei yksistään valtion tulojen täydentäminen, perimällä osa osuustoimintalaitosten voitoista, vaan myöskin osuustoiminnan kannattavaisuuden säännösteleminen.

Tässä mielessä osuustoiminnallisten järjestöjen tuloveron kanta vaihtelee asianomaisen laitoksen tosiasiallisen kannattavaisuusnormin mukaan. Siten esimerkiksi osuustoiminnallinen laitos, jonka voitto on alle 100.000 ruplaa ja faktillinen kannattavaisuusprosentti 10 tai alle sen, maksaa talousarvioon 30 % voitostaan. Mutta tuloveron kanta on 65 % voittovaroista, jos järjestön kannattavaisuusnormi on yli 30 %.

Kolhoosien tulojen huomattava osa ei yleensä muutu rahaksi, vaan käytetään luonnossa kolhoosin sisäisiin tarpeisiin (siemen, rehut jne.) tai jaetaan työpäivien mukaan. Näin ollen kolhooseja verotettaessa on otettava huomioon ei ainoastaan rahalliset tulot vaan myöskin se osa tulosta, joka saadaan luonnossa. Tämän vuoksi *kolhoosien tuloveron perustana ovat bruttotulot, joihin sisältyy* niin hyvin maataloudesta, karjanhoidosta kuin maatalouden ulkopuolelta rahana ja luonnossa saatujen *tulojen kokonaismäärä*. Tuloa tällä tavalla määritettäessä muodostuu tärkeäksi kol-

hoosin tavarana saaman tulonosan oikea arvioiminen rahana. Kun kolhoosien tuotteilla on useampia hintoja (valtion pakolliset luovutushinnat, valtion hankintahinnat, kolhoositorien hinnat), jotka samalla huomattavasti eroavat toisistaan, oikean menetelmän valitseminen hintojen määräämisessä vaikuttaa oleellisesti niin hyvin verotettavan tulon suuruuden määrittämiseen ja sen kautta myöskin verojen määrään. Voimassaolevan säädöksen mukaan se osa kolhoosin tuotteista, joka käytetään kolhoosin talouden omiin tarpeisiin, hinnoitetaan valtion luovutushintojen so. kaikkein alhaisimpien hintojen mukaan. Tuotteet, jotka jaetaan työpäivien perusteella, hinnoitetaan valtion hankintahintojen mukaan. Osa työpäivien yhteydessä kolhoosin jäsenille jaettavista kolhoosin tuotteista voi myöhemmin tulla myydyksi kolhoositorin hintojen mukaan. Mikäli tällainen myynti ei tule otetuksi huomioon kolhoosin tuloveron määräämisen yhteydessä, tietää se kolhoositalonpojille myönnettyä suurta etua.

Laskettu kolhoosin bruttotulo on verotuksen objektina. Verokanta vaihtelee jossain määrin sen mukaan, mikä on ollut tulon lähteenä ja millä tavalla kolhoosi tulon käyttää. Siten tulo, joka on saatu pakollisena luovutuksena valtiolle annetuista tuotteista, on yleensä verovapaa. Valtion hankintojen yhteydessä valtion hankkijoille myydyistä, samoin kuin kolhoosin omiin tarpeisiin käytetyistä tuotteista, kannetaan veroa 4 % määräisenä. Työpäivien perusteella jaetuista tuotteista ja kolhoosin tuotteiden myynnistä kertyvistä tuloista kannetaan veroa 8 % määräisenä.

Kolhoosien tuloveron laskeminen edellyttää asiatietoja ei ainoastaan tulojen yhteisestä määrästä, vaan myöskin tulojen laadusta ja niiden tulolähteestä. Tämä verotustapa kävi mahdolliseksi vasta sen jälkeen, kun kolhoosien kirjanpito tuli riittävän tarkaksi. Tämä järjestelmä on myös-

kin todistuksena kolhoosijärjestelmän taloudellisesta ja järjestöllisestä voimasta. Toiselta puolen voimassaoleva verotusjärjestelmä asettaa kolhoosin kirjanpidon tilan finanssielinten tarkastuksen alaiseksi ja antaa mahdollisuuden tilitystä tarkastettaessa todeta tärkeimmät epäkohdat kolhoosin toiminnassa.

Kaikki käsittelemämme yhteiskunnallistetun talouden tuotantolaitosten ja järjestöjen veronmaksut ovat aseita, jotka edistävät *itsehannattavaisuuden voimistumista ja helpottavat valtion suorittamaa valvontaa ja johtoa.* Siihen sisältyykin SNTL:n verotusjärjestelmän oleellisin tarkoitus, mikä on ominainen vain sosialistiselle taloudelle. Verotusjärjestelmä on samalla niin rakennettu, että se saa väestönkin tuloillaan osallistumaan yleisten tarpeiden tyydyttämiseen.

Vaikka työtätekevien henkilökohtaisten tulojen pääosa saadaan yhteiskunnallistetun talouden laitoksilta, ei kuitenkaan ole aivan pieni se osa, jonka muodostaa SNTL:n kansalaisten työn tulos heidän yksityisessä taloudessaan. Etenkin tämä koskee maalaisväestöä. Maataloustyöosuuskunnan säännöt oikeuttavat kolhoosin jäsenen hoitamaan yksityistä taloutta asuintilalla ja rajoittavat vain sen laajuuden. SNTL:n perustuslaki on säilyttänyt myöskin sellaisen yksityis-talonpoikaistalouden, jota hoidetaan omakohtaisella työllä.

Omakohtaisella työllä hoidetuille talouksille on annettu oikeus vapaasti realisoida tuotteittensa ylijäämät kolhoositoreilla muodostuvien hintojen mukaan, mikä johtaa huomattavien rahallisten tulojen muodostumiseen näissä talouksissa. Eri kausina valtion ja kolhoosien markkinahinnat saattavat olla erilaisia. Siinä tapauksessa väestön torikaupasta saamat suuret tulot eivät aina anna oikeaa kuvaa tulojen omistajan työosuuden määrästä yhteiskunnan

hyödykkeitten tuottamisessa. Valtion käytettävänä täytyy olla keinoja tällaisen epäsuhteen oikaisemiseksi. Se tosiasia, että osa hyödykkeistä tuotetaan kolhoosien jäsenten asuintilojen ja yhä säilyneissä yksityistalonpoikain talouksissa, edellyttää luovutusten järjestämistä kyseellisestä tulosta yleisvaltakunnallisten tarpeitten rahoittamista varten. Torikaupan eri väestöryhmille tuottaman tulon ollessa suuren kyseellisillä luovutuksilla on hyvin oleellinen merkitys.

Talonpoikaistalouksien maksamista veroista on tärkein *maatalousvero*. Se on vanhimpia voimassaolevia neuvostoveroja ja otettu alunperin käytäntöön jo vuonna 1923. Maatalousveroa on kauan kestäneenä voimassaoloaikanaan monesti ja perusteellisesti muuteltu. Vuosina 1923—29 neuvostovalta käytti sitä voimakkaana aseenaan riistäjämaatalouksien (kulakkitalous) hävittämiseksi ja maaseudun sosiaalisten prosessien järjestelemiseksi. Tarkoitus saavutettiin ottamalla käytäntöön progressiivinen verokanta, vapauttamalla vähävaraiset talonpoikaistaloudet maatalousveron maksamisesta ja soveltamalla kulakkitalouksiin individuaalista verotussysteemiä sekä verokannan korotettua asteikkoa. Sittemmin käytettiin maatalousveroa kulakkitalonpoikaiston hävittämiseen luokkana.

Maatalousveron merkitys kasvoi erikoisesti toukokuussa 1939 pidetyn Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (bolševikkien) keskuskomitean kokouksen jälkeen. Tässä kokouksessa tehdyn päätöksen mukaisesti maatalousveroa alettiin kantaa niiden tulojen suuruuden mukaan, joita kolhoosiperheen asuintilan yksityistalous tuotti. Aina siitä alkaen, kun maatalousveroa alettiin kantaa kolhoosien jäseniltä, he eivät ole maksaneet veroa työpäivätuloistaan kolhoosissa. Tämä menettely on ollut omiaan kohottamaan kolhoosityön arvoa talonpoikain keskuudessa, koska sen tuottamasta tulosta ei ole tarvinnut suorittaa minkäänlai-

sia maksuja valtion talousarvion hyväksi. Sitä paitsi on otettu huomioon, että kolhoosista saatu tulo, joka jaetaan jäsenille työpäivien mukaan, on jo verotettu kolhoosin tuloveron yhteydessä. Kolhoosin jäsenten kolhoosityöstä saaman tulon vapauttaminen verosta johti alussa yksinkertaisimpaan verotustapaan — saman veromäärän asettamiseen kullekin saman kolhoosin jäsenelle. Tässä muodossa maatalousvero ei tehnyt vaikutusta kolhoosinjäsenen yksityistalouden suuruuteen eikä myötävaikuttanut työkurin vahvistumiseen kolhooseissa, mikä asetti vaatimuksen kolhoosin jäsenten verottamisesta kolhoosin ulkopuolella saamistaan yksityisistä tuloista niiden määrän mukaan. Tällaisen tulon todellisen suuruuden määritteleminen on kuitenkin vaikeaa. Kaikkinaisten kirjanpidollisten merkintöjen puuttuessa kyseellinen tulo olisi laskettava kolhoosin jäsenen oman ilmoituksen perusteella, mikä tuskin tekisi mahdolliseksi tulojen todellisen määrän selvittämisen.

Siksi maatalousvero alunpitäen pohjautuu normatiivisesti laskettuun tuloon eikä todellisiin tuloihin. Normatiivisella tulolla tarkoitetaan tuloa, jonka talonpoikaistalouden tulee säännöllisissä oloissa saada, kun hänen käytettävänään ovat määrätyt tuotannolliset tekijät (kylvös, karja jne.) Tämän mukaisesti keskusvirastot määräävät tuottoisuusnormit erilaisille viljalajeille, karjalle jne. Jotta nämä normit saataisiin vastaamaan todellista kussakin hallinnollisessa piirissä vallitsevien hintojen mukaista kannattavaisuutta, neuvostovallan paikalliset elimet ovat saaneet oikeuden määrätyissä rajoissa muuttaa normeja suurentamalla tai pienentämällä niitä.

Laskettaessa tuloja normatiivista menetelmää käyttäen, tulot muodostuvat sitä suuremmiksi, mitä enemmän asuntotilalla on kylvöksiä ja karjaa, mitä enemmän kolhoosin jäsenen taloudella on sivutuloja. Mikäli työvoimaa on rajoi-

tetusti taloudessa, asuintilan liian korkeat tulot ovat ilmeisesti mahdollisia vain perheen jäsenten kolhoosissa suorittaman työn heikentymisen seurauksena.

Näin ollen *maatalousveron progressiivinen rakenne* on ei ainoastaan oikeudenmukainen, vaan kolhoosijärjestelmän lujittumista silmälläpitäen myöskin taloudellisesti välttämätön.

Tällainen veronrakenne tukee työkurin lujittumista kolhoosissa, koska se heikentää kolhoosin jäsenen aineellista intressiä asuintilansa talouden liialliseen suurentamiseen.

Yksityistalonpojat maksavat maatalousveroa kaksi kertaa korkeamman verokannan mukaan kuin kolhoosin jäsenet. Sitä paitsi normien mukaan laskettuun yksityistalonpojan tuloihin sisällytetään vielä hänen tulonsa omien tuotteittensa myynnistä torilla, joita tuloja ei oteta huomioon kolhoosin jäsenten verotuksessa.

Kaupunkilaisväestön tulojen pääosan muodostavat työpalkat. Ensi näkemältä ei ole täysin selvää, mikä ajatus on työpalkkain verottamisessa. Tuntuisi siltä, että sama tulos saavutettaisiin säännöstelemällä vastaavasti työpalkka-asteikkoa. Itse asiassa veronmaksaminen muodostaa kuitenkin konkreettisimman keinon työtätekevien mukaansaamiseksi kansalaisvelvollisuuksien täyttämisessä. Toiselta puolen veron avulla tarkistetaan kansantulon jakaantumista, ottamalla huomioon työtätekevien individuaaliset elinehdot. Verotuksen progressiivisuus, verovapaan minimitulon määrääminen, erilaiset helpotukset ja alennukset suuriperheisille — kaikki tämä sallii soveltaa tulon jakamisessa työtätekevien kesken sellaisia lisämomentteja, joita ei voida ottaa huomioon työpalkan suuruutta määrättäessä.

Progressiivisen verotuksen yhteydessä verokanta suurenee suhteellisesti nopeammin kuin tulon määrä. Siten korkeapalkkaiset työläis- ja virkailijaryhmät ottavat suhteelli-

sesti suuremmassa määrässä tuloillaan osaa valtion finanssitarpeitten tyydyttämiseen.

Näitten säännösten mukaisesti onkin muodostunut kaupunkilaisväestön maksama tärkein vero — *tulovero*. Vero vaihtelee tulolähteiden mukaan. Lievimmin vero kohdistuu työpalkkatuloihin. Niitä seuraavat tulot kirjallisesta työstä, henkisen työn tekijäin tulot yksityisestä praktiikasta, ja lopuksi, osuustoiminnallisesti järjestäytymättömien käsityöläisten tulot. Kutakin tällaista kategoriaa varten on määrätty erillinen progressiivinen verokannan asteikko. Vero lasketaan verotettavan todellisten tulojen mukaan. Kuvaavin on työpalkkatulon mukaan lasketun tuloveron rakenne. Siinä on määrätty verottoman työpalkan ylärajaksi 150 ruplaa, mikä raja poistaa veron pienipalkkaisilta henkilöiltä. Sitä seuraa progressiivisen verokannan kokonainen asteikko aina tuhannen ruplan kuukausituloon saakka. Tämän määrän ylittävän palkkatulon osalta vero kasvaa suhteellisesti. Progressiivisuuden päättyminen tähän aiheutuu siitä, että suurituloiset työtätekevät, joiden tulot tavallisesti todistavat heidän työnsä suuren hyödyn, joutuisivat maksamaan ylen korkeita veroja.

Suuri isänmaallinen sota asetti vaatimuksen sosialistisen valtion tarpeisiin työtätekevien varoista perittävien maksujen lisäämisestä. Verojen kohdalla se saavutettiin säätämällä sotavero, samoin naimattomien ja lapsettomien SNTL:n kansalaisten vero. Viimeksimainitun veron yhteydessä on otettu huomioon erilaiset perhesuhteet omaavien työtätekevien erilainen maksukyky. Sotavero on laadittu väliaikaisen veron tapaan, jonka ovat aiheuttaneet poikkeukselliset olosuhteet. Siksi se on teknilliseltä rakenteeltaan mahdollisimman yksinkertainen. Kaupunkilaisväestö maksaa sotaveroa samoin perustein kuin tuloveroakin. Maa-

laisväestöön nähden sotavero rakentuu kaikkein yksinkertaisimpaan teknilliseen menettelyyn — kiinteään veromäärään, so. saman kylän veroa maksavat asukkaat maksavat kukin samansuuruisen veron.

IV

NEUVOSTOLIITON VALTAKUNNANPANKKI

Oppi luottojärjestelmän käyttämisestä, siirryttäessä kapitalismista sosialismiin, muodostaa oleellisen osan sosialistisen vallankumouksen marxilais-leniniläisestä teoriasta.

Marx, analysoidessaan sosialismin aineellisia ja organisatoorisia toteutumisedellytyksiä, jotka syntyvät kapitalismin kehityksen mukana, viittaa pankkien osuuteen yhteiskunnan kirjanpidon menetelmien muodostumisessa ja keskuspankkien tavattoman suureen vaikutusvaltaan teollisuudessa ja kaupassa.

Kapitalistinen luotto edistää erittäin suurissa mittasuhteissa tuotannon yhteiskunnallistumista yksityisomistuksen pohjalla ja saattaa yhteiskunnan tuotannolliset voimat harvojen yhteiskunnan omaisuutta hyväkseen käyttävien pääomanomistajain määräämisvaltaan.

Marx osoitti, että luottojärjestelmä tällaisen yhteiskunnallistumisen seurauksena tulee olemaan voimakkaana tekijänä sosialismiin siirryttäessä ja että se tulee olemaan tämän suuren uudistuksen eräänä ainesosana rinnan elimellisten muutosten kanssa itse tuotannon menetelmissä.

Tutkimuksen pohjalla, joka koskee pankkien merkitystä imperialistisena kautena, V. I. Lenin kehitti ja konkretisoi Marxin opin pankkien osuudesta sosialistisessa vallan-

kumouksessa ja sosialistisen yhteiskunnan rakentamisessa. »*Ilman suurpankkeja ei sosialismia voitaisi toteuttaa*», puhui Lenin. »Pankkikoneistosta *on poistettava kaikki se, mikä kapitalistisesti pilaa* tämän erinomaisen laitoksen, ja pankkilaitos on tehtävä *vielä suuremmaksi*, vielä demokraattisemmaksi ja enemmän kaikkikäsittäväksi. Määrä muuttuu laaduksi. Ainoa, suurimmista suurin, valtakunnanpankki osastoineen joka kunnassa, joka tehtaassa — merkitsee yhdeksää kymmenettä osaa *sosialistisesta* koneistosta. Se on yleisvaltakunnallista *kirjanpitoa*, yleisvaltakunnallista tuotannon ja tuotteiden jakelun *tilinpitoa*, se on, niin sanoakseni, ikäänkuin sosialistisen yhteiskunnan »*luuranko*».[1])

Maalis—huhtikuussa 1918 kirjoittamassaan »Pankkipolitiikan teesit» Lenin konkretisoi tehtävän ». . . pankkien muuttamisesta koko maan sosialistisesti organisoidun talouden ainoaksi kaikkikäsittäväksi kirjanpitolaitokseksi ja säännöstelyelimeksi.»[2])

Näihin tehtäviin sisältyivät: erikoisesti väestön kaikkien rahavarojen keskittyminen pankkeihin talletuksina, paitsi aivan välttämättömiä kulutusta varten tarvittavia määriä, vapaan shekkiliikkeen järjestyminen ja kehittyminen, pankista suoritettavien maksujen valvonnan säilyttäminen ja tehostaminen ja koko maan käsittävän tarkoituksenmukaisesti sijoitettujen Kansanpankin paikallisosastojen muodostaman verkoston luominen. Rahaliikkeen keskittämisellä kokonaisuudessaan pankkiin oli tarkoituksena antaa sosialistiselle valtiolle mahtavat lisätulolähteet kansallistutettujen tuotantolaitosten rahallista tukemista varten ja saat-

[1]) **Lenin**, Teoksia, nidos XXI, sivu 260. (Ленин, Соч. т. XXI, стр. 260).

[2]) **Lenin**, Teoksia, nidos XXX, sivu 379. (Ленин, Соч., т. XXX, стр. 379.)

taa valtion valvontaan ja valtion säännöstelytoimenpiteitten alaisiksi edelleen säilyneet kapitalistiset yritykset, antaa mahdollisuus säännöstellä kooperatiivisia pieniä tuottajatalouksia ja ohjata maan taloudellista elämää sosialismin intresseissä.

Neuvostoliiton luottojärjestelmä toteuttaa käytännössä V. I. Leninin ohjeet pankkikoneiston mahdollisimman tehokkaasta käyttämisestä tuotannon suunnittelussa ja valvonnassa sekä hyödykkeitten jakamisessa.

Pankkikoneiston näin käyttämisen edellytyksenä on ensi sijassa *sosialististen tuotantolaitosten ja järjestöjen rahaliikkeen keskittäminen pankkiin ja pankin kautta tapahtuvaksi.*

Tuotantolaitosten ja järjestöjen rahaliikkeen hoitamiseksi pankkikoneiston kautta valtio käyttää pankin ja laitosten välistä *luottosuhdetta.* Kapitalistisessa taloudessa tapahtuu passiivisen pääoman (kapitaalin omistuksen) erottuminen aktiivisesta pääomasta (funktiokapitaalista) luoton pohjalla. Se helpottaa huomattavasti pääoman siirtymistä tuotannonalalta toiselle ja jouduttaa vaihdannan prosessia. Neuvostotaloudessa valtion laitosten saama luotto ei pohjaudu omistussuhteisiin, vaan itsekannattavaisuuden periaatteeseen talouselämän rakenteessa.

Tuotantolaitosten liikevaihdosta väliaikaisesti vapautuvien rahavarojen käyttäminen yleisvaltakunnallisiin tarpeisiin voi tapahtua ehdolla, että laitokset säilyttävät määräämisvallan näihin varoihin, toteuttaakseen tuotantosuunnitelmansa, so. varojen käytön tulee tapahtua luoton muodossa. SNTL:n valtakunnanpankin tehtävät kehittyvätkin tällä pohjalla, pankin ollessa ensiksi *neuvostotalouden maksu- ja kassakeskuksena* ja toiseksi *ainoana pankkina, joka antaa lyhytaikaista luottoa tuotantoa ja vaihdantaa varten.*

Tuotantolaitokset, taloudelliset järjestöt, hallinnolliset elimet, finanssijärjestelmän eri osat, yhteiskunnalliset ja osuustoiminnalliset järjestöt, kaikki ovat lain mukaan velvollisia tallettamaan vapaat varansa maksu- ja shekkitileille valtakunnanpankissa. Valtakunnanpankin maksu- ja shekkitileillä esiintyvät ylijäämät merkitsevät tuotantolaitoksille, so. tilinomistajille, pankin sitoumusta siitä, että vastaavat erät maksetaan tilinomistajalle tai hänen määräämälleen käytettäväksi kuluihin, jotka ovat yhteydessä tuotantolaitoksen toiminnan kanssa.

Laitosten sekä järjestöjen keskinäiset maksut suoritetaan tämän menetelmän yhteydessä siirtämällä rahavarat toisen järjestön tililtä toisen järjestön tilille. Yksistään maksutilin kautta vuonna 1938 tapahtuneen taloudellisten järjestöjen liikevaihdon määrä valtakunnanpankissa oli 682 miljardia ruplaa.

Vastaanottaessaan käteisiä rahoja (pääasiassa väestöltä) laitokset ja järjestöt ovat velvollisia luovuttamaan ne valtakunnanpankin kassoihin. Näin maksetut erät merkitään luovuttajain tileille. Toiselta puolen laitokset saavat valtakunnanpankin kassoista omien shekki- ja maksutiliensä ylijäämien lukuun käteisrahaa väestölle suoritettavia maksujaan varten. Näin ollen valtakunnanpankissa pidettävien tilien liikevaihto osoittaa: 1) talousjärjestöjen keskinäiset maksut, jotka ovat yhteydessä järjestöjen tuotteiden kanpan kanssa. 2) ylijäämien muodostumisen ja jakaantumisen valtiontalousarvion kautta ja talouden tuotannonalojen piirissä ja 3) työtätekeville maksetut rahatulot ja niiden käyttämisen tavarain ostamiseen ja palvelusten maksamiseen. Täten valtakunnanpankki saa mahdollisuuden muuttua sosialistisen yhteiskunnan keskuskirjanpitolaitokseksi.

Keskittämällä laitosten välisen maksuliikkeen valtakun-

nanpankki valvoo laitosten keskinäisiä maksuja ja järjestää vastaavalla tavalla nämä maksut.

SNTL:n kansankomissaarien neuvoston tammikuun 14. pnä 1931 antamalla päätöksellä vahvistettiin seuraavat maksutavat: *aksepti*, joka on eniten käytetty, *remburssi* ja *erikoistili*.

Valtakunnanpankin praktiikassa on saavuttanut laajan, joskaan ei vielä riittävästi yleistyneen käytön, maksutapa, joka perustuu *clearing-periaatteeseen* (keskinäisten sitoumusten hyväksilaskeminen), samoin ovat käytännössä erilaiset spesiaalimaksutavat, jotka on yhdistetty maksutapojen eri perusmuodoista eri talousalojen erikoisuuksia vastaaviksi.

Maksutavan, ollakseen oikean, tulee antaa takeet siitä, että ostaja maksaa tavarasta, jonka hän on saanut myyjältä mahdollisimman täydellisesti ja määräaikana. Yhtä tärkeää maksujen oikealle organisoimiselle on, että ostaja valvoo sopimusehtojen noudattamista myyjän taholta. Maksujärjestelmän tulee olla samalla riittävän yksinkertainen. Operaatiot on suoritettava nopeasti, eivätkä ne saa pidättää huomattavia määriä varoja. Nämä tehtävät ratkaistaan eri tavalla voimassaolevien eri maksutapojen yhteydessä.

Akseptoimistapa käsittää pääosan niistä talousjärjestöjen maksuista, jotka suoritetaan tavaroista ja palveluksista, ja nämä maksut nousivat jo vuonna 1938 suureen määrään — 229 miljardiin ruplaan. Tämä maksutapa on seuraavanlainen. Toimittaessaan tavaran ostajalle myyjä lähettää hänelle samanaikaisesti valtakunnanpankin kautta maksua koskevat asiapaperit. Ostaja, mahdollisesti huomatessaan näistä asiapapereista, että toimitettu tavara ei ole sopimusehtojen mukainen, voi kieltäytyä antamasta suostumustaan tavaran maksamiseen (»ei akseptoi»). Tavara tässä tapauk-

sessa osoitetaan myyjän määräyksestä toiselle ostajalle. Jos ilmoitusta maksun kieltämisestä ei ole saapunut määräajan sisällä, pankki sovittuna maksupäivänä poistaa maksun määrän ostajan tililtä ja siirtää sen myyjän tilille.

Tällöin voi osoittautua, että ostajan tililtä puuttuvat maksupäivänä tarpeelliset varat. Siinä tapauksessa maksupaperit säilytetään pankissa ja niiden maksamiseen käytetään ostajan tilille ensimmäisenä kertyviä varoja. Jos tuotantolaitokselle on esitetty useampia velkomuksia, pankki maksaa ne saapumisjärjestyksessä lähimmistä tilituloista. Etuoikeutettuja ovat kuitenkin maksuun nähden palkkasaatavat ja niiden jälkeen määräaikaiset maksut raha-asiain kansankomissariaatille ja valtakunnanpankille, ja vasta sen jälkeen seuraavat maksut myyjille.

Maksujen suorittaminen remburssia käyttäen tapahtuu seuraavasti: ostaja siirtää ennakolta tavarain toimitusajaksi maksun määrän siihen pankin osastoon, jota myyjä käyttää. Heti tavaran toimituksen jälkeen maksun määrä siirretään myyjän tilille. Tässä tapauksessa myyjällä on ehdoton vakuus maksun saamisesta ostajalta. Kuitenkaan tämä maksutapa ei voi saada suurta merkitystä, koska se rajoittaa ostajan liikkumismahdollisuuksia. Vuonna 1938 tällä tavalla suoritettujen maksujen määrä laskettiin 12 miljardiksi ruplaksi. Kyseellistä tapaa käytetään tosiasiallisesti vain erikoistapauksissa kuten myynneissä, jolloin on erikoisen tärkeää turvata määräaikaiset maksut tai kun myyjä sitä vaatii tietäen maksajan epätäsmälliseksi.

Maksut *erikoistiliä* käyttäen tapahtuvat saman periaatteen pohjalla kuin remburssimenetelmässä. Erotus on vain siinä, että erikoistilillä olevia varoja voidaan käyttää maksujen suorittamiseen useille myyjille, jotka ovat samalla paikkakunnalla.

Kaikille näille maksutavoille on ominaista se, että valta-

kunnanpankki valvoo ei ainoastaan kauppa-asiakirjojen määräaikaista maksamista, vaan suuressa määrin myöskin maksusuoritusten asiallisuutta. Laitosten luoton antaminen toinen toiselleen rahana tai tavarana on ristiriidassa niiden periaatteiden kanssa, joiden mukaan talouselinten finanssit on järjestetty, ja se on sen vuoksi lailla kielletty. Suorittaessaan maksuja, pankki on velvollinen valvomaan, onko maksun perustana tavaraa koskeva kauppa ja onko kauppa sopusoinnussa sopimuspuolille kuuluvien liiketoimien laadun kanssa ja erikoisesti esimerkiksi sitä, eikö kauppa ole aiheutunut laittomasta ennakkomaksun myöntämisestä tai perusrakennustoiminnan yhteydessä olevista toimista, joita ei suoriteta maksutililtä, vaan muussa järjestyksessä, jne.

Siksi maksua koskevat asiapaperit eivät ole abstraktisia eivätkä nimettömiä kuten esim. on ominaista shekeille ja vekseleille kapitalistisessa käytännössä, vaan ne *ovat välittömästi sidottuja määrättyihin tavaraa koskeviin kauppoihin ja vahvistavat samanaikaisen tosiasiallisen siirtymisen myyjältä ostajalle.*

Maksuilla, joita pankki ei valvo ja jotka tapahtuvat abstraktisilla asiapapereilla (shekit saman kaupungin maksuliikkeessä, siirto-osoitukset ym.), on vain verrattain pieni sija yhteiskunnallistetun talouden sisäisessä pankin kautta tapahtuvassa maksuliikkeessä.

Poikkeuksellisen tärkeä merkitys maksujen järjestämissysteemissä on *clearing-maksuilla*, jotka perustuvat taloudellisten järjestöjen keskinäisten saamisten vastakkain tilittämiseen. Ns. »keskinäisten maksujen toimistot». (BVR = byro vzaimnyh rastšetov) ovat eniten käytettyjä Neuvostoliiton clearing-käytännössä. Nämä toimistot järjestetään tavallisesti saman tuotannonalan puitteissa liittämällä niihin muitten tuotannonalojen rinnakkaiset tuotantolaitok-

tokset, milloin niillä ja asianomaisen alan laitoksilla on keskinäisiä toimituksia tai, jos tuotteet valmistusvaiheessaan kulkevat yhtäjaksoisesti läpi määrätyn tuotantolaitosten ryhmän. Siten esimerkiksi, jos tekstiiliteollisuudessa kehruutehdas ostaa hankintaelimeltä puuvillaa 1 miljoonan ruplan arvosta ja se siirtyy kehruutuotteena kutomotehtaalle 1,5 miljoonan ruplan arvoisena ja vaatetustehdas ostaa saman partian 2 milj. ruplalla ja vaatetustehtaan myyntielin ostaa sen 2,5 miljoonalla ruplalla, niin tilittämällä vastakkain näiden keskinäiset saatavat sen asemesta, että liikevaihto laitosten kesken nousisi 7 miljoonaan, ruplaan (1 milj. + 1,5 milj. + 2 milj. + 2,5 milj.), jouduttaan suorittamaan vain seuraavat maksut:

Vaatetustehdas saa, vähennettynä kutomotehtaan saatava, eli 2,5 milj. — 2 milj. . .	500.000 rpl.
Kutomotehdas saa, vähennettynä kehruutehtaan saatava, eli 2 milj. — 1,5 milj. . .	500.000 ,,
Kehruutehdas saa, vähennettynä hankintaelimen saatava, eli 1,5 milj. — 1 milj. . .	500.000 ,,
Myyntielin maksaa hankintaelimelle	1.000.000 ,,
Yhteensä maksut muodostavat	2.500.000 rpl.

Tässä tapauksessa maksut suoritetaan ei ainoastaan ilman käteisvaroja, vaan suurelta osaltaan myöskin ilman valtakunnanpankin tilisiirtoja, yksinkertaisesti vain tilittämällä vastakkain määrättyyn piiriin kuuluvien tuotantolaitosten saatavat. Tällainen menettely jouduttaa maksuja ja tekee ne halvoiksi, samalla kun se vapauttaa maksuliikkeen piiristä huomattavat raharesurssit.

Järjestelmä, jonka mukaan talousjärjestöjen omat käyttövarat muodostuvat, pankin luottojärjestelmä ja maksujen hoitaminen rakentuvat kaikki samalle periaatteelle. Tämä

periaate merkitsee seuraavaa. Tuotantolaitoksille ja talousjärjestöille on annettava liikevarat suunnitelman edellyttämin määrin, eikä samalla ole sallittava näiden varojen suunnitelmatonta jakamista uudelleen tuotantolaitosten kesken vaihdannan yhteydessä.

Tällainen finanssipolitiikka kiihoittaa talousjärjestöjä täyttämään suunnitellut tehtävät tuotantokustannuksien sekä materiaalivarojen liikkeen ja vaihdannan nopeuden osalta. Näitten tehtävien täyttäminen on välttämätöntä, jotta tuotantolaitoksella olisi käytettävänään riittävästi varoja normaalia tuotannollista toimintaansa varten. Mutta tällainen finanssipolitiikka merkitsee myöskin sitä, että suunniteltujen tavoitteiden laiminlyöminen laitoksen toiminnassa on johtava rahallisiin vaikeuksiin, jotka esiintyvät ennen muuta siten, että laitos ei kykene suorittamaan määräaikana maksujaan myyjille. Tuotantolaitos, jättämällä maksamatta sille saapuneet materiaaliarvot, ottaa itse asiassa vastoin suunnitelmaa omaan liikevaihtoonsa myyjien varoja. Sen seurauksena alkavat myyjät vuorostaan kokea rahallisia vaikeuksia, eivätkä kykene omalla taholla maksamaan myyjilleen.

Tällainen keskinäinen velkaantuminen rikkoo raskaasti itsekannattavaisuuden järjestelmää vastaan ja on ristiriidassa finanssi- ja suunnitelmakurin kanssa. Neuvostoliiton oloissa myyjät useassa tapauksessa eivät tosiasiallisesti voi käyttää niille annettua oikeutta keskeyttää toimituksia laitoksille, jotka tekevät rikkomuksia maksukuria vastaan. Maksukäytännöllä ei vielä ole riittäviä keinoja estääkseen erillisten tuotantolaitosten finanssirepeämien vaikutusta kokonaiseen ryhmään tuotantolaitoksia ja järjestöjä, jotka ovat keskinäisissä maksusuhteissa. Ei ole myöskään riittävää kiihoketta, joka pakottaisi tuotantolaitokset sekä niitä johtavat ylihallitukset ja kansankomissariaatit hankki-

maan omia sisäisiä resursseja ja nopeasti poistamaan maksujen viivytykseen johtavat rahalliset vaikeudet. Vaikkakin maksujen laiminlyömiset Neuvostoliiton taloudessa, suhteessaan koko maksuliikkeen määrään, esiintyvät mitättömän vähäisinä, saattavat ne kuitenkin erillisillä lohkoilla aiheuttaa epäsäännöllisyyttä koneistossa, joka itsekannattavaisuuden pohjalla ja suunnitelman mukaisesti säännöstelee liikepääomien suuruudet. Maksujärjestelmän jatkuva kehittyminen ja erikoisesti pankkiluoton aktiivisempi osuus sekä ylihallituksien ja kansankomissariaattien myötävaikutus maksukyvyttömyyden paikallistuttamiseksi voivat merkittävästi kohottaa käytännössä olevan liikepääomajärjestelmän tehokkuutta ja antaa huomattavia tuloksia materiaali- ja rahavarojen tehokkaammassa käyttämisessä ja liiketoiminnan edistämisessä.

Seuraavana valtakunnanpankin erittäin tärkeänä tehtävänä on *luoton antaminen* tuotantolaitoksille ja taloudellisille järjestöille. Tämän tehtävän toteuttamisprosessiin liittyy tuotantoon ja vaihdantaan kohdistuva pankin valvonta. Se, että valtakunnanpankki antaa varoja laitoksille ja järjestöille *lainan* muodossa, so. ehdolla, että lainatut varat on palautettava määräaikoina, jo sellaisenaan luo suotuisan mahdollisuuden tuotannon ja vaihdannan valvomiseen ruplan avulla. Rahaliike on välttämätön, oleellinen osa jokaisen tuotantolaitoksen varojen kiertokulussa. Rahavarat, jotka valtakunnanpankki myöntää lainana luottoa saavan tuotantolaitoksen liikevaihtoa varten, voivat palautua pankille ilman, että laitoksen normaali tuotannollinen toiminta häiriintyisi, vain sikäli, kuin tuotteiden valmistus- ja vaihdannanjakso päättyvät ja kun lainatut varat muuttuvat tavaran muodosta takaisin rahan muotoon. Lainojen konkreettisten palauttamisaikojen määrääminen pankin taholta ja niiden sovittaminen yhteen suunnitelman edellyt-

tämien varojen kiertokausien kanssa tuotannon ja vaihdannan prosessin vaiheissa, on tekijänä näiden kiertokausien noudattamiseen kohdistuvassa valvonnassa.

Tavoitteet, mihin pyritään valvonnalla ruplan avulla, ovat määrääviä säädettäessä luoton konkreettisia muotoja. Siksi luoton eri muotojen *rakenne onkin pääasiassa riippuvainen liikevaihdon erikoisuuksista taloustoiminnan eri lohkoilla.*

Luottona annetaan tuotantolaitoksille osa varoista, joita ne tarvitsevat tavarain tuotantoa ja kiertoliikettä varten *niillä olevien omien liikevarojen lisäksi.* Kansantalouden tärkeimpien tuotannonalojen liikevaroista on yli 40 % pankin luottona saatuja lainavaroja. Pankin luotolla rahoitettavat kohteet erotetaan kussakin tuotantolaitoksessa tarkasti niistä kohteista, jotka hoidetaan omalla liikepääomalla. Vain valtakunnanpankki on oikeutettu antamaan luottoa tuotantolaitoksille.

Tällainen luottojärjestelmä luotiin vuosina 1930—31 *luottouudistuksen* yhteydessä, jonka mukaan luoton antaminen taloudelle järjestettiin vastaamaan sosialistisen talouden saavuttamaa senaikaista kehitystasoa ja taloudellisten järjestöjen aineellisten ja raha-asiallisten suunnitelmien tasoa.

Jo uudistuskauden vuosina valtio suunnitteli itsekannattavaisuuden pohjalle siirtyneiden tuotantolaitosten toiminnan perustavoitteet. Maan teollistaminen, joka vaati talouden kaikkien sisäisten resurssien mobilisoimista, teki mahdolliseksi siirtymisen uudelle korkeammalle asteelle niin hyvin aineellisen kuin finanssien suunnittelun alalla.

Tuotannonalojen finanssisuunnitelmissa otettiin huomioon jo maan teollistamiskautena eri tuotantolaitosten rahavarojen tarpeet ja määriteltiin näiden resurssien lähteet, ja valtion talousarvio toimi pääkoneistona ylijäämien mobili-

soimisessa ja niiden jakamisessa uuden, sosialistisen rakennustyön tarpeisiin. Samalla kuitenkaan tuotantolaitosten liikepääomien rahoittamis- ja suunnittelujärjestelmä samoin kuin luottojärjestelmä talouden rahoittamiseksi eivät pystyneet seuraamaan suunnittelun saavuttamaa tasoa. Teollistamisvuosien aikana kehittyneen järjestelmän ohella, jonka mukaan suunnitelmanmukainen liikepääoma jaettiin tuotantolaitosten kesken suhteessa niiden tuotantosuunnitelmiin, oli voimassa vuoteen 1930 saakka kaupallinen luottojärjestelmä. Talouselimet antoivat toinen toiselleen tavaraluottoa ja suorittivat velaksi palveluksia vekseleitä vastaan. Tämä johti *liikepääomien suunnitelmattomaan uudelleensijoittumiseen*. Ne menetelmät, joilla suunniteltiin tavaraluoton antaminen, eivät voineet käsittää kaikkea tämän uoman kautta tapahtunutta varojen uudelleen sijoittumista. Huomattava osa pankin luotosta, joka myönnettiin lainoina vekselien diskonttaamisen muodossa, annettiin tuotantolaitoksille niiden varojen korvaamiseksi, joita ne itse antoivat ostajilleen tavaraluottona. Pankit eivät täten olleet välittömässä kosketuksessa niihin tuotantolaitoksiin, jotka tosiasiallisesti käyttivät myönnetyt lainavarat, eivätkä voineet riittävän aktiivisesti toteuttaa tuotannon ja vaihdannan valvontaa ruplan avulla. Laitosten liikevaroissa ei esiintynyt selvää rajaa omien ja lainavarojen välillä. Laitoksen liikevaihdossa olleitten varojen määrä ei ollut riippuvainen yksistään tuotannollisen toiminnan tuloksista, vaan myöskin laitoksen kaupallisista suhteista ostajiin ja myyjiin sekä maksuehdoista, jotka usein määräytyivät eri tavarain menekkisuhteitten mukaisiksi. Tämä jo sellaisenaan heikensi tuotantolaitosten mielenkiintoa tuotannollisen toimintansa tuloksiin, tuotantokustannusten alentamiseen ja varojen kiertoliikkeen jouduttamiseen itsekannattavaisuuden pohjalla.

Vuosina 1930 ja 1931 hallituksen tekemien useitten päätösten tuloksena vahvistettiin järjestelmä talouden luotto- ja maksuliikettä sekä liikevarojen säännöstelyä varten, mikä järjestelmä vastaa talouselämän vaatimuksia finanssiresurssien oikean suunnittelun sekä itsekannattavaisuuden ja pankinvalvonnan kehittämisen yhteydessä.

Kaupallinen laitosten välinen luotto kiellettiin ja sen tilalle tuli välitön pankkiluotto. Määrättiin perusmaksutavat, jotka ovat vieläkin voimassa ja jotka pohjautuvat periaatteeseen, jonka mukaan ostajien on heti maksettava ostamansa tavarat ja suoritettava maksut pankin kautta pankin valvoessa maksuja. Tuotantolaitoksille annettiin omat liikevaransa laitosten materiaaliarvojen normatiivisten jäännösten puitteissa. Määrättiin pankinluoton kohteet, minkä seurauksena pankki ryhtyi rahoittamaan välittömästi tuotantoprosessia ja vaihdantaa. Asettamalla lainoille määräajat, pankki kykeni vaikuttamaan rahoitettujen tavaramassojen tuotannon ja vaihdannan nopeuteen. Lopuksi toteutettiin toimenpiteet kaiken lyhytaikaisen luoton keskittämiseksi valtakunnanpankkiin.

Valtakunnanpankki on nykyään keskitetty ja samalla laajalle haarautunut järjestelmä, johon kuuluu yli 3.000 paikallisosastoa ja jolla on välitön kosketus luotto-, maksu- ja kassaliikkeen linjalla kaikkiin valtion ja osuustoiminnallisiin tuotantolaitoksiin ja järjestöihin. Tällaisen järjestelmän rakenne tarjoaa suuret mahdollisuudet valtion resurssien joustavaan suunnitelmanmukaiseen käyttämiseen ja sallii toiminnan järjestämisen desentralisaation pohjalle, samalla kuin pankin suorittama valvonta ruplan avulla voidaan kohdistaa koskemaan jokaista tuotantolaitosta. Talouden saama pankkiluotto nousi jo vuonna 1939 45 miljardiin ruplaan. Vuonna 1938 valtakunnanpankin lainausliike käsitti 475 miljardia ruplaa.

Talouden velka valtakunnanpankille jakaantui tuotannonalojen mukaan seuraavasti:

Raskas ja konerakennusteollisuus	4,8	miljardia rpl.
Kevyt teollisuus	7,8	,, ,,
Ravintoalan teollisuus	9,2	,, ,,
Puuteollisuus	1,1	,, ,,
Kauppa	11,8	,, ,,
Maatalouden ja valtion maatilojen (sovhoosien) kansankomissariaatit	1,7	,, ,,
Hankintojen kansankomissariaatti ym.	3,0	,, ,,

Valtakunnanpankki antaa taloudellisille järjestöille lainoja *määrättyjä konkreettisia kuluja varten*, jotka ovat välttämättömiä suunnitelmanmukaisten tehtävien suorittamisessa eivätkä kuitenkaan sisälly niiden tarpeitten lukuun, joitten tyydyttämiseen järjestö on saanut omat liikevarat. Pankkilaina eroaa valtiontalousarviosta talouselimille myönnettävistä määrärahoista siten, että se on *luonteeltaan määräaikainen ja palautuva ja että sen vakuutena täytyy olla tiettyjä materiaaliarvoja.*

Pankkiluoton kohteena ovat ensiksi *kausiluontoiset* varastot ja tuotannon *kausiluontoiset* kustannukset.

Kausiluontoiset tuotantokustannukset aiheutuvat ennen kaikkea maataloustöiden luonteesta. Sijoitukset peltoviljelyssovhoosien tuotannon prosessiin kasvavat peltotöiden aikana ja korvautuvat realisoitaessa tuotteita sitä mukaa, kuin sadonkorjuu edistyy. Maataloustuotteiden jatkuvalla jalostamisella kulutusta varten on useassa tapauksessa myöskin kausiluonne, minkä aiheuttavat tuotteitten säilymiseen vaikuttavat seikat (esim. sokerijuurikkaan valmistaminen sokeriksi). Niilläkin tuotannon aloilla, missä maatalouden raaka-aineiden jatkuva jalostaminen tapahtuu läpi vuoden,

muodostuu sesonkiluontoisia raaka-ainevarastoja, joita käytetään vähitellen vuoden kuluessa (esim. puuvillateollisuudessa). Edelleen ovat sesonkiluontoisia metsänhakkuu ja -lajittelu, raaka-ainevarastojen ja valmiiden tuotteiden varastojen suureneminen laivaliikenteen aikana ym.

Tuotantolaitosten liikepääoman tarve kaikissa näissä tapauksissa heilahtelee jyrkästi vuoden mittaan. Näitten tuotantolaitosten varustaminen omilla liikevaroilla maksimitarpeen mukaan johtaisi siihen, että niillä olisi liikoja varoja suurimman osan aikaa vuodesta. Mahdolliset repeämät tuotantokustannuksissa ja liiallisten varastojen muodostuminen eivät tulisi esille laitosten finanssiasemassa ja itsekannattavaisuuteen pohjautuva intressi valtion varojen säästeliääseen käyttämiseen häiriytyisi. Siksi luottoreformin yhteydessä ennen muuta määrättiin, että tuotantolaitosten sesonkiluontoiset tarpeet katetaan pankkiluoton lukuun.

Seuraavana pankkiluoton kohteena on *pysyväisten kustannusten* rahoittaminen siten, että taloudellisen järjestön omat varat ovat siinä mukana. Niinpä esimerkiksi vaihdantaan tehdyt sijoitukset eivät yleensä vaihtele vuodenaikojen mukana. Siitä huolimatta vaihdannan nopeuden valvonnan tehostamiseksi valtion taholta on määrätty, että kaupallisten järjestöjen varastot on rahoitettava pankin luoton lukuun valtionkaupassa 70 % määrään saakka ja osuustoiminnallisen kaupan yhteydessä 85 % määrään saakka. Sijoitusten jäännösosan kaupallinen järjestö on velvollinen suorittamaan omien varojensa lukuun.

Raskaan teollisuuden useimpien tuotannonalojen toiminnalla ei ole sesonkiluonnetta. Siksi pitkän aikaa vielä luottoreformin jälkeen nämä tärkeät taloudenalat pysyivät melkein kokonaan pankin valvonnan ulkopuolella. Vuodesta 1939 alkaen alettiin asteittain juurruttaa luoton käyt-

töä raskaan teollisuuden tuotannonalojen tuotannollisiin kustannuksiin siten, että pankin luottovarat ovat näissä kustannuksissa mukana määrätyssä suhteessa laitoksen omiin samaan tarkoitukseen käytettyihin varoihin, ja lainat annetaan siksi ajaksi, joka vastaa suunnitelmassa edellytettyä laitoksen varojen kiertokautta siinä tuotannon vaiheessa, jota rahoitus koskee.

Luoton alalla on oleellinen merkitys *varojen myöntämisellä lainoina maksujen hoitamiseksi kauppakumppaneitten kesken.*

Sinä aikana, jolloin tavara on matkalla tuottamispaikalta kulutuspaikkaan, materiaaliarvot joutuvat pois niin hyvin myyjän kuin ostajan liikevaihdosta eivätkä ole mukana tuotannon liikevaihdossa. Tuotantolaitosten tämänkaltaiset sijoitukset vaihdannan prosessiin, samoinkuin sijoitukset, jotka aiheutuvat rahalähetysten viipymisestä matkalla, katetaan yleensä valtion pankin myöntämillä lainoilla.

Luottoreformin yhteydessä vahvistettua perusmaksutapaa, so. akseptia, käytettäessä tuotantolaitos voi saada ostajalle lähettämistään tavaroista maksun vasta sen jälkeen, kun maksua koskevat asiapaperit ovat saapuneet ostajalle ja maksu on järjestetty niiden mukaiseksi sekä kun asiapaperit ja ilmoitus ostajan tilin veloittamisesta valtakunnanpankissa vastaavalla erällä ovat saapuneet pankin siihen paikallisosastoon, jota myyjä käyttää.

Tämä vie aikaa 20—30 päivää ja kauemminkin, ja sinä aikana laitoksen varat eivät ole sen liikkeessä. Täksi kaudeksi pankki antaa laitokselle lainan (ns. matkalla olevien arvojen lainan).

Hyvin monessa tapauksessa valtakunnanpankki, myöntäessään luottoa raaka-aine- ja tarveainevarastoja sekä muita materiaaliarvoja vastaan, suuntaa samalla lainaerän maksuina myyjille. Tällaisissa tapauksissa luoton myöntä-

minen varastojen muodostamiseen melko usein yhtyy maksuluottoon, mikä menettely turvaa taloudessa tapahtuvat maksut mahdollisilta tilapäisiltä maksajan kassavaikeuksilta.

Luottoa voidaan myöntää vielä erinäisiin tarkoituksiin, joita *suunnitelma ei ole edellyttänyt*, jos poikkeamiset suunnitelmasta johtuvat suunnitelmanmukaisten tehtävien ylittämisestä tai tuotantolaitoksesta riippumattomista olosuhteista, kuten hankkijain epäsäännöllisistä toimituksista, kuljetusvaikeuksista yms. Tällöin valtakunnanpankki antaa lainoja tilapäisten vaikeuksien vuoksi (ns. lainoja tilapäisiin tarpeisiin).

Ja lopuksi, valtakunnanpankin toiminta käsittää vielä *luoton erikoismuotoja tuotannollisten tarpeitten tyydyttämiseksi*, kuten teollisen osuustoiminnan työosuuskunnille kulutustavarain tuotantoa varten sekä kolhooseille niiden tuotannollisia yrityksiä varten annettavat lainat jne.

Valtakunnanpankin myöntämien lainojen antamis- ja kuoletusjärjestys on sovitettu kiertoliikkeen luonteen mukaiseksi, mikä näin myönnettävillä varoilla on asianomaisen talousjärjestön tuotannossa. Siten juuri valtakunnanpankki, antaessaan luottoa taloudelle, valvoo tuotantoa ja vaihdantaa ruplan avulla, ja sen vuoksi luoton eri muotoja varten on vahvistettu erilaiset lainaehdot.

Kausiluontoisia varastoja varten annetaan lainoja sen mukaan, kuin varastoja todellisuudessa muodostuu ja niissä rajoissa, kuin suunnitelma edellyttää.

Kausiluontoisten varastojen muodostamis- ja käyttämissuunnitelman pohjalla hallitusviranomaiset määräävät *luoton rajat* (*limiitit*), jotka valtakunnanpankin hallitus ilmoittaa vahvistettavia laitoksia palveleville sivukonttoreilleen ja paikallisosastoille. Limiitit osoittavat luoton rajamäärät ja takaisinmaksujen ajat erikseen kunkin lai-

toksen ja erikseen jokaisen luotonkohteen osalta. Siten esimerkiksi tekstiilitehtaita varten luoton rajat määrätään erikseen raa'an pumpulin ja erikseen polttoaineitten osalle, jos polttoainevarastot ovat kausiluontoisia (kuten esim. puuvillatehtaan polttoturvevarastot), jne. Luoton rajat näin ollen määräytyvät eri materiaaliarvojen sen osan mukaan, joka ylittää normatiivisen tarpeen eikä luottoa saavan tuotantolaitoksen liikevarojen yleisen tilan mukaan.

Limiittien rajoissa valtakunnanpankin paikallisosasto, jolta tuotantolaitos saa välittömästi luottoa, antaa lainat luoton kohteena olevien varastoitujen arvojen todellisia määriä vastaavasti ja määräajoiksi, jotka on suunnitelmassa vahvistettu niiden kiertoaikoja varten. Siten esimerkiksi, jos neljännen vuosineljänneksen aikana on määrä hankkia raaka-aineita 6 miljoonan ruplan arvosta ja käyttää ne seuraavan vuoden ensimmäisen neljänneksen aikana, mutta syyskuun 1:een päivään mennessä on vastaanotettu raaka-aineita yli normatiivien vain 4 miljoonan ruplan arvosta, niin valtakunnanpankin paikallisosasto antaa lainan 4 miljoonan ruplan suuruisena (vaikka limiitti on 6 miljoonaa ruplaa) ja määrää tammi—maaliskuun lainan palauttamisajaksi. On mahdollista, että luoton kohteena ollutta raaka-ainetta on käytetty nopeammin, kuin suunnitelma on edellyttänyt, ja sitä on jäänyt joulukuulle vain 3 miljoonan ruplan arvosta. Täten on tuotantolaitoksen varoja vapautunut 1 miljoona ruplaa. Todettuaan lainan katteen käyneen riittämättömäksi valtakunnanpankki perii takaisin ennen määräaikaa lainan määrästä 1 miljoona ruplaa ja ottaa siten pois laitoksen liikevaihdosta liiat varat.

Vaikka luotolla on kohteessaan vakuus, ei siitä seuraa, että luottoa on annettava vakuuden täyteen määrään. Kunkin lainan antamisen edellytyksenä täytyy olla määrätyt suunnitelmassa huomioonotetut tuotannon prosessit.

Niinpä kausiluontoisiin varastoihin sijoitettujen lainojen on katettava se normatiivit ylittävä varaston osa, joka muodostuu tuotantolaitoksen hankkiessa raaka-aineita yli juoksevan kulutuksen tuotanto-ohjelmansa toteuttamiseksi.

Jos varastot nousevat normatiivisia määriä suuremmiksi sen johdosta, että tuotteiden jalostus on ollut suunniteltua hitaampaa, pankki ei saa mekaanisesti kattaa repeämää, mikäli se on tuotanto-ohjelman laiminlyömisen seuraus.

Luonteenomaista tuotannon kausiluontoisten prosessien rahoittamiselle on luoton sovelluttaminen tuotantoprosessin eri vaiheita vastaavaksi, minkä menettelyn pohjalla järjestyykin työkustannusten ja työn suorituksen määräaikojen valvonta ruplan avulla. Niinpä sovhoosien peltoviljelyksen rahoittaminen tapahtuu jaksoittain tuotantokustannusten eri muodostumisvaiheiden mukaan. Lainoja annetaan erikseen kevätkylvöjen valmistelukustannuksiin, erikseen kylvö- sekä korjuumenoihin. Luoton antaminen tapahtuu kussakin vaiheessa työsaavutusten puitteissa ja suunnitelman edellyttämien hintojen mukaan laskettuna, samalla kun pankki valvoo työn suorituksen laatua. Tästä johtuu, että pankki ei kata luotolla sovhoosien menojen ylityksiä vastoin suunnitelmassa huomioonotettuja tuotantokustannuksia.

Saman periaatteen mukaisesti tapahtuu tuotannon muittenkin sesonkiluontoisten prosessien rahoittaminen luottovaroilla (esim. metsänhakkuut ja puunlajittelu), so. kustannukset rahoitetaan todella suoritettujen töiden määrän mukaan ottamalla huomioon suunnitelman normien mukaiset menot tuotantokauden eri vaiheissa.

Pankinluoton varassa toteutetaan usein kokonainen sarja (kompleksi) tuotannon taloudellisia prosesseja ja kausiluontoisten tuotteiden siirtoluovutuksia. Esimerkiksi sovhoosien tuottamien maatalousraaka-aineiden tuottamiskus-

tannukset katetaan pankin myöntämillä lainavaroilla. Sadonkorjuun aikana hankintaelin saa pankilta lainan maatalousraaka-aineiden ostamista varten, maksaa siitä sovhooseille ja nämä maksut joutuvat sovhoosien valtakunnanpankilta saamaan lainan suoritukseksi. Se tuotantolaitos, joka käyttää tämän raaka-aineen, suorittaa omalta osaltaan maksun siitä pankin kausivarastoja varten myöntämillä lainavaroilla, ja näiden maksujen lukuun kuoletetaan hankintaelimen saama laina pankissa. Pankin lainaerät täten aivan kuin siirtyvät järjestöltä toiselle sen mukaan kuin rahoitettujen materiaaliarvojen vaihdanta ja siirtyminen tuotantoprosessissa tapahtuvat. Useilla kevyen ja ravintoteollisuuden aloilla, jotka käyttävät maatalouden tuottamia raaka-aineita, tuotteiden etenemisen nopeus eri tuotantolaitosten liikkeessä ja toisiaan seuraavissa käsittelyvaiheissa on valtakunnanpankin valvottavissa, sikäli kuin lainojen palautusajat sovitettuna suunnitelman edellyttämiksi määräajoiksi pakottavat tuotantolaitokset luovuttamaan tuotteensa juuri näinä määräaikoina ostajille.

Kaupallisten järjestöjen liikevaihdon rahoittaminen tapahtuu ilman limiittejä. Luoton suuruus määrätään tavarain hankinnan määrän ja kulun mukaan. Samalla pankki valvoo sekä suunnitelmassa osoitettujen määräaikojen noudattamista tavarain realisoimisessa että kaupallisten järjestöjen omien liikepääomien tilaa ja tarkastaa *kaupallisten järjestöjen omien varojen osuuden tavarain maksuissa.*

Vaihdannan rahoittamisjärjestyksen erilaisuus tuotannollisten varastojen rahoittamisjärjestykseen verrattuna aiheutuu pääasiassa vaihdannassa tapahtuvan tavaran määrän suuremmasta muuttuvaisuudesta ja huomattavista heilahteluista, silloin kun teollisten tuotantolaitosten kausiluontoisten raaka-aineitten hankinnan määrät osoitetaan

suhteellisen täydellisesti suunnitelmassa ja ne ovat kiinteänä pohjana luoton limiittiä määrättäessä.

Ilman minkäänlaisia rajoituksia, vain todellisten toimitusten määräisinä annetaan luottoa niitä tavaroita vastaan, jotka on jo lähetetty ostajalle (ns. kuljetuksen alaisen tavaran rahoittaminen). Tällaisia tavaroita käsittävät laskut myyjä jättää pankkiin esitettäväksi ostajalle ja maksun perimiseksi häneltä (inkassoa varten) sekä maksumäärän siirtämiseksi myyjän tilille. Siksi ajaksi, kunnes maksu täten saadaan, valtakunnanpankin paikallisosasto, jota myyjä käyttää, antaa hänelle toimituksen raha-arvoa vastaavan lainan. Laina annetaan esitettäviä kuljetuspapereita vastaan ja niin pitkäksi ajaksi, kuin postinkulku keskimäärin kestää normaalioloissa pankilta ostajalle ja takaisin, varaamalla sen lisäksi ostajalle ajan asiapapereiden tarkastamista ja maksamista varten. Tämän määräajan kuluttua on laina kuoletettava. Valtakunnanpankki rahoittaa kuljetuspapereita vastaan myönnettävinä lainoina koko yhteiskunnallistetun talouden sisäisen maksuliikkeen. Näiden lainaoperaatioiden kautta pankki on kosketuksissa kaikkien tuotannonalojen ja tuotantolaitosten kanssa ja saa mahdollisuuden valvoa valmiitten tuotteiden toimitusaikoja.

* * *

Pankin taloudelle antaman luoton suuruus ei ole riippuvainen yksistään siitä, missä määrin itsekannattavaisuuden ja finanssivalvonnan kannalta on tarkoituksenmukaista omien ja lainavarojen yhdistäminen taloudellisten järjestöjen liikepääomia muodostettaessa. Valtakunnanpankin luottotoimintaa *rajoittaa myöskin pankin rahavarain määrä.* Valtakunnanpankin rahavarat, joiden lukuun se suorittaa talouden rahoittamisen, eroavat oleellisesti suurimmalta osaltaan finanssijärjestelmän muista varoista.

Valtakunnanpankin rahavaroihin kuuluvat:

1. Pankin omat varat, jotka ovat muodostuneet valtion sille osoittamista ohjesäännön mukaisista perusvaroista, pankin kartuttamista voittovaroista ja muista erikoisvaroista.

2. Tallevarat, so. laitosten ja järjestöjen varat, jotka ovat väliaikaisesti pankin käytettävänä. Nämä varat muodostuvat taloudellisten järjestöjen ylijäämävaroista, joita kasaantuu niiden maksutileille; kolhoosien ja yhdistysten sekä valtion määrärahojen varassa toimivien järjestöjen varoista, joita kerääntyy shekkitileille; valtion talousarvion kassareserveistä; taloudessa tapahtuvien maksujen yhteydessä kertyvistä varoista, joiden muodostuminen aiheutuu siitä, että maksujen pääosa suoritetaan valtakunnanpankin kautta.

3. Setelinanto, so. liikkeeseen laskettavat käteiset rahat. Valtakunnanpankki toimii talouden kassakeskuksena. Siksi valtakunnanpankin tehtävänä on liikkeessä olevan rahamäärän lisääminen maksuliikkeen tarpeita vastaavasti.

Valtakunnanpankin omat ja tallevarat sekä liikkeeseen lasketut rahat on sijoitettu suurimmaksi osaksi taloudelle annettuihin lainoihin, mikä näkyy valtakunnanpankin tilasta. Pankin varat näkyvät tilan passiivassa ja niitä sanotaankin joskus »passiiveiksi», mutta varojen sijoittaminen antolainaukseen näkyy aktiivasta, minkä vuoksi näitä, samoin kuin kassavaroja ja muita arvoja sanotaan »pankin aktiiveiksi».

Luoton kokonaismäärä, jonka pankki voi myöntää taloudelle rajoitettuna kautena (vuosineljännes, vuosi jne.), on sidottu ensiksikin pankin varojen lisäkasvuun ja toiseksi niiden maksujen määrään, jotka pankki vastaanottaa kyseellisenä kautena aikaisemmin annettujen lainojen kuoletuksena.

Talouden velkaantumisen (pankille) kasvaessa tarvitaan

vastaavaa pankin varojen määrän lisäämistä, mutta velkaantumisen supistuessa käy mahdolliseksi myöskin supistaa pankin varojen määrää.

Valtakunnanpankin *luottosuunnitelma*, jonka SNTL:n kansankomissaarien neuvosto vahvistaa vuosineljänneksittäin, osoittaa suunnitelman kautena tapahtuvat eri talousalojen ja eri lainausmuotojen mukaisen velkaantumisen vaihtelut, samoin se osoittaa varojen määrän vaihtelut tulolähteiden mukaan jaoiteltuina. Tämä suunnitelma muodostaa konkreettisen toimintaohjeen, joka määrittelee valtakunnanpankin toiminnan suunnan.

Luottosuunnitelma aivan säännöllisesti edellyttää varojen lisääntymistä ja varojen vastaavan lisäkasvun sijoittamista valtakunnanpankin luotto-operaatioihin.

Koska pankkiluotto on suurelta osalta kausiluontoista, valtion pankin eri tuotannonaloille antamat lainat lisääntyvät toisina vuodenaikoina ja toisina supistuvat. Otettaessa pankin varoja pois toisilta tuotannonaloilta käytetään niitä toisten rahoittamiseen. Esim. viljankorjuu- ja viljanhankintakautena sovhoosit palauttavat lainansa ja ne siirretään hankintajärjestöille.

Joskus taas valtakunnanpankin varat ja talouden rahoittaminen voivat aivan kuin »vaihtaa paikkojaan». Aikaisemmin annettujen lainojen takaisinmaksujen noustessa suuremmaksi kuin uudet lainaukset, saattaa sinä kautena tapahtua luoton määrän supistuminen, minkä seurauksena pankki saa lisävaroja. Tätä lainaoperaatioiden antamaa varojen lisäystä voi vastata joko valtakunnanpankin talletusvarojen supistuminen sen johdosta, että talousjärjestöt käyttävät osan omista kassareserveistään, tai pankin setelinantoreservin säästeliäämpi käyttäminen, jopa liikkeessä olevan rahamäärän supistaminen.

Valtakunnanpankin varojen pääosan muodostaa *talle-pääoma.*

Ensimmäisessä luvussa olemme osoittaneet, että kunkin tuotantolaitoksen liikevaihdossa lakkaamatta vapautuu raha-varoja, jotka toimivat kassareserveinä ja turvaavat juoksevien maksujen säännöllisen suorittamisen. Samanlainen varojen vapautuminen kassareservien muodossa tapahtuu myöskin sijoitettaessa ylijäämävaroja finanssijärjestelmän kautta, kolhoosien liikevaihdossa jne. *Ei yksikään* näistä laitoksista *voi heti käyttää määrättyyn tarkoitukseen* rahatulojaan. Sen aiheuttaa joukko taloudellisia ja organisatoorisia seikkoja. Raaka-aineitten ja palkkojen maksuajat eivät satu yhteen rahatulojen kanssa, laitteitten ja rakennustarvikkeitten maksuajat eivät ole samanaikaisia budjettimäärärahojen saamisen kanssa eikä myöskään valtion talousarvioon veroina kertyviä varoja voida jo yksistään budjettitekniikan vuoksi heti uudelleen sijoittaa määrärahoihin ja siirtää määrätarkoituksiinsa. Maksuliikkeessä, joka nousee satoihin ja tuhansiin miljardeihin rupliin, jäävät huomattavat erät, jotka lasketaan kymmeniksi miljardeiksi rupliksi, väliaikaisesti käyttämättä määrätarkoituksiin ja pysyvät maksuliikkeen kulkuväylissä.

Neuvostotaloudessa saavutetaan tällaisten rahareservien mahdollisimman täydellinen kasaantuminen (akkumulointi) valtakunnanpankissa.

Ja kun yhteiskunnallistetun talouden sisäiset maksut suoritetaan siirtoina toisen tuotantolaitoksen tai järjestön tililtä toisen tilille ja kun laitokset ovat velvollisia sijoittamaan valtakunnanpankkiin myöskin tulona saadut käteiset rahat, pankin tileille kasaantuu rahareservien pääosa, jonka muodostavat tuotantolaitosten ja järjestöjen liikevaihdosta vapautuvat rahavarat.

Nämä rahavarat, ollen tuotantolaitosten kassareservejä, kiertävät jatkuvasti maksuliikkeessä, siirtyen toisen laitoksen tililtä toisen tilille. Verojen kiertoaika maksutileillä oli esimerkiksi ennen sotaa keskimäärin noin 4 päivää. Eri tuotantolaitosten rahareservien määrä vaihtelee jatkuvasti. Samalla kuitenkin shekki- ja maksutileillä olevien varojen yhteinen määrä on erittäin vakava. Sen vuoksi valtakunnanpankki, taatessaan jokaiselle tilinomistajalle mahdollisuuden saada heti vaadittaessa käyttää varojaan maksuihinsa, voi samanaikaisesti sijoittaa näitä varoja tuotantolaitosten ja taloudellisten järjestöjen lyhytaikaisiin lainoihin.

Yhteiskunnallistetun talouden sisäisen maksuliikkeen tapahtuessa tilisiirroilla valtakunnanpankissa antaa se pankille mahdollisuuden koota maksimimäärän taloudessa vapautuvia rahavaroja, mikä ei ole toteutettavissa kapitalistisen järjestelmän yhteydessä. Samalla liikevaihto ilman käteisvaroja tuo mukanaan tähän varojen akkumuloimisprosessiin koko joukon seikkoja, joilla on erittäin painava osuus luotonantoa suunniteltaessa ja jotka korostavat luottosuunnitelman tärkeää merkitystä kansantalouden ja finanssien suunnittelujärjestelmässä.

Käteisvaraisessa liikevaihdossa pankki voisi itse asiassa antaa lainoja (samoin suorittaa tileiltämaksuja) joko niiden rahojen lukuun, jotka jo on maksettu pankkiin talletuksina ja lainojen takaisinmaksuina, tai niiden rahojen lukuun, jotka pankki on setelinantoa käyttäen laskenut liikkeeseen. Antolainauksen määrän lisäkasvu (aktiivien lisääntyminen) olisi aivan ilmeisesti sidottu pankin passiivien lisääntymiseen ja setelinantoon.

Näin ollen valtakunnanpankin tehtävät suunnitelmallisen luotonantosäännöstelyn yhteydessä käsittäisivät kaikkien mahdollisuuksien löytämisen ja käyttämisen talouden

rahareservien maksimaalisen täydelliseksi ohjaamiseksi pankin piiriin ja samalla pankille kerääntyvien resurssien mahdollisimman järkiperäisen jakelun. Liikevaihdossa *ilman käteisvaroja* tämä riippuvaisuus ei esiinny niin selvänä ja luottosuunnitelmaan kuuluvat tehtävät mutkistuvat. Erän siirtäminen tililtä toiselle tuotantolaitosten ja järjestöjen maksujen yhteydessä merkitsee sitä, että pankin sitoumus siirretään tiliviennillä järjestöltä (maksajalta) toiselle, joka saa maksun. *Pankin tilimerkintää*, joka osoittaa pankin velkaerän siirtymistä tuotantolaitokselta toiselle, käytetään merkitsemään tuotantolaitosten ja järjestöjen välistä maksua ja se *vastaa* siis *maksuvälinettä tuotantolaitosten ja järjestöjen keskinäisissä maksuissa.*

Puhuessaan pankkitalletusten funktioista rahan ominaisuudessa Marx osoitti:

»Yksinkertainen oikeus rahojen saamiseen voi vastata todellista rahaa vain silloin, jos velkasaatavat on saatettu tasapainoon.»[1])

Kapitalistisessa taloudessa pitkälle kehittynyt giro-liike, jonka yhteydessä rahankiertokulun korvaavat käteisvarattomat tilisiirrot, ei voi taata kapitalistien keskinäisten velkojen keskeytymätöntä tasapainon pysyttämistä pankin tilimerkinnöillä. Joittenkin yrittäjäin tuotteitten menekkivaikeudet ja vararikot, joita esiintyy pankkijärjestelmään kuuluvissa eri rahalaitoksissa, sekä pankkien epätietoisuus eri asiakkaittensa maksukyvystä saavat aikaan »normaalinakin» aikana eittämättömästi keskeytyksiä keskinäisten maksujen järjestelyssä ja aiheuttavat pankin setelien ja metallirahan käyttämisen talouden sisäisessä liikevaihdossa. Talouspulat, jotka tekevät arvottomaksi suuria pääoma-

[1]) Marx, Kapitaali, nidos III, 1938, s. 452. (Маркс, Капитал, т. III, 1938, стр. 452.)

määriä, johtavat kaikkien taloudellisten suhteitten pakolliseen katkeamiseen ja aiheuttavat kapitalististen yrittäjäin vaatimuksia maksujen käteissuorituksesta ja perioodisia häiriöitä keskinäisten velkojen tasapainon hoitamisessa ilman käteisrahoja.

Neuvostotaloudessa kaikki tuotantolaitokset ja järjestöt pitävät rahavaransa tileillä valtakunnanpankissa ja saattavat keskinäiset maksunsa tasapainoon pankin sitoumuksilla. Tuotannonvälineiden ollessa sosialistista omaisuutta ja talouden kehityksen tapahtuessa ilman pulia ei voi syntyä epävarmuutta valtakunnanpankin sitoumuksista, ja valtion tuotantolaitokset eivät voi vaatia maksujen suorittamista pankin tilisiirtojen asemesta käteisillä varoilla. Käteisvarojen korvaaminen Neuvostoliiton taloudessa pankin tilimerkinnöillä (valtion ja osuuskunnallisten järjestöjen keskinäisen liikevaihdon puitteissa) on täydellinen ja vakava. Mutta tällainen käteisvarojen korvaaminen merkitsee sitä, että rahoitettavien järjestöjen tileille merkittävät valtion sitoumukset *ovat samalla keinona uusien pankkilainojen antamiseen. Pankkiluoton myöntäminen* tässä tapauksessa ei ole *teknillisesti* sidottu pankin kasaamien talouden rahavarojen määrään.

Antaessaan lainan pankki merkitsee sen määrän asiakkaan maksutilille ja siten suurentaa pankin tallepääomien muodostamien passiivien määrää ja samalla lisää sitä maksuvälineiden määrää, joka on liikkeessä käteisrahattomien tilisiirtojen muodossa.

Ei myöskään neuvostotalouden liikevaihdossa voida käteisiä rahoja täydellisesti korvata pankin tilimerkinnöillä. Hyvin huomattava liikevaihdon sektori, yhteiskunnallistetun talouden ja väestön väliset maksusuhteet, vaatii käteisiä rahoja. Yhteiskunnallistetun talouden varojen kierto-

kulkuun kuuluu yhtenä välttämättömänä osana talouden ja väestön välinen maksuliike.

Siksi käteisrahattoman maksuliikkeen maksuvälineiden, joita edustavat pankin tilimerkinnät, on muututtava osittain ja aika-ajoittain käteisrahojen muotoon (esim. tuotantolaitoksen maksaessa työpalkkoja valtakunnanpankissa olevan maksutilinsä lukuun.) Rahojen palautuessa pankkiin väestöltä, joka käyttää palkkarahansa erilaisten tavarain ostamiseen kaupallisten järjestöjen kautta, ja liikevaihdossa olevien rahojen joutuessa takaisin valtakunnanpankin kassaan, nämä rahavarat esiintyvät uudelleen käteisrahattomassa liikevaihdossa tilimerkintöinä kauppaliikkeen maksutilillä. Myöskin se maksuvälineiden lisäys, joka muodostuu valtakunnanpankin antolainauksen lisäkasvun seurauksena, suorittaa saman käteisrahojen kierron. Jos valtakunnanpankin kassatoiminnan kulun yhteydessä liikkeessäolevien käteisrahojen määrä (so. käteisrahojen luovuttaminen tuotantolaitoksille ja järjestöille väestölle suoritettavia maksuja varten ja näiden rahojen palautuminen liikevaihdosta takaisin valtakunnanpankin kassaan) lisääntyy määrätyn ajan kuluessa, puhumme liikkeeseen tulevan rahamäärän emissiosta.

Täten pankin antolainauksen määrä sekä ekonomisesti välttämätön talouden rahareservien vapautuminen ja käteisten rahojen liikkeeseen laskeminen (emissio) ovat mitä läheisimmässä yhteydessä toisiinsa. Mutta tämä yhteys saavutetaan vasta useitten välittävien vaiheitten kautta.

Käsitelkäämme esimerkin yhteydessä, miten kyseellinen yhteys tosiasiassa toteutuu pankkikäytännössä.

Tuotantolaitos A saadessaan valtakunnanpankilta lainan saa siten lisää liikevaroja. Samanaikaisesti laitoksen maksutilille tulee vastaava erä maksuvälineitä (pankin sitoumuksen muodossa). Senjälkeen, kun asianomainen tuotantolaitos

on maksanut lainan lukuun hankkimansa raaka-aineet, muuttuvat pankin laitokselle luovuttamat varat rahan muodosta tavaran muotoon. Tuotantolaitos on siten lainan lukuun lisännyt liikevaihdossaan olevien materiaaliarvojen määrää. Rinnan tämän kanssa pankin aikaansaama maksuvälineitten lisäys siirtyy myyjän (tuotantolaitos B) tilille. Myyjän osalta nämä varat eivät ole enää rahavarojen lisäys, vaan ainoastaan hänen myymiensä tuotteitten vastaarvoja, ja näiden varojen edelleen käyttäminen määräytyy myytyjen tuotteiden hinnan rakenteesta ja tuottamiskustannuksista. Edelläesitetyn mukaisesti kyseellinen maksuvälineiden lisäys jakaantuu useille maksu- ja shekkitileille: osa joutuu tuotantolaitos B:n hankkijoille, osa valtiontalousarvioon liikevaihtoverona ja voittovarojen luovutuksena, osa käytetään työpalkkojen maksamiseen käteisrahana joutuakseen uudelleen käteisrahattoman maksuliikkeen uomaan kauppajärjestöjen maksutileille sitten, kun työläiset ja virkailijat ovat käyttäneet rahat tavarain ostamiseen.

Sosialististen tuotantolaitosten ja järjestöjen välinen kasvava maksuliike vaatii säännöllisesti käteisrahattoman maksuliikkeen piirissä kiertävien rahavarojen määrän kasvua. Maksuliikkeen tällainen tarve on välittömästi sidottu rahan muodossa vapautuviin tuotantolaitosten liikepääomien ja finanssijärjestelmän uomissa kiertävien rahaylijäämien määriin jne. Tämän tarpeen pankki tyydyttää luomalla lisää maksuvälineitä siten, että taloudelle annetaan uutta luottoa (yli sen määrän, minkä muodostavat aikaisemmin annettujen lainojen kuoletukset vastaavana kautena). Jos pankki on antanut taloudelle lisäluottoa nimenomaan tämän maksuliikkeen tarpeen rajoissa, niin maksuvälineiden lisäys sulautuu käteisrahattomaan maksuliikkeeseen. Se jakaantuu kokonaisen maksujensarjan kautta useitten tuotantolaitos-

ten, valtion määrärahojen varassa toimivien laitosten, valtiontalousarvion tilin ym. kesken suhteessa niiden rahavarojen määriin, jotka vapautuvat kyseellisten laitosten varojen liikkeessä.

Pankilla on teknillinen mahdollisuus antamalla luottoa lisätä käteisrahatonta maksuliikettä suuremmalla erällä kuin on välttämätöntä tavarain kiertokulun ja finanssiresurssien liikkeen hoitamista varten yhteiskunnallistetussa taloudessa. Pankin täten luomat maksuvälineet eivät ole tarpeellisia tuotantolaitoksille ja järjestöille rahareservien muodostamiseen eivätkä käteisrahattomia maksuja varten, vaan laitokset sekä järjestöt tulevat käyttämään nämä maksuvälineet käteisrahamaksuihin, mikä johtaa liikkeessä olevien käteisten rahamäärien kasvuun.

Valtakunnanpankin luottosuunnitelman pohjalla tapahtuvan suunnitelmallisen luotonsäännöstelyn erikoisen vastuullinen osuus sisältyy näin ollen siihen, että on *ennakolta laskettava* maksuliikkeen käteisrahattomien maksuvälineiden tarve samoin kuin liikkeessä tarvittavan käteisen rahan määrä ja *luotto järjestettävä näiden tarpeitten rajoissa.* Näiden rajojen teknillisesti mahdollinen ylittäminen aiheuttaisi rahojen liikkeellelaskemisen, joita liikevaihdossa ei tarvita. Pankkiluoton riippuvaisuus siihen käytettävissä olevien varojen määrästä ei siten tule esiin automaattisesti eikä mekaanisena rajana, vaan tämä riippuvaisuus *sisältyy välttämättömyyteen ottaa ennakolta huomioon rahaliikkeen taloudelliset lait ja soveltaa luottotoiminta* näiden lakien mukaiseksi.

Ei ole vaikeata huomata, että sillä järjestelmällä, jota pankki noudattaa rahavarojen jakamisessa, on yhteinen pohja valtiontalousarvion kautta tapahtuvan varojen jakaantumisen kanssa, mistä seuraa, että pankkijärjestelmä on SNTL:n finanssijärjestelmän elimellinen osa.

Luottokoneiston kautta tapahtuvalla jakaantumisella on samalla omat erikoisuutensa, mistä johtuu, että valtakunnanpankin käsittävä järjestelmä on sekä toimintamuotonsa puolesta että järjestönä finanssijärjestelmän itsenäinen osa.

Luottojärjestelmällä ja valtiontalousarviolla on yhteistä se, että valtio luotto- ja talousarviomenetelmien avulla suorittaa rahavarojen sijoittamisen talouteen vastaavaa materiaali- ja työvoimaresurssien jakaantumista varten ja samanaikaisesti hoitaa varojen käytön valvonnan.

Sitä paitsi talousarviosta maksetaan sellaisia rahavaroja, jotka jo ovat kertyneet rahaylijäämistä ja väestön rahatuloista. Sen sijaan valtakunnanpankki, antamalla taloudelle luottoa, luo siten uusia liikevaihdolle välttämättömiä maksuvälineitä.

Pankkilaitos täydentää talousarvion työtä, tekee mahdolliseksi kansantalouden resurssien erittäin täydellisen kokoamisen valtion suunnitelmallisen jakelun väyliin.

V

VÄESTÖN SÄÄSTÖT

Rahatalouden yhteydessä väestölle muodostuu *rahareservejä*.

Näitä reservejä muodostuu ennen kaikkea sen seurauksena, että tulojen saamisajat ja menojen maksamisajat eivät satu yhteen. Väestö suorittaa huomattavan osan maksuistaan päivittäin, jota vastoin tulot, esimerkiksi työpalkka, saadaan määrätyin välikausin.

Työtätekevien taloudessa on juoksevien menojen ohella huomattava sija tilapäisillä, suurilla maksuilla (vaatetuksen ja jalkineiden ostot, lomien aiheuttamat kulut jne.). Tällaisten kulujen suorittamiseksi käy välttämättömäksi *rahasäästöjen tekeminen*. Näin ollen väestön hallussa oleviin rahaylijäämiin sisältyvät ensiksi päivittäisiä maksuja varten varatut kassaylijäämät ja toiseksi erät, joita säästetään suuria kertakaikkisia maksuja varten. Sitä paitsi väestöllä saattaa olla käytettävänään vapaita rahaeriä, joilla toistaiseksi ei ole määrättyä kiinteää tarkoitusta tai joita on yleensä säästetty tulevaisuutta ajatellen.

Säästäessään osan tuloistaan työtätekevät pidättäytyvät samalla vapaaehtoisesti jonkin ajan kuluessa tavarain ostamisesta. Tuotannon supistuessa tältä osalta valtio saa tilaisuuden suurentaa tuotannollisen merkityksen omaavien

tavarain valmistusta. Tämä saavutetaan siinäkin tapauksessa, että väestö säilyttää säästönsä rahana taskussaan.

Koska väestön juoksevan käteiskassan ja säästettyjen erien väliraja ei ole selvä, ei käteis- ja säästövarojen vakavuus ole mitenkään merkittävä. Sen vuoksi valtio monin toimin kiihoittaa ja organisoi vakavien, pysyvien säästöjen muodostumista. Säästöjen vakavuus lisääntyy suuresti, kun väestö tallettaa rahareservinsä valtion finanssijärjestelmän yhteydessä toimiviin laitoksiin eikä pidä niitä hallussaan käteisenä.

Talletusten lisääntyminen saavutetaan ennen kaikkea siten, että *työtätekevät saavat järjestelmällisestä tallettamisesta ylimääräisiä etuja korkotulona, oikeutena osallistua palkinto-obligaatioiden voittojen arvontaan* jne. Valtio takaa työtätekeville *säästöjen varman säilymisen*, mikä myöskin lisää työtätekevien mielenkiintoa pysyväisten talletusten tekemiseen.

Työtätekevien talletusten määrän kasvu osoittaa neuvostoisänmaallisuutta. Pyrkiessään auttamaan omaa valtiotaan työtätekevät lisäävät säästöjänsä.

Näin ollen finanssijärjestelmän aikaansaama työtätekevien säästöjen mobilisoiminen säästöjen käyttämistä hidastuttamalla tarjoaa *sosialistiselle rakennustyölle lisätulolähteen*. Rahavarojen mobilisoiminen supistaa markkinain ostokykyä ja se on siten omiaan tukemaan myöskin rahaliikettä.

Erikoisen merkityksen saa säästöjen mobilisoiminen sodan aikana, jolloin valtion finanssiresurssien tarve suurenee ja kulutustavarain tuotannon samanaikaisen supistumisen seurauksena (jota supistumista ei voida välttää) särkyy kulutuksen piiriin kuuluvien tavarain kysynnän ja tarjonnan välinen suhde. Näissä olosuhteissa finanssijärjestelmän suorittama väestön tulojen osittainen kasaaminen merkitsee

markkinain tervehdyttämistä ja sen kautta sotaa käyvän maan kotirintaman lujittumista.

Siksi kaikki sotivat maat kiinnittävät suurta huomiota säästämisen organisoimiseen.

SNTL:ssa on sosialistisen rakennustoiminnan vuosien aikana hankittu suuri kokemus säästöjen organisoimisessa. Säästöjen mobilisoinnin päämuotona ovat *valtionlainat*, mikä muoto on tullut laajalti käytäntöön siirryttäessä sosialistiseen teollistuttamiseen. Neuvostolainojen kehityksen alkuajoista alkaen tulivat esille lainojen erikoispiirteet, joiden perusteella neuvostolainat jyrkästi eroavat ulkomaiden valtionlainoista.

Kapitalistisessa taloudessa valtio käyttää lainan ottamista pääasiassa vapaitten lainapääomien hankkimiseksi omia menojaan varten. Omaamatta tuotannonvälineitä, siis myöskään muodostuvia lisäarvon määriä, kapitalistinen valtio voi päästä osalliseksi lisäarvon määrien käyttämisestä vain verojen ja lainojen avulla. Koska kapitalistiselle valtiolle ei sovi käyttää lisäarvoon kohdistuvaa korkeaa verotusta, lainat muodostuvat sen tärkeimmäksi keinoksi lisäarvojen mobilisoimisessa. Valtio saa täten mahdollisuuden menojensa kattamiseen sekaantumatta kapitalistisiin omistussuhteisiin ja loukkaamatta väestön kapitalististen piirien etuja, vaan päinvastoin turvaa suuren ylimääräisen voiton finanssipääomille.

Lainat antavat mahdollisuuden siirtää valtion juoksevien menojen reaalisen taakan, joka on laajoille veronmaksajapiireille ylivoimainen, työtätekevien tulevien polvien kannettavaksi.

Siten on selitettävissä se suuri osuus, mikä lainatuloilla on kapitalististen valtioitten talousarvioissa yleensä ja erikoisesti kireinä sota- ja talouspulavuosina.

Sosialistisessa taloudessa lainojen osuus on periaatteellisesti toinen. Valtiolla on mahdollisuus akkumuloida taloudellisten järjestöjen ja tuotantolaitosten ylijäämät ja jakaa ne talousarvion jakelumenetelmää käyttäen turvautumatta lainoihin. Tämä on tärkeimpiä seikkoja, jotka osoittavat neuvostotalousjärjestelmän etevämmyyden kapitalistiseen järjestelmään verrattuna.

Neuvostolainat on laskelmoitu näin ollen kokonaan muita resurssilähteitä silmälläpitäen. Niitä ovat *työtätekevien säästöt*. Lainanantajia SNTL:ssä eivät ole koroillaaneläjät, lainoja antavat kapitalistit, vaan työtätekevät. Siitä aiheutuu neuvostolainojen leviämisen laajuus. Lainanmerkitsijäin lukumäärä kasvaa lakkaamatta joka uuden lainan yhteydessä, ja nykyään on vaikea löytää sellaista SNTL:n kansalaista, joka ei omistaisi valtion lainaobligaatioita.

Neuvostolainojen massalevinneisyys on läheisesti sidottu lainojen levittämistavan luonteeseen. Neuvostolainojen tarkoitus on ennen kaikkea ei ainoastaan työtätekevien säästöjen kokoaminen, vaan myöskin *säästämisen organisoiminen*. Lainaerien vähittäismaksutapa antaa lainanmerkitsijälle tilaisuuden tehdä talouslaskelmansa koko maksukaudelle niin, että maksuun tarvittavat erät tulevat säästetyiksi. Tällainen säästäminen tapahtuu ei ainoastaan omien aineellisten etujen vuoksi, vaan ennen kaikkea isänmaallisista vaikutteista. Isänmaalliset näkökohdat laajentavat säästöjen rajat huomattavasti suuremmiksi kuin ne olisivat, jos vaikuttimena olisi yksistään henkilökohtainen etu. Lainojen sijoittaminen hoidetaan yhteiskunnallis-poliittisena liikkeenä, neuvosto-isänmaallisuuden osoituksena. Samalla kuitenkin sijoitukset valtionlainoihin vastaavat myöskin lainanantajain yksityisiä etuja, sillä ne turvaavat heidän säästöjensä säilyväisyyden ja koronkasvun tai voittopalkin-

tojen saamisen. Toisen viisivuotiskauden loppuun mennessä SNTL:n valtionvelka nousi 28,5 miljardiin ruplaan.

Maan teollistamista varten lainoilla koottujen säästövarojen hoitaminen vaati erikoisen tarkkailun järjestämistä lainaobligaatioitten liikkeen ja kaupan valvomiseksi. Tällainen valvonta saatettiin voimaan ensimmäistä kertaa v. 1930, jolloin valtio alkoi huomattavat suursijoituksensa kansantalouteen. Huolimatta Neuvostoliiton valtionlainojen suurista mittasuhteista niillä ei ole talousarvion tuloissa sitä sijaa, joka lainoilla on ulkomaiden talousarvioissa. Lainatulot muodostivat toisena viisivuotiskautena SNTL:n valtiontalousarviossa 18,1 miljardia ruplaa eli vain 5 % talousarvion kaikista tuloista.

Valtionlainojen aiheuttamat menot muodostivat toisen viisivuotissuunnitelman aikana kaikkiaan 2,9 % talousarvion menoista. Nämä varat menevät työtätekeville ja lisäävät heidän tulojaan.

Mutta ulkomaiden talousarvioissa kuuluvat, kuten tunnettua, valtionlainojen yhteydessä olevat menot suurimpiin menoihin. Toisen maailmansodan alkaessa ne käsittivät Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen talousarvion menoista 17 % ja Englannin 22 %. Kapitalistiset valtiot käyttävät monessa tapauksessa lainoista saadut varat sellaisten menojen katteeksi, joilla ei ole tuotannollista tarkoitusta ja jotka eivät niin ollen luo tulolähteitä lainojen tulevaa kuoletusta ja lainoista aiheutuvan koron maksua varten. Näissä valtioissa lainojen ottaminen aiheuttaa uusia lainoja.

Neuvostotalousarvio on — sosialistisen suurtuotannon talousarvio, ja sillä on senvuoksi riittävästi resursseja lainoista aiheutuviin maksuihin. SNTL:ssa lainat eivät aiheuta uusia lainoja, vaan luovat tulolähteitä kuoletuksia varten.

Lainoina mobilisoidaan kuitenkin vain osa työtätekevien

säästöistä, se osa, joka on varattu pitkäaikaiseen sijoitukseen. Säästöjen huomattavan osan muodostavat erät, joiden käyttäminen siirretään vain lyhyemmäksi ajaksi. Jotta työtätekevät antaisivat tällaisetkin erät finanssijärjestelmän käyttöön, heillä täytyy olla varmuus siitä, että ne voidaan milloin tahansa saada takaisin. Tällaisten varojen mobilisoiminen tapahtuu talletusten muodossa. Väestön talletusten pääosan kokoavat *säästökassat*. Säästökassaan tehtävällä talletuksella on se erikoinen ominaisuus, että talletuksen omistaja säilyttää täyden määräämisvallan sijoittamiinsa eriin. Tallettajalla on oikeus minä hetkenä tahansa ottaa talletuksensa takaisin. Säästökassojen verkosto on niin tiheä, että tämän oikeuden käyttäminen ei kohtaa vaikeuksia. Samalla säästökassojen tallettajille tarjoamat edut — korko ja vakuus rahojen säilymisestä — houkuttelevat tallettajia pitämään säästönsä säästökassoissa. Säästöönpanojen pääosan käsittävät suhteellisesti suuret talletukset. Siten tilastollisen tutkimuksen mukaan oli säästökassojen talletusten kokoonpano tammikuun 1 pnä 1938 prosenteissa seuraava:

		Tallettajain lukumäärä	Talletusten määrä
Tiliylijäämä	alle 100 ruplan ..	67	5
,,	100—1000 rpl	23	28
,,	yli 1000 rpl	10	67
	Yhteensä	100	100

Täten 2/3 talletusten rahamäärästä lankeaa niiden tallettajain osalle, joilla oli tilillä yli 1000 ruplaa.

Työtätekevien yksityisten säästöjen mobilisoiminen lainoihin ja talletuksiin edellyttää erikoisia muotoja tulojen maksamiseksi tallettajille näistä säästöistä. Muissa valta-

kunnissa on tapana maksaa valtionlainoista tuloa korkona. SNTL:ssa ovat vallitsevina palkinto-obligaatiolainat. Tämä eroavaisuus aiheutuu valtion lainaoperaatioillaan hankkimien varojen luonteesta. Ulkomailla sijoitetaan valtionlainoihin pääasiassa voittovarojen vapaat erät tai korollaaneläjien ylijäämät, so. henkilöiden, jotka elävät pääoman tuottamista tuloista. Molemmissa tapauksissa varojen sijoittamisella lainoihin on pääasiallisena tarkoituksena hankkia vakava tulo.

Säästövarojen tuottamat tulot SNTL:ssa edustavat vain hyvin pientä sivutulolähdettä Liiton kansalaisten työtulojen ohella. Siitä johtuu, että korkotulo lainaobligaation tai säästökassan talletuksen omistajalle Neuvostoliitossa on toisarvoinen asia.

Säästövarojen mobilisoinnin erikoisen tärkeä merkitys Isänmaallisen sodan aikana aiheutti uusien säästämismuotojen syntymisen finanssijärjestelmässä. Ennen muuta valtakunnanpankki ryhtyi säästökassojen ohella ottamaan vastaan SNTL:n kansalaisten talletuksia. Kun valtakunnanpankilla ei kuitenkaan ole niin monihaaraista verkostoa kuin säästökassalaitoksella, on se rajoittunut hoitamaan vain pysyvimpiä ja suurimpia säästöönpanoja. Siksi pankki on määrännyt talletusten alimmaksi rajaksi 3000 ruplaa ja pyrkii saamaan asiakkaikseen huomatut kolhoosin jäsenet, hyväansioiset stahanovilaiset ja neuvostosivistyneistön edustajat. Valtakunnanpankin palvelemien tallettajain piiri on näin ollen huomattavasti pienempi kuin säästökassojen tallettajain piiri.

Erikoinen menestys on ollut valtakunnanpankin järjestämillä talletusoperaatioilla rintamajoukkojen keskuudessa. Siellä on erittäin tärkeä sija talletusten säilyväisyydellä. Valtakunnanpankin ryhdyttyä maksamaan tallettajille heidän säästöönpanojansa siinäkin tapauksessa, että tallekirja

on hävinnyt, kohotti jyrkästi sotapalveluksessa olevien henkilöiden harrastusta talletustoimintaan. Tallettajain etuja silmälläpitäen valtakunnanpankki on hyväksynyt maksettavaksi talletustililtä eriä talletuskirjaa vastaan esteettömästi kaikissa valtakunnanpankin laitoksissa riippumatta tallettamispaikasta. Toiselta puolen se, että sotapalveluksessa oleva saa valtiolta maksuttoman ravinnon ja vaatetuksen, on suuresti edistänyt hänen säästöjensä kasvua. Kaikki tämä on tehnyt mahdolliseksi sotapalveluksessa olevien henkilöiden talletusten suuren lisääntymisen, jotka talletukset muodostuivatkin huomattavaksi tulolähteeksi Isänmaallisen sodan rahoittamisessa. Vuoden 1944 valtionmenosääntöä koskevassa esityksessään SNTL:n korkeimman neuvoston kymmenennessä istunnossa, kansallisen neuvoston budjettivaliokunnan puheenjohtaja toveri Hohlov totesi, että sotapalveluksessa olevien henkilöiden talletusten määrät valtakunnanpankin kenttätoimistoissa ylittivät tammikuun 1. pnä 1944 3 miljardia ruplaa.

Puhuttaessa säästöjen osuudesta sodan aikana on muistettava myöskin isänmaallista kansanliikettä, mikä kunnostautui hankkimalla lahjoituksia puolustusrahastoihin, hyökkäysvaunukolonnien ja lentokoneitten rakentamiseen. Pyrkien kaikin tavoin jouduttamaan vihollisen murskaamista neuvostokansa, heti sodan alkupäivistä alkaen, antoi valtiolle omat säästövaransa. Niin alkoivat joukkomaksut puolustusrahastoihin. Tambovin alueen kolhoosien jäsenten aloitteesta syntyi joulukuussa 1942 koko maan käsittänyt kansanliike varojen luovuttamiseksi punaisen armeijan rahastoon. Maan vapautettujen alueidenkin työtätekevät alkoivat helmikuussa 1944 osallistua punaisen armeijan mahdin lujittamistyöhön omilla ruplillaan. Kaikkien näiden maksujen tulolähteenä ovat olleet työtätekevien säästöt. Mutta tämän yhteydessä neuvostokansalaiset luopuivat,

isänmaallisista vaikutteista, oikeuksistaan säästöihinsä ja luovuttivat ne kokonaan valtiolle. Luonnollisesti säästöjen määrä kasvoi näissä olosuhteissa osittain niiden tulojen lukuun, jotka oli tarkoitettu tavallisissa oloissa juokseviin menoihin.

Tässä vielä kerran korostamme jo esittämäämme tosiasiaa, että isänmaallinen vaikutin laajentaa säästöjen rajaa. Tämä havaitaan erikoisesti hoidettaessa sellaisia suuria yhteiskunnallis-poliittisia kamppailuja kuin kulloinkin vuorossaan olevia sotalainain sijoittamisia tai puolustusrahaston kartuttamista. Neuvostovallan kansanomainen luonne, sen katkeamaton yhteys kansaan antavat Neuvostovaltakunnalle sellaiset mahdollisuudet, joita ei ole muilla valtakunnilla.

VI

PERUSRAKENNUSTOIMINNAN RAHOITTAMINEN

Kansantalouden sosialistinen uudelleenrakentaminen (rekonstruktio) ja teknillisesti korkeatasoisen teollisuuden ja erikoisesti sotateollisuuden luominen vaativat valtavia sijoituksia perusrakennustoimintaan.

Toisen viisivuotiskauden aikana muodostivat kansantalouden pääomansijoitukset 114,7 miljardia ruplaa. Kolmannessa viisivuotissuunnitelmassa näiden sijoitusten oli määrä nousta 192 miljardiin ruplaan.

Teollisuuden kannan jatkuva laajeneminen ja talouden jälleenrakentaminen saksalaisten miehityksestä vapautuneilla alueilla vaativat uusia huomattavia pääomansijoituksia. Vuoden 1944 talousarviossa määrättiin perusrakennustoiminnan määrärahat 20,8 miljardiksi ruplaksi ja talouden jälleenrakennustoiminnan määrärahat vapautettuja alueita varten 16 miljardiksi ruplaksi.

Finanssijärjestelmän tehtävänä on ei ainoastaan mobilisoida nämä miljardierät, vaan myöskin oikein jakaa ne kansantaloussuunnitelman mukaisesti. Sen tehtäviin kuuluu samoin valvoa valtion varojen tarkoituksenmukaista käyttämistä ja rakennustöiden mahdollisimman taloudellista suorittamista.

Suoritettavien rakennustöiden tavattoman laajuuden vuoksi rakennuskustannusten alentamisella on erittäin suuri merkitys. Kyseessäolevien varojen tehokkaan käyttämisen mahdollisuudet ovat entisestään suurentuneet, sillä Stalinin viisivuotiskausien aikana rakennustuotanto on alkanut omaksua teollisuuden suurtuotannon menetelmiä, sitä paitsi rakennustoiminnalla on vielä huomattavia käyttämättömiä taloudellisia reservejä.

Finanssijärjestelmän on turvattava suunnitelmassa perusrakennustoimintaa varten määrättyjen varojen oikea suuntaaminen ja estettävä niiden joutuminen tuotantolaitosten juoksevan liikevaihdon tarpeisiin. Toiselta puolen ei ole vähemmän tärkeää turvata määrätyn rakennustoiminnan tavoitteen toteuttaminen sitä varten erikoisesti varattujen varojen rajoissa, sallimatta työkustannusten kasvamisesta aiheutuvien menojen automaattista maksamista varoilla, joiden käyttämistä siihen suunnitelma ei edellytä. Tällä on kahdenlainen merkitys kansantaloudessa.

Finanssikoneiston on ensiksi turvattava suunnitelmanmukaisten pääomasijoitusten määrä ja estettävä niiden varojen pirstoutuminen, jotka takaavat rakennustöiden toteuttamisen suunnitellussa laajuudessa. Tuotantolaitosten ja järjestöjen ei saa sallia omavaltaisesti muuttaa kansantaloussuunnitelmassa huomioonotettuja rakennustöiden kohteita ja määriä, koska se saattaisi johtaa häiriöihin rakennusaineitten, metallien ja rakennustyövoiman saamisessa sellaisille työmaille, joilla on ensiluokkaisen tärkeä valtakunnallinen merkitys. Samoin se voisi häiritä kansantaloussuunnitelmassa edellytettyä suhdetta rakennustoimintaan mobilisoitavien kansantalouden resurssien määrän ja juoksevan tuotannon tarpeiden välillä.

Toiseksi varojen tarkoituksenmukaiseen käyttöön kohdistuvalla finanssivalvonnalla on merkityksensä rakennus-

töiden kustannusten muodostumisessa ja itsekannattavaisuuden toteuttamisessa. Jos tuotantolaitokset ottaisivat perusrakennustoimintaan varatut varat juoksevan tuotannon tarpeisiin, ne saisivat siten tilaisuuden suunnitelman ulkopuolisilla varoilla kattaa tappioitaan ja kartuttaa ylimääräisiä varastoja, mikä vahingoittaisi laitoksen itsekannattavaisuutta. Ja päinvastoin, jos rakennustoimintaan käytettäisiin liiketoimintaan varattuja varoja, antaisi se mahdollisuuden niille laitoksille, joilla on käynnissä rakennustyöt, ylittää siinä suunnitelmakustannuksia ilman, että sitä voitaisiin valvoa.

Tämän vuoksi *ne varat, joiden lukuun hoidetaan perusrakennustoiminta, on erotettu juoksevaan tuotantoon käytettävistä varoista.*

Varsinaiseen tuotantolaitosten toimintaan suunnattujen ja perusrakennustoimintaan varattujen varojen selvää toisistaan erottamista varten on ollut erikoisen tärkeää luoda erikoispankkien verkosto perusrakennustoiminnan rahoittamista varten. Näihin pankkeihin keskittyvät kaikki perusrakennustoimintaan määrätyt varat, ja vain nämä pankit rahoittavat rakennustoimintaa. Valtakunnanpankkiin sensijaan keskittyvät resurssit, jotka on määrätty tuotantolaitosten liiketoimintaa varten, (sekä peruskorjauksien suorittamiseen varatut varat, jotka muodostuvat pankin erikoistileille siirrettävästä kuoletuserien määrätystä osasta).

Nykyään toimii neljä pankkia, jotka rahoittavat perusrakennustoimintaa, ja kukin niistä palvelee määrättyä rakennustoiminnan alaa. Teollisuuspankki (Prombank) rahoittaa teollisuuden ja kuljetusalan perusrakennustoiminnan. Kunnalliseen keskuspankkiin (Zekombank) ja paikallisiin kunnallispankkeihin on keskittynyt asunto-, kunnallinen, sosiaalinen ja yleishyödyllinen rakennustoiminta. Kauppapankki (Torgbank) antaa varat valtion ja osuus-

toiminnallisen kaupan sekä hankintaelinten että kotiteollisuus-osuuskuntien rakennustoimintaan. Valtion maataloudellisten tuotantolaitosten (sovhoosien ja kone-traktoriasemien) rahoittamisen hoitaa maatalouspankki (Selhozbank). Sama pankki rahoittaa myöskin kolhoosien pääomasijoitukset.

Pääomasijoituksia hoitaviin pankkeihin keskittyvät kaikki vastaavan talousalan perusrakennustoimintaan määrätyt varat: talousarviomäärärahat, välittömästi pääomansijoituksiin varattu osa tuotantolaitosten voittovaroista, kuoletuksiin luovutettavat erät, mikäli niitä ei ole varattu peruskorjaustöitä varten, ja tuotantolaitosten omien varojen mobilisoimisen seurauksena saadut sellaiset varat, jotka kuuluvat pääomasijoitusten resursseihin. Sitä paitsi erikoispankkeihin on maksettava ei ainoastaan se osa kuoletuksista, joka jaetaan tuotantolaitoksille kansankomissariaatin ja ylihallitusten toimesta, vaan myöskin se osa, jonka tuotantolaitokset saavat itse käyttää omiin peruskustannuksiinsa. Tämän lisäksi erikoispankeilla on omia pääomia ja määrätarkoituksiin käytettäviä rahastoja (fondit). Siten esimerkiksi kunnalliseen keskuspankkiin erikoispääomien hyväksi saadut maksut muodostivat toisena viisivuotiskautena noin 4 miljardia ruplaa. Kauppapankkiin ovat keskittyneet rahastot pitkäaikaisen luoton antamista varten kulutus- ja kotiteollisuus-osuuskunnille. Maatalouspankissa ovat kolhoosien jakamattomat rahastot. *Erikoispankkien varojen pääosan muodostavat kuitenkin talousarvionmäärärahat ja tuotannonalojen omat varat.* Toisen viisivuotiskauden aikana esimerkiksi teollisuuspankki jakoi rakennusmäärärahoja 77,2 miljardia ruplaa ja niistä valtion talousarvion lukuun 57 miljardia ruplaa ja tuotannonalojen omien varojen lukuun 18,5 miljardia ruplaa. Samana kautena kauppapankilla oli tuloja kaikkiaan 5,5 miljardia

ruplaa, joista talousarviosta saatuja varoja oli 1,3 miljardia ruplaa ja tuotannonalojen omia varoja 3,2 miljardia ruplaa. Erikoispankkien varojen muu osa muodostuu pääasiassa aikaisemmin annettujen lainojen palautuksista. Kunnallisen keskuspankin ja paikallisten kunnallispankkien käyttöön vuosina 1933—1937 saaduista 24 miljardista ruplasta oli niiden erikoispääomia vain 4 miljardia ruplaa ja muu osa oli taaskin valtion talousarvion määrärahoja ja tuotannonalojen omia varoja. Maatalouspankki rahoittaa valtion maataloudelliset tuotantolaitokset yksinomaan valtion talousarvion ja tuotannonalojen omien varojen lukuun. Erikoispankkien oma itsenäinen osuus finanssiresurssien muodostamisessa on näin ollen pieni. *Näiden pankkien päätehtävä käsittääkin niiden varojen käyttöön kohdistuvan valtion valvonnan hoitamisen, jotka on koottu valtion talousarvion koneiston välityksellä tai jotka taloudelliset järjestöt ovat itse maksaneet.*

Perusrakennustoiminta on nykyään pääosaltaan järjestetty *erilliseksi teollisuudenalaksi.* Pysyväisesti toimivat urakoitsijajärjestöt suorittavat suuret perusrakennustyöt sekä tärkeimmät pääomatyöt toiminnassa olevissa tuotantolaitoksissa. Näillä järjestöillä on pysyvä työväestö ja oma teknillinen kanta, mikä sallii niiden koneellistuttaa rakennustyöt mahdollisimman suuressa määrässä. Rakennusteollisuuden kansankomissariaatti johtaa rakennusteollisuutta erikoisena tuotannonalana.

Urakoitsijajärjestöt ovat itsenäisiä liiketalouksia, jotka suorittavat maksunsa omien liikevarojensa lukuun. Tiliselvitykset työnantajain, so. rakennushallitusten tai toiminnassa olevien tuotantolaitosten kanssa, joiden hyväksi rakennustyöt suoritetaan, tapahtuvat ensiksikin siten, että työnantaja antaa urakoitsijajärjestölle ennakkona määrärahan ja toiseksi maksaa suoritetusta rakennustyöstä sen

mukaan, kuin työnantajalle on luovutettu valmiita rakenteellisia osia (esim. tiiliseinän muurausta kuutiometreinä, rappausta neliömetreinä jne.)

Useassa tapauksessa toiminnassa olevan tuotantolaitoksen kapitaalityöt suorittaa laitos omin voimin antamatta töitä urakoitsijaelimelle. Näissäkin tapauksissa suurten (ns. limiitit ylittävien) töiden suorittaminen sekä organisatoorisessa että raha-asiallisessa suhteessa tapahtuu erillään tuotantolaitoksen varsinaisesta tuotannollisesta toiminnasta. Tällaiset työt hoidetaan tuotantolaitosten itsenäisten perusrakennusosastojen toimesta, joiden käyttöön varataan erikoiset varat (ennakkomäärärahat) ja joiden kanssa tuotantolaitos selvittää tilinsä maksamalla suoritetut työt laskuja vastaan. Vain verrattain vähäisten (limiitit alittavien) töiden suorittamisesta aiheutuvien kustannusten maksaminen tapahtuu välittömästi sen tuotantolaitoksen toimesta, jolle rakennustyöt suoritetaan, eikä rakennusjärjestön liikepääomien lukuun.

Sellainen rakennustöiden suorittamistapa, jossa työt hoitaa itsenäinen itsekannattavaisuuden pohjalla toimiva järjestö tai tuotantolaitoksen osasto sille varattujen ennakkomäärärahojen lukuun (joita täydennetään sikäli kuin työnantajalle luovutetaan loppuunsuoritettuja työnosia) turvaa rakennustöiden erikoistumisen ja koneellistumisen, se herättää rakennusjärjestöissä mielenkiintoa työkustannusten alentamiseen ja eri työnkohteiden nopeaan valmistumiseen sekä huomattavassa määrässä ratkaisee kysymyksen juoksevassa tuotannossa liikkuvien varojen erillääpitämisestä niistä varoista, joita käytetään perusrakennustoimintaan.

Samaan suuntaan vaikuttaa käytännössä oleva menettelytapa, jonka mukaan tilit hoidetaan ja varat säilytetään erillisinä. Varoista, jotka on määrätty perusrakennustöitä varten toiminnassa olevassa, rakennustyöt itse hoitavassa

tuotantolaitoksessa, pidetään erillistä tiliä itsenäisine taseineen tuotantolaitoksen liiketoimintaa koskevan menosäännön ulkopuolella.

Perusrakennustoimintaan käytettävien varojen erillinen tilinpito on välttämätön edellytys rakennustoimintaan kohdistuvan valtion valvonnan hoitamiseksi erikoispankkien kautta.

Rakennustoimintaa rahoittavien pankkien suorittama valvonta rakennustyömäärärahojen käyttämisessä on erittäin erikoistunutta ja menee huomattavasti pitemmälle kuin tuotantolaitosten maksutileille keskittyvien varojen käyttämisen valvonta, jonka hoitaa valtakunnanpankki.

Kuten I luvussa on sanottu, itsekannattavaisuuteen pohjautuva tuotantolaitoksen vastuu sen omaan käyttöön luovutettujen liikevarojen säilyväisyydestä on finanssivalvonnan perusmuoto valvottaessa tuotantokustannussuunnitelmien toteuttamista tuotantolaitoksissa.

Tuotantolaitoksen on tuotteittensa realisoimisesta saatavilla tuloilla katettava tuotantokulut ja hankittava varat juoksevaa tuotannollista toimintaansa varten sekä sen lisäksi tuotettava voittoa.

Valvonnan tärkein osa sisältyy itsensä tuotantolaitoksen varojen *sisäiseen organisointiin*. Vain muutamiin valtakunnanpankin lainavaroilla maksettavien kustannusten lajeihin kohdistetaan erikoisia pankinvalvonnan muotoja.

Pääomakustannusten alalla, jotka kustannukset maksetaan pääasiassa ylijäämävaroista, *ei voida luoda samanlaista sisäistä työkustannusten valvontaa itsekannattavaisuuden pohjalla*. Kuoletuksina luovutettavat erät muodostavat teollisuudessa vain 20 % koko pääomasijoitusten määrästä. Kuoletusvarat eivät ole ratkaisevia rakennustoimintaan käytettävien varojen (fondin) muodostumisessa eivätkä millään tavalla voi vaikuttaa rakennustoiminnan kustannuk-

siin, yhtä vähän kuin tavarain myynnistä tuotantolaitoksen käyttöön jäävä tulo voi olla rajoittavana tekijänä seuraavan tuotantokauden tuotantokustannuksissa. Olkoot rakennustöiden kustannukset millaiset tahansa, ne eivät voi heti saada aikaan tuntuvaa rahallista vaikutusta voiton tai tappion muodossa. Perusrakennustoiminnan alalla tarvitaan varojen käytössä erikoisia valtion valvontamenetelmiä, jotka takaavat valtion määrärahojen mahdollisimman taloudellisen käyttämisen ja suoritettavien rakennustöiden toteuttamisen.

Perusrakennustoiminnan kustannusten maksattaminen rakennustoimintaa rahoittavien pankkien kautta on sellainen finanssivalvonnan keino.

Erikoispankkien rakennustöiden valvonta alkaa ennen rahoittamiseen ryhtymistä. Erikoispankin on ennen varojen luovuttamista tarkistettava, että rakennustyö sisältyy valtion perusrakennustöiden suunnitelmaan. Sitä varten pankki vaatii rakennusviranomaisia esittämään otteen valtion perusrakennustöiden suunnitelmasta (tituli) tietoineen kyseellisten rakennustöiden vuotuisesta määrästä ja tituliluettelon, jossa vuoden työt on jaoiteltu eri rakennustöiden kohteitten ja laadun mukaan. Sitä paitsi on pankille esitettävä teknilliseen suunnitelmaan liittyvä kustannusarvio, jotta pankki voisi tarkistaa, missä määrin on valmistauduttu töitten alkamiseen. Kustannusarviossa on osoitettu rakennuskustannusten määrä ja kohteet. Siksi se on rakennustyön tärkein raha-asiallinen asiapaperi.

Rakennustöitä varten määrättyjä varoja ei anneta rakennustöiden urakoitsijajärjestöille, vaan niille järjestöille, joiden hyväksi rakennustyöt suoritetaan (teettäjälle), ja rahat talletetaan niiden kontto-kuranttitileille erikoispankeissa. Teettäjä siirtää ennen töitten alkamista urakoitsijajärjestölle 15 % vuotuisen työmäärän arvosta. Urakoitsijan jat-

kuva rahoittaminen tapahtuu siten, että teettäjä maksaa urakoitsijan laskut suoritetusta työstä kustannusarvion hintojen mukaan. Erikoispankit maksavat rakennustarvikkeita ja varusteita käsittävät laskut, niin hyvin teettäjän kuin urakoitsijan tileiltä maksettavat, tarkastettuaan ensin hinnoittelun, jonka mukaan laskut on laadittu. Aivan samoin on pankkien tarkastettava laskut suoritetuista töistä, pitämällä silmällä sitä, että laskujen sisältö vastaa vahvistettua kustannusarviota ja että laskuissa merkityt työsuoritusten määrät ovat oikeita. Tällainen maksujärjestys aiheuttaa sen, että valtion pääomasijoituksiin myöntämät varat joutuvat rakentaville järjestöille vain sikäli, kuin rakennustöitä on suoritettu suunnitelman edellyttämin hinnoin.

Rakennuskustannusten mahdollista ylitystä ei näin ollen voida kattaa erikoispankin määrärahoilla, vaan ylitys jää vaikuttamaan urakoitsijajärjestöjen omien raha-asioiden tilaan.

Paitsi maksujen suoritusten yhteydessä tapahtuvaa tarkastusta, pankki on velvollinen tarkastamaan rakennustyömaan toimintaa jatkuvasti tilitysten yhteydessä ja suorittamalla tarkastuksia rakennustyömailla. Pankilla on oikeus keskeyttää epätaloudellisesti hoidettujen rakennustyömaiden rahoittaminen.

Sodan aikana muuttuivat olosuhteet oleellisesti rakennustöiden alalla, sillä tilanne vaati mahdollisimman joustavia ja yksinkertaisia rahoittamis- ja finanssivalvonnan menetelmiä.

Erikoisen merkityksen saivat finanssivalvonnan uudet muodot jälleenrakennustöiden alalla fascistianastajista vapautetuilla alueilla.

Jälleenrakennustöiden yhteydessä vaaditaan erittäin nopeaa tahtia rakennustöiden valmistumisessa ja käyntiinpanemisessa. Rakennustarvikkeina käytetään usein lait-

teita ja rakennusaineita, jotka saadaan miehittäjäin tuhoamista rakennuksista ja laitoksista, sekä koneitten osia, jotka valmistetaan paikan päällä tai korjataan omin voimin jne. Jälleenrakennustöihin osallistuu paikallinen väestö hyvin tehokkaasti. Kaikki tämä tekee erittäin tärkeäksi finanssivalvonnan menetelmien yksinkertaistamisen. Rakennustoimintaa varten hyväksytyn yleisen menoarvion tilalle, koska sellaisessa arviossa ei voida ottaa täysin huomioon nopeasti muuttuvia paikallisia olosuhteita, muodostuvat sodan aikana monien rakennustyömaiden tärkeimmiksi raha-asiallisiksi asiakirjoiksi (rakennustyön yleiskustannusten ohjelaskelman ohella) ns. »yksikkölaskelmat» eri töiden hinnoille, esimerkiksi tiilimuurikuution, määrättyjen perustustöiden jne. hinnoille. Nämä yksikkölaskelmat laatii keskusrakennusvirasto ja ne sovitetaan paikallisiin olosuhteisiin yhteistoiminnassa rakennustöitä rahoittavan pankin kanssa (Prombank). Näitten laskelmien pohjalla pankki sen jälkeen toteuttaa rakennustyön rahoittamisen. Tämän yhteydessä rakennustöitä rahoittavien pankkien vastuu varojen taloudellisesta käyttämisestä sekä paikallisten mahdollisuuksien huomioonottamisesta rakennustoiminnassa huomattavasti lisääntyy.

Valtion tuotantolaitosten perusrakennustoimintaa ei rahoiteta luoton muodossa, vaan antamalla määrärahat ilman palauttamisvelvoitusta. Samalla kuitenkin rahoittaminen hoidetaan pankkikoneiston kautta. Perusmomenttina, mikä luonnehtii rakennustoimintaa rahoittavien pankkien toiminnan nimenomaan pankkitoiminnaksi eikä valtion talousarviolaitoksen työmuodoksi, on se, että nämä pankit hoitavat maksusuorituksia asiakkaittensa lukuun. Maksujen suorittamisen yhteydessä pankki saa pohjan tarkkailutehtävälleen, joka kohdistuu varojen tarkoituksenmukaiseen käyttämiseen ja rakennustöiden kustannuksiin. Täten

pankkikoneistoa käytetään neuvostotaloudessa taloustoiminnan prosessien valvontatehtävään ei ainoastaan luottotoiminnassa, vaan myöskin ilman palautusvelvoitusta annettavien valtiontalousarvion määrärahojen jakelun yhteydessä.

Tämän ohella kaikki erikoispankit ovat säilyttäneet myöskin eräitä luottotehtäviä. Erikoispankit antavat esimerkiksi lyhytaikaisia lainoja rakentajajärjestöille rakennus- ja polttoaineiden sekä rehun varaamiseksi kausitarpeita varten. Tällaisen luoton antaminen tarjoaa pankeille lisämahdollisuuksia valvoa rakentajajärjestöjen toimintaa.

Erikoinen merkitys on pankkien suorittamalla rakennustoiminnan rahoittamisella pitkäaikaisen luoton muodossa.

Pitkäaikaisena luottona annetaan varoja pääomasijoituksia varten osuustoiminnallisille ja kolhoosien tuotantolaitoksille ja järjestöille. Kolhoosien samoin kuin kotiteollisuus- ja kulutusosuuskuntien omaisuus ei ole valtion (kansan yhteistä) omaisuutta, vaan työ- ja kulutusosuuskuntien omaisuutta. Valtion varojen ilmaiseksi antaminen näille kollektiiveille johtaisi varojen virheelliseen käyttämiseen, so. niitä ei käytettäisi kansan yhteisen omaisuuden kartuttamiseen, vaan erillisten ryhmien eduksi, samoin se vähentäisi kollektiivien jäsenten vastuuntuntoa ja mielenkiintoa työnsä tuloksiin ja kasvattaisi heidän keskuudessaan halun elää toisten kustannuksella. Siksi valtion osoittama rahallinen tuki kolhooseille sekä kotiteollisuus- ja kulutusosuuskunnille annetaan pitkäaikaisen luoton pohjalla.

Kapitalistisissa maissa pienteollisuuden harjoittajain rahoittaminen pitkäaikaisella luotolla muodostuu rahapääoman aseeksi, sen riistäessä pientuottajia ja johtaa pienteollisuuden pirstoutumiseen suuruutensa mukaan eri ryhmiin — muodostuu harvoja kapitalistisia huippuja ja syn-

tyy köyhtymistä, mikä johtaa useassa tapauksessa omaisuuden menetykseen ja laajojen kansankerrosten proletarisoitumiseen.

Markkinain tila pakottaa erikoisesti talonpoikaistalouksia käyttämään luottoa maatalouskiinteistöjen kiinnitystä vastaan (hypoteekkilaina). Maksut tällaisen luoton yhteydessä käsittävät ei ainoastaan maankoron, vaan myöskin osan tulosta, ja pieniltä vähimmin tuottavilta talouksilta peritään huomattava osa tuotteiden arvosta, joita tarvittaisiin toimeentulon ja jatkuvan tuotannon ylläpitämiseen. Pientaloudet tuhoutuvat ja suuret riistäjäfarmaritaloudet saavat tilaisuuden laajentaa palkkatyövoiman käyttämistä.

SNTL:ssa annetaan pitkäaikaiset lainat kolhooseille ja osuuskunnille mahdollisimman edullisilla ehdoilla. Yksistään vuosina 1938—1940 valtio antoi kolhooseille ja kolhoosien jäsenille lainoja 3.462.9 miljoonaa ruplaa.

Valtion myöntämät lainat annetaan tarkoituksiin, jotka ovat sopusoinnussa maatalouden kehittämiseksi laadittujen valtion suunnitelmien kanssa ja ehdolla, että kolhoosit ottavat omilla varoillaan osaa niihin kustannuksiin, joita varten luottoa on annettu. Suurimmat valtion lainat on annettu kolhooseille kotieläintalouden sekä teknillisten ja erikoisviljelyskasvien viljelyn kehittämistä varten.

Vaatimalla kolhooseja tulemaan osuudellaan mukaan, valtio käyttää siten myös maatalouslainoja välineenään kolhoosien omien pääomasijoitusten säännöstelemisessä ja suunnittelemisessa, jotta ne vastaisivat niitä tarkoitusperiä, mitä kunkin hallinnollisen piirin maatalouden kehittämiseksi on asetettu.

Maatalousosuuskuntien sääntöjen mukaan kolhooseissa muodostetaan jakamattomia rahastoja siirtämällä niihin osa kolhoosien yleisistä rahatuloista. Viljanviljelysalueilla nämä siirrot on tehtävä 12—15 %:n määräisinä, ja kolhooseissa,

joissa teknilliset viljelyskasvit ovat pääasiallisena viljelyksenä, samoin kotieläintalouksissa vastaavat pidätykset muodostavat 15—20 % rahatuloista. Nämä rahastot on tarkoitettu kolhoosien peruspääomien suurentamiseksi ja niitä säilytetään ennen käyttöä erikoistileillä maatalouspankissa. Siten ne muodostavat pankille tulolähteen pitkäaikaisen luoton antamista varten.

Säilyttämällä kolhoosien jakamattomat rahastot ja jakamalla pitkäaikaista tuotannollista luottoa maatalouspankki saa tilaisuuden valtion puolesta valvoa kolhoosien pääomasijoitusten sekä suuntausta että tehokkuutta.

Kuten IV luvussa on sanottu, kolhoosit säilyttävät juoksevat kassaylijäämänsä ja rahareservinsä valtakunnanpankin tileillä. Pääomasijoituksiin tarkoitetut varat säilytetään maatalouspankissa. Sitä paitsi kolhoosit saavat pitkäaikaista luottoa maatalouspankista ja lyhytaikaisia lainoja valtakunnanpankista tuotannollisiin tarpeisiinsa.

Kolhoosien raha-asiat liittyvät täten SNTL:n yleiseen finanssijärjestelmään. Valtio saa mahdollisuuden käyttää kolhoosien vapaat varat yleisiin finanssijärjestelmän tarpeisiin. Samanaikaisesti valtio lainoillaan vaikuttaa kolhoosijärjestelmän lujittamiseen.

VII

FINANSSIJÄRJESTELMÄ JA RAHALIIKKEEN SÄÄNNÖSTELY

Edellisissä luvuissa on osoitettu, että neuvostotaloudessa käteisrahojen liikkuma-ala on erotettu käteisrahattoman maksuliikkeen piiristä. *Valtakunnanpankissa pidettävissä tileissä tehtävillä tilimerkinnöillä* suoritetaan tuotantolaitosten ja järjestöjen väliset maksut tavaroista ja palveluksista, talousjärjestöjen veronmaksut ja voittovarojen luovutukset, kuoletuserien maksut pankkeihin, liikepääomien uudelleen järjestely, tuotantolaitosten ja järjestöjen rahoittaminen valtiontalousarvion lukuun sekä pankin myöntämien lainojen maksaminen ja niiden kuolettamiset. Valtakunnanpankin kautta tapahtuvat suurimmalta osaltaan myöskin kolhooseille tulevat maksut tuotteista, jotka on luovutettu valtiolle, samoin kolhoosien veronmaksut ja suoritukset niiden ostamista tavaroista sekä työläisten ja virkailijain palkoista pidätettävät vapaaehtoiset maksut ym.

Käteisellä rahalla suoritetaan työläisten ja virkailijain työpalkat, kolhoosien jäsenille kolhoosien tuloista työpäivien mukaan tulevat osuudet ja heille annettavat lainat, kansalaisten eläkkeet ja avustukset sekä tuotantolaitosten ja järjestöjen pienet talousmenot. Väestö puolestaan maksaa käteisellä rahalla palveluksista ja tavaroista, jotka se

ostaa valtion ja osuusliikkeitten kauppaverkostosta, samoin veronsa ja vapaaehtoiset maksunsa (lukuunottamatta työpalkasta pidätettäviä). Kolhoosimarkkinain liikevaihto tapahtuu myös käteisillä varoilla, samoin kuin väestön (erikoistapauksissa järjestöjenkin) ostokset kolhooseilta jne.

Täten voidaan sanoa, että *yhteiskunnallistetun talouden sisäinen maksuliike* tapahtuu pääasiassa käteisrahattomien tilisiirtojen kautta ja että käteistä rahaa käytetään *suoritettaessa väestölle tulevat tulot ja väestön suorittaessa maksunsa kauppajärjestöille, finanssielimille ym. sekä eri väestöryhmien keskeisessä torikaupan liikevaihdossa.*

Monimiljardisen käteisrahaliikkeen suunnitelmallisen ohjaamisen neuvostotaloudessa suorittaa valtakunnanpankki. Rahavarat, jotka laitokset ja järjestöt saavat yleisöltä, samoin rahat, jotka laitokset itse maksavat, kulkevat valtakunnanpankin kassojen kautta. Valtion laitokset ja osuuskunnat ovat velvollisia luovuttamaan kaikki käteisrahatulonsa valtakunnanpankin kassoihin, missä vastaavat erät merkitään niiden shekki- ja maksutileille.[1])

Valtakunnanpankin kassoihin kertyvien käteisrahojen lukuun pankki täyttää tuotantolaitosten ja järjestöjen käteisrahatilaukset.

Niillä maksuilla, jotka väestö suorittaa valtion laitoksille ja osuustoiminnallisille liikkeille, on suurin osuus koko käteisrahaliikkeessä. Säännöstelemällä suunnitelmamenetelmää käyttäen oman kassaliikkeensä valtakunnanpankki vaikuttaa laitosten, liikkeiden ja väestön väliseen käteisrahaliikkeeseen, eli toisin sanoen, väestön rahatulojen muodostumiseen ja näiden tulojen kulutuksen luonteeseen ja sen kautta talouden koko käteisrahaliikkeen pääsuuntiin.

[1]) Lain määräämissä rajoissa talousjärjestöt voivat käyttää vain pienen osan käteiskassatuloistaan omiin tarpeisiinsa ohi valtakunnan pankin.

Valtakunnanpankin kautta tapahtuu käteisvarojen jakaminen *talousalojen* kesken. Tuotantolaitokset, jotka tarvitsevat käteisiä varoja esimerkiksi työpalkkojen maksuihin, eivät yleensä myy tuotteitaan yleisölle eikä niillä ole sanottavia rahatuloja, kun taasen järjestöt ja liikkeet, jotka kokoavat käteisrahoja (kauppatoiminta, finanssielimet yms.), tarvitsevat itse niitä vain hyvin vähän. Edelleen valtakunnanpankki jakaa maata varten käteisen rahan myös *alueellisesti*, sillä yleisö ei aina käytä rahojaan sillä paikkakunnalla, missä ne on ansaittu. Käteisrahojen jakamisen säännöstely ottaa varteen myös *aikanäkökohdat* ja pitää silmällä rahaliikkeen kausiluontoista tarvetta. Ja lopuksi valtakunnanpankki, säännöstellessään omaa kassaliikettään, *vaikuttaa liikkeessä olevan rahamäärän yleiseen suuruuteen*. Lukuisten tuotantolaitosten ja järjestöjen maksaessa rahamenojaan siirtyy valtakunnanpankin kassoista liikkeeseen jatkuvasti käteistä rahaa. Sen mukaan kuin väestö käyttää rahaa tavaran ostamiseen valtion ja osuusliikkeiden kauppaverkostolta, maksuihin palveluksista, verojen suorituksiin jne., tämä raha palautuu valtakunnanpankin kassoihin. Pankin kassoista liikkeelle laskettavat käteiset rahat *ovat* kuitenkin tietyn ajan *vaihdannan piirissä*. Sitä paitsi osa liikkeessä olevasta setelistöstä ei yleensä joudu takaisin valtakunnanpankin kassoihin, vaan liikkuu torikaupan suljetussa piirissä tai väestö pitää sen omassa tallessaan.

Toveri Stalin on osoittanut, että neuvostorahan vakavuuden turvaa ennen kaikkea valtion hallussa oleva suuri tavaramäärä, jota lasketaan liikkeeseen pysyviä hintoja noudattaen. Se, että valtio määrää hinnat sekä valtion että osuusliikkeiden kaupassa, osoittaa ratkaisevasti, että on saatu yliote hintalaista ja että valtio käyttää tätä hintalakia sosialistisen yhteiskunnan kehittymisen eduksi.

Koska valtiollisella ja osuustoiminnallisella kaupalla on hallitseva osuus työtätekevien tarpeiden tyydyttämisessä, valtion hinnat vaikuttavat myöskin kolhoositoreilla muodostuviin hintoihin. Samalla kuitenkin, jos liikkeessä olevan rahan määrä ei vastaisi talouden liikevaihdon suuruutta, aiheuttaisi se vaikeuksia tavarain realisoimisessa ja johtaisi liiallisten varastojen muodostumiseen kauppaverkostossa ja finanssivaikeuksiin kauppalaitoksessa ja teollisuudessa. Ja päinvastoin, liikkeeseen lasketun rahan määrän taloudellisesti aiheeton suurentaminen saisi aikaan häiriöitä tavaran kysynnän ja tarjonnan tavanmukaisissa keskinäisissä suhteissa ja toisi mukanaan kysynnän suurenemisen, mistä seuraisi epäterveitä ilmiöitä sekä valtion että osuusliikkeitten kaupassa ja hintojen nousu kolhoositoreilla.

Liikkeessä olevan rahan määrän ja Neuvostovaltakunnan käytettävänä olevan kulutustavarain määrän keskinäisen *suhteen suunnitelmallisella säännöstelyllä* sosialistinen valtio hallitsee rahaliikkeen säännöt ja hintalain vaikutuksen sosialistiseen talouteen.

Liikkeessä olevien rahamäärien lisääminen tai supistaminen saadaan aikaan *valtakunnanpankin kassaliikkeen prosessin yhteydessä.*

Laitosten ja järjestöjen ja toiselta puolen väestön välisen maksuliikkeen täydellinen keskittyminen valtakunnanpankin kassoihin sallii suunnitelmallisesti ja eritellysti (differentoidusti) säännöstellä eri rahamäärät, joitten yhteisessä summassa tulee esille suunnitelman edellyttämä setelinannon tulos (rezultat emissii): rahan liikkeeseen laskeminen tai liikkeestä poistaminen.

Valtakunnanpankin kassasuunnitelmassa näkyvät tuotantolaitoksille ja järjestöille annettavien käteisten rahojen käytön kohteet ja valtakunnanpankkiin maksettavien käteisten rahavarojen tulolähteet.

Käteisten rahojen päätulolähteenä valtakunnanpankilla ovat ennen kaikkea kauppajärjestöjen väestöltä saamat ja pankkiin luovuttamat *myyntitulot* sekä *tulot maksullisista palveluksista*. Ei ole vähäinen merkitys myöskään sellaisilla väestön *veronmaksuilla*, jotka suoritetaan käteisellä, so. maalaisväestön maksuilla ja kaupunkilaisväestön maksujen sillä osalla, joita ei peritä työpalkasta, vaan väestön muista tuloista. Valtakunnanpankin käteisrahatulojen joukossa esiintyvät, paitsi jo mainittuja maksuja, *säästökassojen ja yhteyselinten tulot* (pääasiassa väestön postiosoitusmaksuja), *kolhoosien* rahatulojen *talletukset* shekkitileille, samoin erilaiset »*muut*» *tulot*, kuten jäsenmaksut, laitoksien palauttamat tarpeettomat käteiset rahat jne. Kassasuunnitelman menopuolella ovat vallitsevina *työpalkkamaksut*. Niitä seuraavat *maksut kolhooseille* pääasiassa työpäivämaksujen suorittamista varten, *maksut hankintoja varten, maksut säästökassojen yhteyselinten toiminnan tukemiseksi, eläkkeitten ja avustusten suoritukset* yms.

Kassasuunnitelman eri kohdat määrätään kansantalouden vastaavien osoittajain pohjalla, mutta suunnitelman tulojen ja menojen suhde ilmaisee näistä osoittajista muodostuvan rahanannon tuloksen. Tämän tuloksen arvosteleminen rahanliikkeen kannalta antaa useassa tapauksessa aiheen esittää talousaloille lisävaatimuksia tavarain määrän suurentamisesta, käteismenojen supistamisesta, kolhoosien varojen tehokkaammasta kokoamisesta valtakunnanpankin tileille ja muuta sellaista, jotta voitaisiin saavuttaa vaadittu tulos rahaliikkeessä.

Kassasuunnitelman operatiivisen vaikutuksen merkitys taloudessa sisältyy siihen, että suunnitelmassa määrätty ja maan hallituksen hyväksymä rahanannon tulos on valtakunnanpankille ehdoton ja *velvoittava toimintaohje* (direk-

tiivi). Tämän merkityksen määrittelee sekin, että kassasuunnitelma laaditaan *alueittain*.

Valtakunnanpankin kassasuunnitelma rajoittaa välittömästi (limitoi) *luoton määrän* (vaikkakin monia kansantalouden prosesseja rahoitetaan rajattomasti). Varojen tallettamisessa valtakunnan pankki ei voi antaa kiinteitä tehtäviä talouden eri aloille, koska sellainen menettely olisi ristiriidassa näitten resurssien kanssa, sillä ne ovat talouden toiminnallisia reservejä. Jos rahanannon säännöstely toteutettaisiin yksistään luottosuunnitelmalla, niin rahanannonmäärä olisi riippuvainen mahdollisista häiriöistä valtakunnanpankin varainsaantisuunnitelman toteuttamisessa.

Kassasuunnitelmassa on *ankarasti rajoitettu nimenomaan käteisten rahojen liikkeeseen laskettava määrä*. Samalla siinä määrätään rahaliikkeen tavoitteitten, so. suunnitelman tuloja menomomenttien konkreettiset turvaamiskeinot. Tämän rahanannon tehtävän ja sen perustana olevat kassaliikkeen osoittajat (edelläesitetyn nomenklatuurin mukaan) valtakunnanpankki jaoittelee tasavaltojen, aluepiirien ja alueiden valtakunnanpankin sivukonttorien kesken, ja alueitten konttorit jaoittelevat ne edelleen piirien alueella olevien pankin paikallisosastojen kesken. Täten kassasuunnitelmassa asetetut tehtävät toteutetaan *jokaisessa hallinnollisessa piirissä*. Jos jossakin piirissä tuotannon kehityksen kulun mukaisesti käy välttämättömäksi maksaa työpalkkoja enemmän kuin kassasuunnitelmassa on edellytetty, valtakunnanpankin paikallisosaston on, turvatakseen väestölle menevät määräaikaiset maksut sekä täyttääkseen sen ohella rahaliikkeen yhteydessä olevat tehtävät, ryhdyttävä piirin järjestöjen tukemana toimenpiteisiin, jotta saataisiin lisää käteisrahavaroja esimerkiksi järjestämällä kulutustavarain ylimääräistä valmistusta paikkakunnan omien varojen tur-

vin, toimeenpanemalla maalaisväestön verojen ennakkokanto, tallettamalla kolhoosien kassaylijäämät valtakunnanpankkiin yms. Jos tähän ei olisi mahdollisuutta asianomaisen piirin alueella, niin rahanantotehtävä hoidetaan joko varojen lisämobilisoimisella tai menojen supistamisella maan muissa piireissä.

Keskittämällä valtion ja osuustoiminnallisten järjestöjen käteisrahaliikkeen valtakunnanpankki valvoo tuotantolaitosten ja järjestöjen käteisten varojen käyttöä. Täten luodaan lisää mahdollisuuksia valtion valvonnan kohdistamiseksi laitosten tuotantokuluihin käteisten rahojen käytön osalta, johtoelinten hallinnollis-taloudellisiin kuluihin, valtionsuunnitelman toteuttamiseen tavaramäärien käytön ja nopeuden suhteen, jolla ne siirtyvät kuluttajalle, veronmaksujen ja valtionlainoihin merkittyjen erien perimisen kulkuun jne.

Työpalkkamaksujen määräävä osuus käteisrahaliikkeessä ja näiden menojen supistumisen suuri merkitys tuotantokulujen alentamisessa ovat aiheuttaneet erikoisen menettelytavan, mitä pankki noudattaa työpalkkamaksujen valvonnassa.

Antaessaan tuotantolaitoksille maksutileiltänsä rahoja palkkojen maksuihin valtakunnanpankin paikallisosastot tarkkailevat etteivät nämä maksut ylitä *suunnitelman edellyttämää laitokselle hyväksyttyä työpalkkojen määrää* (fondia). Pankki ei anna rahoja tuotantolaitokselle palkkojen maksamista varten ilman asianomaisen ylihallituksen tai kansankomissariaatin lupaa, jos maksujen määrä ylittää vahvistetun palkkafondin edellyttämän määrän. Samalla pankki, palkkarahoja maksaessaan, ottaa huomioon myöskin tuotanto-ohjelman toteutumisvaiheen.

Pyrkien mahdollisimman suuriin kaupallisten laitosten kassatuloihin valtakunnanpankki pitää silmällä, ettei hen-

kilökohtaiseen kulutukseen määrättyjä tavaraeriä käytetä tuotantolaitosten ja järjestöjen tarpeisiin, se taistelee koskemattomien varastojen muodostamistapaa ja muita tavaranliikkeen suuruuteen kielteisesti vaikuttavia ilmiöitä vastaan. Sen yhteydessä pankki valvoo, että käteiset rahat eivät pysähdy laitosten ja järjestöjen kassoihin ja että niitä ei käytetä epätaloudellisesti sekä että hallinnollistaloudelliset kulut eivät pääse nousemaan liiallisiksi jne.

Säännöstelemällä oman kassaliikkeensä valtakunnanpankki taistelee joka puolella kulujen supistamisen puolesta, lisävarojen mobilisoimiseksi ja materiaaliarvojen liikkeen jouduttamiseksi niin hyvin tuotannossa kuin vaihdannassa.

Valtakunnanpankin paikallisosastot hoitavat pankin kassaliikkeen desentralisaation pohjalla. Samalla kuitenkin, ottaen huomioon sen erikoisen kansantaloudellisen merkityksen, mikä on sillä, että rahaa lasketaan liikkeeseen vain hallituksen vahvistamin rajoituksin, *valtakunnanpankin rahanantotoimenpiteet säännöstellään ankarasti keskitettyä menettelytapaa käyttäen.* Desentralisoidun kassaliikkeen yhteydessä saavutetaan rahanannon keskittyminen seuraavasti: jokaiselle pankin paikallisosastolle on annettu oikeus, käyttäessään vastaanottamiaan käteisiä rahoja, liikkua vain sitä varten vahvistetun *kassaylijäämän osan* (limiitin) *puitteissa.* Kassatulojen sen osan, joka ylittää vahvistetun limiitin, pankin paikallinen osasto on velvollinen päivittäin siirtämään erikoiseen rahastoon, josta on lupa ottaa rahoja määräaikaisiin maksuihin vain valtakunnanpankin hallituksen luvalla. Täten valtakunnanpankin hallitus säännöstelee rahan liikkeeseen laskemisen koko maassa.

Valtakunnanpankin rahananto- ja kassatoimenpiteiden suunnitelmallisen ja operatiivisen säännöstelyn järjestelmä

takaa teknillisesti sen, että rahaa lasketaan liikkeeseen suunnitelman puitteissa. Samalla järjestelmä edistää varojen mobilisoimista ja menojen supistumista talouden eri lohkoilla.

Se, että valtakunnanpankki kassatoimintansa yhteydessä jakaa käteiset rahat eri tuotantolaitosten ja taloudellisten alueiden kesken, ei sellaisenaan merkitse finanssiresurssien uudelleen jakamista. Ottaessaan vastaan kauppajärjestöjen kassatulot pankki ei poista niitä järjestöjen liikevaihdosta, vaan merkitsee kassatulojen määrät järjestöjen maksutileille ja antaa siten kauppajärjestöjen rahaylijäämille käteisrahattomien maksuvälineitten muodon, jollaisena niitä käytetään tavaramaksuihin hankkijoille. Aivan samoin pankki, antaessaan tuotantolaitokselle käteisiä rahoja palkkojen maksuun, ei sillä toimenpiteellä luovuta tuotantolaitokselle lisävaroja, vaan veloittaa vastaavalla erällä laitoksen maksutiliä. Valtakunnanpankin kassaliikkeessä kuvastuu samalla joukko mitä tärkeimpiä taloudellisia prosesseja, jotka ovat läheisessä yhteydessä rahaylijäämien muodostumiseen (yleisön maksamat myyntitulot ja työpalkkojen suoritukset), ja finanssiprosesseja, kuten väestön veronmaksut.

Mutta siinä tapauksessa, että kassamenot nousevat suuremmiksi kuin kassatulot, rahan liikkeeseen laskeminen muodostuu lisäresurssien antamiseksi taloudelle pankkiluottona.

Talouden liikevaihdon kasvaessa kasvaa yleensä myöskin käteisrahojen tarve rahaliikkeessä ja niin ollen valtakunnanpankin rahanantoresurssit lisääntyvät ja sen kautta myöskin finanssijärjestelmän yleiset resurssit.

Tämän rinnalla valtakunnanpankki, säännöstelemällä suunnitelmamenetelmän avulla oman kassaliikkeensä ja sen antaman setelinannontuloksen, painostaa tuotantolaitoksia

ja järjestöjä menojen supistamiseen ja tuotannollisten lisäresurssien mobilisoimiseen jokaisessa laitoksessa. *Valtakunnanpankki suorittaa näin ollen omassa toiminnassaan rahan liikkeeseen laskemisen yhteydessä erikoisella tavalla samoja tehtäviä, jotka kuuluvat finanssijärjestelmän muille osille, so. hoitaa rahavarojen jakaantumisen talouselämässä menettelytavoin, jotka edistävät menojen supistamista ja reservien saattamista liikkeeseen.*

Valtakunnanpankin kassaliike ei välittömästi käy yhteen lainausliikkeen kanssa.

Valtakunnanpankki antaa lainoja suurimmaksi osaksi sellaisia tuotantolaitosten menoja varten, joita ei makseta käteisillä rahoilla, vaan tilisiirroilla, esimerkiksi kausiluontoisten varastojen rahoittamiseen jne. Lainojen kuolettamisen tuotantolaitokset samoin suorittavat usein tuotteittensa ostajilta saamiensa käteisrahattomien eikä käteisten maksujen lukuun.

Ja päinvastoin maksut, jotka tapahtuvat käteisten rahojen liikkeeseen laskemisen pääsuunnassa, so. työpalkkojen uomassa, eivät useimmassa tapauksessa ole välittömästi luoton kohteena. Vain rajoitetuissa tapauksissa, esimerkiksi annettaessa luottoa laitosten tuotannollisia menoja varten, luoton kohteena on työpalkkojen maksuista aiheutuvia kuluja. Valtakunnanpankin kassaliikkeen ja luottotoimenpiteitten keskinäinen riippuvaisuus, minkä pohjalla tapahtuva rahan liikkeellelaskeminen on katsottava erääksi resurssien muodoksi taloutta rahoitettaessa, ei tule esille välittömästi, vaan toteutuu mutkikkaampaa tietä — se on tulos maksu- ja shekkitilien kautta tapahtuvan rahaliikkeen kokonaisesta sarjasta, joka käsittää monien talouselinten, valtiontalousarvion, rakennustoiminnan, kolhoosien ym. maksut.

Rahan liikkeeseen laskemisessa tai liikkeestä poistamisessa kuvastuu väestön rahatulojen ja -menojen suhde.

Väestön rahatulojen ja -menojen tase, joka on kansantaloussuunnitelman synteettisiä asiakirjoja, osoittaa, missä määrin työpalkkamaksujen, kolhoosien jäsenille suoritettavien maksujen ja muiden väestön saamien tulojen yhteinen määrä käytetään määrätyn ajan sisällä tavarain, maksullisten palvelusten, verojen, valtionlainojen ja muihin maksuihin. Väestön tulojen nouseminen menoja suuremmiksi osoittaa väestön rahaylijäämien kasvua. Ja päinvastoin, väestön menot saattavat nousta yli juoksevien tulojen ja vaativat silloin aikaisemmin muodostuneitten ylijäämien käyttämistä.

Väestön rahaylijäämät muodostuvat siitä, että rahatuloja käytetään vähän kerrallaan, esimerkiksi palkanmaksujen väliajalla. Näiden kassaylijäämien suuruuden määrää pääasiassa väestön tulojen suuruus ja laatu sekä tulojen saamis- ja käyttöaika. Tämän lisäksi työtätekeville muodostuu rahasäästöjä. Väestön kassaylijäämät ja rahasäästöt yhdessä määräävät liikkeessä olevan rahan määrän.

Väestön tulojen ja menojen tase ja samalla liikkeessä olevan rahamäärän lisääntyminen tai supistuminen ovat tuotannon, vaihdannan ja finanssien alalla tapahtuvien useitten kansantalouden mitä tärkeimpien prosessien synteettisiä osoittajia. Prosessit rahaliikkeen alalla esiintyvät valtakunnanpankin toimenpiteitten tuloksena sikäli, kuin koko rahaliike, niin hyvin yhteiskunnallistetun talouden sisäinen kuin sen ja väestön välinen, kuvastuvat shekki- ja maksutileistä valtakunnanpankissa.

Väestön tulojen ja menojen määrätty keskinäinen suhde pohjautuu huomattavassa määrässä *tuotanto- ja finanssisuunnitelmiin* ja kansantalouden eri tuotannonalojen tuotteitten käyttösuunnitelmiin, joissa määritellään työpalkko-

jen määrät, tuoton kokonaismäärä ja sen jakaantuminen tuotannollisen ja henkilökohtaisen kulutuksen kesken, tavaravarastot laskettuna valtion hyväksymien hintojen mukaan ym. sellainen. Väestön tulojen ja menojen välinen suhde esiintyy näissä kuitenkin vaillinaisesti.

Valtion talousarviossa kuvastuvat kansantulon jakaantumisen raha-asialliset osoittajat jo täydellisemmin. Talousarvio, kuten jo on ollut puhe II luvussa, ei käsitä tuotannonalojen koko liikevaihtoa, vaan se kuvastaa ainoastaan liikevaihdon tuloksen, so. tuotannonalojen rahayli-jäämät, ja tuotannonalojen rahoittamisen, samoin kuin varat, jotka mobilisoidaan valtion tarpeisiin välittömästi väestön tuloista, ja erilaiset väestölle menevät maksut, jotka eivät sisälly tuotannonalojen suunnitelmiin otettuihin työpalkkoihin.

Valtion talousarvion tulojen ja menojen lopullisessa yhteenlaskussa, so. talousarvion reservin muodostumisessa tai päinvastoin aikaisemmin kertyneiden reservien osittaisessa käyttämisessä, kuvastuvat pääpiirteissään valtion talouden rahatulojen ja -menojen lopulliset tulokset kokonaisuudessaan.

Valtion talousarvion reservin kasvu todistaa yleensä sitä, että valtion koko talouden piiriin saadaan rahatuloja enemmän kuin taloudella on maksuja. Ja se merkitsee valtion talouden ja väestön välisten maksujen taseen muodostumista sellaiseksi, että väestön kulut tavarain ja palvelusten maksamisesta ja muiden valtiolle menevien maksujen suorittamisesta ovat suuremmat kuin tuotantolaitosten ja järjestöjen väestölle suorittamat maksut. Näin ollen tapahtuu rahan poistaminen liikkeestä. Valtion talousarvion tulojen ja menojen suhde on suuressa määrässä väestön tulojen ja menojen peilikuva, mikä seikka on omiaan osoittamaan tämän suhteen merkityksen rahaliikkeessä.

Vaikka talousarvion reservin lisäkasvulla sekä vähentymisellä onkin oleellinen vaikutus rahaliikkeen muutoksiin, eivät ne kuitenkaan lopullisesti ja täydellisesti määrää näitä muutoksia. Osaa talousarvion kautta jaetuista rahavaroista ei käytetä taloudessa täydellisesti ja varat siltä osalta joutuvat *uudelleen jaettaviksi luottojärjestelmän kautta*. Valtion talousarvion tulojen ja menojen liikkeen tulokset kuvastuvat valtakunnanpankin liikevaihdossa talousarvion tilin ylijäämän vaihteluina pankissa. Mutta tämän ohella valtakunnanpankin liikevaihdossa kuvastuu yhteiskunnallistetun talouden kaikkien tuotantolaitosten ja järjestöjen kassareservien liike ja lainojen antaminen taloudelle näitten reservien lukuun.

Luottosuunnitelmien pohjalla vahvistettu *valtakunnanpankin lainananto- ja tallevarojen liike määrää yhteiskunnallistetun talouden tulojen ja menojen liikkeen lopulliset tulokset ja siis myöskin talouden ja väestön keskinäiset maksusuhteet*.

Siitä, mitä IV luvussa on sanottu, seuraa itse asiassa, että jos pankin antolainauksen lisäkasvu määrättynä kautena vastaa varojen lisäkasvua maksu- ja shekkitileillä, niin se merkitsee, että tuotantolaitosten, järjestöjen ja valtion talousarvion tilapäisesti vapautuvat rahareservit on käytetty yhteiskunnallistetun talouden sisäisiin maksuihin tai sellaisiin maksuihin työtätekeville, joita seuraavat vastaavan suuruiset väestön takaisinmaksut yhteiskunnallistetun talouden tuotantolaitoksille ja järjestöille. Jos taas pankin antaman luoton määrä on ylittänyt tallepääomien lisäkasvun, merkitsee se sitä, että kulut tämän luoton lukuun ovat aiheuttaneet sellaisia rahavarojen maksuja väestölle, jotka eivät ole vastaavasti palautuneet liikkeestä valtakunnanpankin kassoihin. Väestön rahatulot ovat siis ylittäneet väestön rahamenot. Valtakunnanpankin kassa-

liikkeessä ovat kassamenot muodostuneet tuloja suuremmiksi ja liikkeeseen on tullut lisää rahavaroja.

Vastakkainen tilanne muodostuu siinä tapauksessa, jos antolainauksen lisäkasvu on jäänyt pienemmäksi kuin valtakunnanpankin resurssien lisäys, jolloin väestön ja yhteiskunnallistetun talouden välinen maksutase on muodostunut jälkimmäisen hyväksi ja vaihdannasta on vedetty pois vastaava erä rahavaroja.

Tällainen talousalojen tuotannollisten ja raha-asiallisten suunnitelmien, valtion talousarvion ja valtakunnanpankin finanssisuunnitelmien ja toiselta puolen väestön rahatulojen ja -menojen osoittajain keskinäinen yhteys antaa laajat mahdollisuudet rahan liikkeen suunnitelmalliseen säännöstelemiseen. Talouden liikevaihdon asettamista vaatimuksista aiheutuvat rahaliikkeen tehtävät on turvattava ja niitä on tuettava vastaavilla tulojen ja menojen keskinäisillä suhteilla finanssisuunnitelmissa. Talousarvion tulot ja menot, joiden keskinäinen suhde on erittäin oleellinen momentti rahaliikkeen kannalta, samoin rahan liikkeeseen laskemisen tai liikkeestä poistamisen välittömästi säätävän luottosuunnitelman tulot ja menot määrätään molemmissa tapauksissa ottamalla huomioon rahaliikkeen vaatimukset. Sen yhteydessä finanssisuunnitelmassa osoitettujen tavoitteitten kautta esitetään määrätyt vaatimukset eri tuotannonaloille.

Yhtä suuri merkitys on sillä, että poikkeamiset suunnitelmasta eri talouden lohkoilla vaikuttavat rahaliikkeen osoittajiin. Tämä pakottaa hakemaan talouselämässä mahdollisuuksia säästäväisyyden lisäämiseen, voimavarojen mobilisoimiseen ja työtehon kohottamiseen.

Siten esimerkiksi, jotta voitaisiin turvata suunnitelman edellyttämä talouteen tehtävien sijoitusten laajuus määrätyn suuruisen setelinannon yhteydessä, saatetaan talous-

arvion kautta esittää toisille tuotannonaloille konkreettisia vaatimuksia voiton suurentamisesta suunnittelun alaisena aikana alentamalla tuotantokustannuksia, toisille vaatimus taloudellisemmasta rakennustoiminnan hoitamisesta tai liikepääomien normatiivien supistamisesta, toisille (valtakunnanpankin kautta) varojen kiertokulun jouduttamisesta, mikä vähentäisi luoton tarvetta, tai vaatimus täydellisemmästä myyntitulojen keräämisestä valtakunnanpankin kassoihin, mikä on omiaan lisäämään ylijäämien määrää maksu- ja shekkitileillä jne.

V. J. Lenin on osoittanut, että rahaliike antaa mahdollisuuden mitä parhaimmalla tavalla valvoa talouden liikevaihtoa. Finanssijärjestelmä kuuluu tärkeimpiin keinoihin, joiden avulla valtio, valvontatehtävänsä välttämättömänä seurauksena, ulottaa vaikutuksensa talouselämään.

Lisävaatimukset, jotka finanssijärjestelmä täten esittää taloudelle rahaliikkeen suhteen, ovat painavina tekijöinä talouden sisäisten reservien mobilisoimisessa ja menojen supistamisessa, ja sen kautta myöskin tekijöinä sosialistisen varallisuuden kasvussa ja Neuvostovaltakunnan voiman lujittamisessa.

SISÄLTÖ

		Sivu
I	Finanssit ja luotto sosialistisessa taloudessa	7
II	Neuvostoliiton valtiontalousarvio	29
III	Neuvostoliiton verotusjärjestelmä	56
IV	Neuvostoliiton valtakunnanpankki	74
V	Väestön säästöt	105
VI	Perusrakennustoiminnan rahoittaminen	114
VII	Finanssijärjestelmä ja rahaliikkeen säännösteleminen	127